

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Кафедра педагогіки, професійної освіти
та управління освітніми закладами**

**Науково-методична лабораторія
«Освітньо-виховна система Полісся»**

Дидактичні основи реформування освіти у вищій школі

Збірник наукових праць молодих дослідників

*За загальною редакцією
О.С. Березюк, О.М. Власенко*

Житомир - 2020

УДК 378
ББК 74.58
Д – 79

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол №__ від _____ року)

Редакційна колегія:

О.С. Березюк – кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Житомирського державного університету імені Івана Франка, керівник науково-методичної лабораторії «Освітньо – виховні системи Полісся»;

О.М. Власенко – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Житомирського державного університету імені Івана Франка

М.Ю. Тимченко - аспірант кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Житомирського державного університету імені Івана Франка

Рецензенти:

В.В. Каплінський - доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського

Я.В. Карлінська – кандидат педагогічних наук, заступник директора з навчальної роботи фахового коледжу «Універсум» Київського університету ім. Б.Грінченка

О.А.Кучерук – доктор педагогічних наук, професор кафедри журналістики та дидактичної філології Житомирського державного університету ім. І.Франка

Д – 79

Дидактичні основи реформування освіти у вищій школі:
збірник наукових праць / за ред. О.С. Березюк, О. М. Власенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. – 120 с

Збірник наукових праць присвячений актуальним проблемам реформування вищої освіти в Україні. В збірнику визначено основні вимоги до системи освіти сучасної вищої школи, висвітлено дидактичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців, проаналізовано основи їх компетентності, визначено наукові підходи до реформування освіти у вищій школі.

Для викладачів вищих навчальних закладів, вчителів, молодих науковців, магістрантів та студентів педагогічних закладів освіти.

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

**Видавництво Житомирського державного університету
імені Івана Франка, 2020**

ЗМІСТ

Березюк О. <i>Дидактичні основи застосування системного підходу в формуванні полікультурності майбутнього фахівця в вищій школі</i>	6
Глазунова Л. <i>Дидактичні основи дистанційного навчання в вищій школі</i>	14
Процюк І. <i>Дидактичні основи формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів в вищій школі</i>	20
Березюк Ю. <i>Роль інноваційних технологій в системі професійної підготовки</i>	28
Ковальчук І. <i>Дидактичні основи формування комунікативної компетентності студентів фармацевтичних закладів в процесі фахової підготовки</i>	35
Марченков С. <i>Основні дидактичні підходи формування інформаційно-аналітичної компетентності особистості майбутніх фахівців в вищій школі</i>	41
Косова І. <i>Дидактичні основи формування полікультурної компетентності сучасної студентської молоді</i>	47
Ліщук І. <i>Дидактичні умови формування рефлексивних умінь в майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки в вищій школі</i>	53
Тимченко М. <i>Педагогічні умови формування творчих здібностей майбутніх дизайнерів засобами художньо-проектної діяльності в вищій школі</i>	58
Короленко Л. <i>Дидактичні засади керівництва науковою роботою студентів в вищій школі</i>	63
Чорнописька О. <i>Інформаційна грамотність як один із чинників розвитку цифрової компетентності майбутніх фахівців в вищій школі</i>	67
Синюкова Л. <i>Дидактичні підходи до використання інформаційно-комунікативних технологій на уроках зарубіжної літератури</i>	70
Кохан О. <i>Національне виховання молоді в працях К.Д.Ушинського</i>	74
Костриця А. <i>Дидактичні основи самореалізації майбутнього вчителя початкової школи</i>	80

Устимович Т. <i>Дидактичні вимоги формування творчого освітньо-розвивального середовища в початковій школі</i>	85
Саух С. <i>Методи активізації пізнавальної діяльності майбутніх вчителів початкової школи в процесі їх підготовки</i>	89
Жалюк Н. <i>Дидактичні основи формування пізнавальної активності школярів у процесі вивчення лексикології</i>	94
Веремієнко О. <i>Дидактичні основи формування етнодидактичної компетентності особистості на засадах полікультурності</i>	99
Березюк Ю., Чемоданова В., Луцик В. <i>Дидактичні основи формування здорового способу життя в майбутніх фахівців у вищій школі</i>	103
Ковбасюк В. <i>Дидактичні засади формування інтелектуальних вмінь молодших школярів</i>	107
Остаповець М. <i>Особливості інтерактивного навчання на уроках зарубіжної літератури</i>	112
Осипенко Т. <i>Дидактичні основи формування інформаційної компетентності в учнів початкової школи</i>	117
Гончаренко М. <i>Дидактичні засади формування мовленнєвих умінь та навичок школярів на уроках української мови</i>	121
Гайченко А. <i>Дидактичний аналіз базових понять здоров'язберезжувальної компетентності в майбутніх медичних сестер</i>	125
Нагрибельна М. <i>Формування педагогічної культури батьків школярів засобами української родинної педагогіки</i>	130
Ваховська Ю. <i>Дидактичні особливості вивчення творчості Г. К. Андерсена</i>	134
Кравчук В. <i>Дидактичні основи наукового розгляду хімічних технологій в харчовій промисловості в вищій школі</i>	138
Макушинська Ю. <i>Передумови формування педагогічної майстерності вчителя в освітньому процесі</i>	146
Ярина А. <i>Хімія як одиниця криміналістики диференційного структування в вищій школі</i>	150

Орлик В. *Дидактико-історичний розгляд національних традицій Великобританії* 157

Колганова В. *Дидактичні засади формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя* 161

Березюк Олена
кандидат педагогічних наук, професор
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В ФОРМУВАННІ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В ВИЩІЙ ШКОЛІ

Провідною ідеєю сучасної освіти є необхідність формування полікультурності в майбутніх фахівців, посилення ролі гуманітарних предметів, які викладаються в загальноосвітніх закладах, введення певної системи щодо викладання предметів психолого-педагогічних циклів у вищій школі.

Актуальність дослідження даної проблеми зумовлена наявністю суперечностей між: загальними потребами сучасного соціуму щодо підготовки майбутніх спеціалістів, готових успішно взаємодіяти з колегами на міжнародному рівні, та реальним станом підготовки студентів до комунікативної діяльності в навчальних закладах; знання основ полікультурної комунікації при вивченні гуманітарних дисциплін у вузі та недостатній рівень володіння нею в межах майбутньої професійної діяльності; готовність майбутніх фахівців оволодіти полікультурністю та відсутність системи підготовки до цього процесу.

Науковим підґрунтям у вирішенні даної проблеми виступають дослідження в сфері: філософських наук (В.Андрущенко, В.Кремінь, О.Потєбня, П.Саух та ін.); психологічних наук (І.Бех, Н.Кузьміна, О.Киричук, В.Моляко та ін.); викладання гуманітарних дисциплін (Н.Бібік, В.Бондар, Н.Волошина, О.Дубасенюк, М.Вашуленко та ін.); етнопедагогіки (Н.Лисенко, М. Стельмахович, Б. Ступарик, О.Сухомлинська, О.Ткаченко та ін.) тощо.

Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті визначила, що головною метою української освіти є створення певної системи та відповідних умов для розвитку та самореалізації кожної особистості, забезпечення їх високої якості. Тому переважна більшість педагогів-науковців і освітян-практиків переконані, що підготовка фахівців у будь-якій сфері повинна здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках системного підходу.

Визначальними категоріями системного підходу в освіті є поняття самої системи та систематичності, які в педагогічній науці досить плідно розробляються й різнобічно розглядаються, проте до цих пір не мають однозначних трактувань. Ми розглядаємо систему освіти як об'єднання

взаємодіяльнісних структур на основі навчальних програм та державних стандартів різного рівня та спрямованості [4]. За Б.Гершунським система освіти може бути представлена у вигляді двохвимірної матриці, частинка кожної якої відповідає навчально-виховній системі того чи іншого рівня й профілю, тому що вертикальна вісь даної матриці відображає рівень, а горизонтальна вісь – тобто профіль освіти. Для навчально-виховної системи характерно функціонування освітнього закладу відповідного рівня та профілю. Така система складається з наступних взаємодіючих компонентів: мета навчально-виховної й розвиваючої діяльності; зміст цієї діяльності, яка зафіксована в навчальних планах, програмах, підручниках, посібниках, комп'ютерних навчальних програмах, різноманітних відео-, інформаційних, телекомунікаційних та ін. засобах; методи навчання, виховання, розвитку (процесуальний бік - технології освітньої діяльності); організаційні форми, які реалізуються з тими або іншими ефектами [3].

Поруч з поняттям навчально-виховна система вчені часто використовують словосполучення "педагогічна система". На думку Б.Гершунського, найбільш доцільно використовувати поняття педагогічна система для характеристики критеріальної, теоретичної оцінки інтерактивно об'єднуючої навчально-виховної, навчально-педагогічної, управлінської діяльності в спеціально створених умовах [3]. Ключовим словом в трактуванні педагогічної системи є підхід. Саме системний підхід до обґрунтування всіх компонентів навчально-виховного процесу втілює в себе методологічні орієнтири реалізації відповідних доктрин освіти.

За вченням Б.Ломова основою системного підходу є шість ключових позицій: багатовимірність; масштабність; диференційованість; багаторівнева побудова; різноманітні властивості; динамічність [9]. Саме ці позиції є характерними і для формування компетентності особистості.

Розглянемо підходи до означення поняття «компетентність». Дж.Равен означував компетентність як специфічну здатність, необхідну для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, яка включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії. Бути компетентним - значить мати набір специфічних компетентностей різного рівня. Дж. Равен в структурі компетентності виділяє чотири компоненти: когнітивний, афективний, вольовий, навички і досвід [8].

Компетентність як система має наступні складові: готовність до прояву компетентності (тобто мотиваційний аспект); володіння знаннями змісту компетентності (тобто когнітивний аспект); досвід прояву

компетентності в різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (тобто поведінковий аспект); ставлення до змісту компетентності і об'єкта її застосування (ціннісно-смысловий аспект); емоційно-вольова регуляція процесу і результату прояву компетентності [4; 5].

Означення компетентності різними авторами відбивають сутнісні характеристики цього поняття. Коли мова йде про компетентність як результат опанування знаннями, вміннями, досвідом, акцент робиться на тому, якими повинні бути ці знання, вміння, досвід. Коли ж йдеться про компетенції, які повинні бути сформовані в освіті, тоді виділяється їх певна кількість [4]. Зокрема, І.Зимня, ґрунтуючись на працях вітчизняних психологів виділяє три групи компетентностей: особистісні - компетентності, що стосуються самого себе як особистості, як суб'єкта життєдіяльності; комунікативні - компетентності, що стосуються взаємодії людини з іншими людьми; діяльнісні — компетентності, що стосуються діяльності людини, яка проявляється у всіх її типах і формах [4].

Отже, одним із провідних завдань, які стоять на сьогодні перед змістом освіти є і формування полікультурної компетентності особистості. Подібно до того, що у вчених не існує єдиної думки, щодо означення поняття компетентності в загальному, не має і чітко визначеного єдиного означення полікультурної компетентності. Науковці в основному використовують такі загальновизначені характеристики компетентності особистості: розуміння суті завдання, яке виконується; знання, досвід у певній галузі й активне їх впровадження; вміння обирати засоби, адекватні конкретним обставинам; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність оцінювати власні помилки й коригувати їх [9].

Як загальнокультурна категорія, компетентність – це рівень освіченості особистості, достатній для самоосвіти та самостійного вирішення пізнавальних проблем, які виникають, визначення своєї позиції [6]. Відносно полікультурної компетентності в науковій літературі також є різні тлумачення.

Так, В.Кузьменко, Л.Гончаренко визначають полікультурну компетентність як здатність особистості жити й діяти в багато культурному суспільстві. О.Прохоров, О.Смолянінова вважають, що полікультурна компетентність — це індивідуальна характеристика міри відповідності потребам суспільства, базовий компонент поняття «культура», що сприяє формуванню спеціаліста високої культури [3].

Цієї думки дотримується О.Щукін, відзначаючи, що формування полікультурної компетентності є безперервним процесом, значущим чинником якого є освіта [3]. На думку І.Соколової, полікультурна компетентність — це цілісне, інтегративне, багаторівневе, особистісне

новоутворення, що є результатом навчальної підготовки особи у середньому навчальному закладі та в процесі неперервної освіти [7].

О.Щеглова розглядає досліджуваний феномен як комплексну, особистісну якість, що формується в процесі навчальної підготовки на основі толерантності, що характеризується свідомістю власної багатокультурної ідентичності, що й проявляється в здатності розв'язку завдань конструктивної взаємодії із представниками інших культурних груп [7]. Л.Васютенкова визначає феномен полікультурної компетентності як інтегративну характеристику, що відображає здатність здійснювати політику полілінгвізму в полікультурному просторі. Учена вважає полікультурну компетентність системою якостей, що допомагають орієнтуватися в культурних відносинах рідної і іншомовної країни, та забезпечують досягнення мети виховання людини [7].

Отже, узагальнюючи найбільш значимі, на наш погляд, висловлення вітчизняних і зарубіжних авторів, ми робимо спробу сформулювати інтегральне визначення феномену полікультурної компетентності, що поєднує погляди вчених на заявлену проблему на основі системного підходу.

Полікультурна компетентність -це інтегративна якість особистості, що формується в процесі навчання, та включає систему полікультурних знань, умінь, навичок, інтересів, потреб, мотивів, цінностей, полікультурних якостей, досвіду, соціальних норм і правил поведінки, необхідних для повсякденного життя й діяльності в сучасному полікультурному суспільстві, та реалізується в здатності особистості ефективно вирішувати завдання суспільної діяльності в ході позитивної взаємодії з представниками різних культур.

Що ж стосується системи формування полікультурної компетентності, то тут також у вчених не має єдиної думки. Так, Н. Лисенко в структурі полікультурної компетентності особистості виділяє наступні компоненти: мотиваційно-ціннісний компонент, який включає мотиви, мети, ціннісні установки особистості, що передбачає ставлення до майбутньої суспільно-корисної діяльності як до цінності та потреби учня у формуванні й самовихованні своєї полікультурної компетентності; когнітивний компонент, який характеризує сукупність знань про культуру, сутність і способи самовиховання полікультурної компетентності; здатність до систематизації й узагальненню знань; діяльний компонент, який передбачає наявність умінь вступати в інтеркультурну комунікацію з носіями іншомовної культури, передавати інструментарій самопізнання й саморозвитку іншому, рефлексувати власну діяльність і поведінку; емоційний – обумовлює позитивне оцінювання педагогічних явищ із опорою на соціальні та особистісні

значимі цінності, здатність сприймати внутрішній світ іншого й ототожнювати себе з ним.[8]

Т. Іванова виділяє кілька компонентів у системі формування полікультурної компетентності, а саме: когнітивний - освоєння образів і цінностей світової культури, культурно-історичного й соціального досвіду різних країн і народів; ціннісно-мотиваційний, спрямований на формування ціннісно-орієнтовної й соціально-настановної готовності особистості до міжкультурної комунікації та обміну, розвиток толерантності стосовно представників інших культурних груп; діяльнісно-поведінковий, спрямований на розвиток здатності до розв'язку професійних завдань при взаємодії із представниками різних культурних груп. [6]

Узагальнюючи погляди науковців на питання про систему формування полікультурної компетентності, ми приходимо до висновку про те, що в системі формування полікультурної компетентності необхідно виокремити наступні компоненти: когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісний. Кожному структурному компонентові ми даємо характеристику, виходячи з ідеї системного підходу відносно особистісної спрямованості в освіті.

Так, когнітивний компонент передбачає сформованість системи полікультурних знань, що виступають орієнтовною основою діяльності особистості в полікультурному суспільстві.

Мотиваційно-ціннісний компонент являє собою систему мотиваційно-ціннісних утворень: мотивів, цінностей, інтересів, потреб, полікультурних якостей, що регулюють повсякденне життя й діяльність особистості в полікультурному середовищі.

Діяльнісний компонент відображує сформованість в особистості полікультурних умінь і навичок щодо дотримання соціальних норм і правил поведінки в полікультурнім суспільстві, наявність досвіду позитивної взаємодії з представниками різних культур.

Перераховані компоненти є базою тієї системи, на основі якої відбувається подальший розвиток у майбутніх вчителів полікультурної компетентності. Когнітивний компонент є провідним у структурі полікультурної компетентності.

Головне завдання освіти сьогодні – навчити молодь творчо й плідно взаємодіяти з суспільством, і в такий спосіб досягати статусу повноправних і компетентних громадян, послідовно та поетапно створювати умови для набуття особистостями необхідних компетентностей. Для того, щоб охарактеризувати систему формування полікультурної компетентності особистості, потрібно з'ясувати також дидактичні умови за яких вона є успішною. Система формування

полікультурної компетентності може бути успішною за таких дидактичних умов: забезпечення інтеграції полікультурної інформації з основним програмовим матеріалом навчальних предметів; забезпечення взаємозв'язку навчальної та позанавчальної діяльності в процесі формування полікультурної компетентності; опанування виховними цінностями, етнопедагогічною культурою народу.

Полікультурна компетентність має складну структуру, а тому й непростий механізм формування, що робить цей процес складним і тривалим у часі. Вона може формуватись як під час індивідуально-парної взаємодії (вихованця та дорослого або вихованців між собою), так і під час колективних відносин, які можуть бути спеціально організованими, стихійними або частково організованими. Враховуючи той факт, що іноді навчальні заклади, громадські організації, культурні осередки, родина, засоби масової комунікації тощо можуть по-різному (іноді навіть діаметрально протилежно) висвітлювати одні й ті самі фактори і явища, які стосуються міжетнічних відносин, виникає закономірна необхідність узгодження впливу на молодь соціального середовища. Одним із дієвих засобів вирішення цієї проблеми є система освіти, тому передкладами освіти постає складне завдання, що полягає в узгодженні впливу етнічного середовища на молоде покоління шляхом засвоєння ним достовірних наукових знань, спрямованих на формування позитивного ставлення як до своєї етнічної групи, так і до представників інших народів та їхніх культур [1].

Сучасна молодь повинна не тільки знати традиції та обряди свого народу, а й використовувати їх у повсякденному житті; поважати й виявляти толерантне ставлення до самобутніх традицій і обрядів інших етносів; володіти відомостями про видатних діячів різних народів; бути обізнаними з мистецтвом народів світу; відтворювати в різних видах діяльності культурно-специфічні уміння, характерні для інших етнічних груп (наприклад, спілкуватися іноземною мовою, готувати національні страви, володіти національним мистецтвом, дотримуватися етикету, гостинності, застілля, формул вітання та прощання тощо); знати приклади взаємопроникнення культур, позитивні сторони мультикультуралізму; брати участь у міжетнічних зв'язках тощо.

Отже, під системою формування полікультурної компетентності ми розуміємо проектування педагогічної діяльності щодо відбору полікультурного матеріалу, приведення в систему форм і методів формування полікультурної компетентності в навчальних закладах і послідовної реалізації етапів формування полікультурної компетентності на практиці, що сприяє розвитку полікультурного мислення й актуалізації смислотворчої діяльності [1].

Метою системи формування полікультурної компетентності є підготовка високоосвіченої особистості, здатної до творчої діяльності, готової до самореалізації та самовизначення в професійній, суспільній і особистісній сферах життєдіяльності, вільної від негативних етнокультурних стереотипів, з позицією громадянина світу, члена світового співтовариства з почуттям загальнолюдської відповідальності за долю нашої планети.

Система формування полікультурної компетентності передбачає: інтегративний підхід до культурознавчого збагачення світогляду особистості під час вивчення навчальних дисциплін; конструювання взаємин на основі системного утворення «особистість-особистість», культурних способів спілкування та взаємодії; нову методiku співпраці, звернення до власного досвіду, спільну побудову траєкторії самовдосконалення особистості й підтримки образу «Я»; віддзеркалення під час спілкування полікультурних потреб – діалогу, поліфонічних думок, толерантне ставлення до інших; забезпечення особистості можливістю самовизначення як представника того чи іншого етносоціуму, тієї чи іншої культури; утвердження на практиці мислеформи «від пізнання себе до розуміння інших»; вчинкові дії: автентичність, довіра, співпраця, сприйняття, конкретність, повна контактність, двостороння комунікація, емпатійне розуміння, комунікативні компетентності; сприяння особистісному та професійному зростанню майбутніх фахівців.

Система формування полікультурної компетентності особистості за допомогою запропонованої методики вимагає таких підходів: особистісно зорієнтованого; діяльнісного; конкретно-історичного.

Принципово важливою складовою педагогічної системи формування полікультурності є організація навчального матеріалу (зміст навчання) – відбір і структурування найбільш значущо інтегрованого мовного, культурознавчого, полікультурного, психолого-педагогічного навчального матеріалу, який спрямований на формування особистості, розкриття її творчого потенціалу, формування її полікультурної компетентності.

При відборі змісту потрібно враховувати ряд факторів, а саме: соціокультурне оточення (етнічний і конфесійний склад, настанови й упередження, що панують в оточенні; індивідуальні інтереси особистості до проблеми полікультурного суспільства та окремих соціокультурних груп); етнічні й соціально-економічні особливості регіону; соціокультурне становище в регіоні, країні, світі (процеси зближення країн, етнічних і конфесійних груп, розвиток конфліктів та їх причини, культурну

експансію й формування націоналізму та ін.); методологічні, методичні й особистісні можливості викладачів.

Керуючись одним з основних принципів полікультурної освіти – принципом діалогу культур, основна увага має бути приділена аналізу культурознавчого автентичного й частково автентичного матеріалу з точки зору потенційних можливостей його використання при моделюванні в навчальній аудиторії такого культурного простору, занурення в яке будується за принципом кола культур та цивілізацій, що розширюється (від етнічних/суперетнічних культур, соціальних субкультур до геополітично маркованих регіонально-континентальних культур, до цивілізованих пластів та їх відображення в світовій культурі). Саме тому, найбільш ефективно полікультурна компетентність формується при вивченні рідної мови та літератури, коли автентичний матеріал є найбільш доступним.

А якісне професійне формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців в сучасному освітньому просторі можливе за умови функціонування його як цілісної, динамічної, відкритої системи, яка має відповідну мету, функції, зміст, форми і методи реалізації на кожному етапі та враховує соціальний, культурний та історичний досвід рідного та інших народів світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березюк О.С. Чинники етнопедагогіки: монографія. – Житомир: Вид-во. ЖДУ, 2014. – 205 с.
2. Великий тлумачний словник української мови. – К.: Ірпінь: ВТОР «Перун», 2001. – 445 с.
3. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века. – М.: 2001. – 608 с.
4. Зимняя И.А. Педагогическая психология. Учебник для вузов. – М.: Логос, 2000. – 384 с.
5. Зязюн І. А. Технологізація освіти як історична. неперервність // Неперервна професійна освіта: теорія і практика, 2001. – Випуск 1. – С. 73-85.
6. Иванова Т.В. Культурологическая подготовка будущего учителя: монография. – К.: УВП, 2005. – 282 с.
7. Кремень В.Г. Система освіти України: сучасні тенденції і перспективи // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Україно-польський журнал / За ред. Т.Левовицького, В.Вільш, І.Зязюна – Київ – Ченхстохов, 2000. № 2. – С.7.
8. Лисенко Н.В. Системна характеристика професійної підготовки педагога у вищій школі України// Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – 2004. – Випуск X. – С.44-45
9. Ломов Б.Ф. Системность в психологии. – НПО МОДЭК, 2003. – 586 с.

Глазунова Леся,

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ВИЩІЙ ШКОЛІ

Організація освітнього процесу потребує від педагога володіння широким спектром сучасних технологій та засобів, а особливо в карантинний період. Під час навчання у дистанційному режимі активна роль педагога не зменшується, оскільки саме він має пропонувати матеріал для опанування, сервіси, які будуть використовуватись, забезпечувати контроль та зворотний зв'язок, ухвалювати рішення щодо коригування плану для покращення освітнього процесу.

Перехід на дистанційне навчання, зумовлений пандемією, став неочікуваним та доволі серйозним випробуванням для всіх учасників освітнього процесу – освітян, вчителів, учнів, студентів та їхніх батьків.

Після тимчасової розгубленості всім довелося прийняти цей виклик сучасності та швидко адаптуватись до нових реалій, але питання розвитку дистанційної освіти набуло неабиякої актуальності.

І хоча дистанційне навчання не є заміною очного та ніколи не планувалось на довгострокову перспективу, воно може стати ефективним інструментом не тільки під час карантину.

Розглянемо тлумачення терміну. Дистанційне навчання – сукупність сучасних технологій, що забезпечують доставку інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) від тих, хто навчає (викладачів, визначних постатей у певних галузях науки, політиків), до тих, хто навчається (студентів чи слухачів). Застосовується під час підготовки як у середніх загальноосвітніх школах і ЗВО, так і в бізнес-школах. Основними принципами дистанційного навчання є інтерактивна взаємодія у процесі роботи, надання студентам можливості самостійного освоєння досліджуваного матеріалу, а також консультативний супровід у процесі дослідницької діяльності. Дає змогу навчатися на відстані, за допомогою диспутів експертів із кількох країн, за відсутності викладача. Основну роль у здійсненні дистанційного навчання відіграють сучасні інформаційні технології [7].

Дистанційне навчання – це виклик не лише для учнів і студентів, а й для їхніх викладачів. Організувати якісне онлайн-навчання, заряджати

мотивацією і бути готовим до технологічних проблем – це справді не просто.

Історія масового дистанційного навчання ще не завершилася. Попереду новий навчальний рік, який ми розпочинаємо в умовах карантинних обмежень. Весь накопичений досвід став практичним посібником і зразком в організації дистанційного навчання.

Дистанційне навчання своєю історією створення та успішного впровадження.

Найперше дистанційне навчання відбулося ще 1840 року – листування вчителя і учениці. Це перші листи, коли вчитель надсилав завдання, потім отримував відповіді, перевіряв роботу і оцінював, надавав зворотний зв'язок.

Радіоуроки були популярними на початку ХХ століття.

Телевізійні уроки від відомих педагогів-новаторів в кінці 90-х років. Зараз ми бачимо уроки Всеукраїнської школи онлайн.

Сучасні технології, інтернет призвели до появи нових способів дистанційного навчання. Наприклад, системи керування навчанням – LMS.

Теоретико-практичні аспекти дистанційного навчання ґрунтовно були проаналізовані в працях і зарубіжних, і вітчизняних вчених, серед них: Adams J.E., Dichanz H., Bodendorf F., Hoppe G., Eckert B., Lobin H., Kettunen J., Андрєєва А. А., Алексєєва О. М., Бикова В. Ю., Ващенко В. Ю., Колос К. Р., Дядичева В. В., Куклева В. О., Манако А. Ф., Кухаренка В. М., Полат Є. С., Рибалко О. В., Стефаненка П. В., Стрюка А. М., Семерікова, С. О., Трибульська Є. М., Сиротенко Н. Г., Хуторський А. В. та ін.

«Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні», прийнята 20 грудня 2000 року, окреслює дистанційне навчання як, «систему технологій, що гарантує оперативну доставку здобувачам освіти, достатнього масштабу матеріалу, що вивчається; інтерактивне взаємодіяння викладачів і студентів у навчальному процесі, надання особам резерву самостійної роботи з освоєння запропонованого матеріалу» [3]

Дистанційна освіта – це можливість навчатися та отримувати необхідні знання віддалено від навчального закладу в будь-який зручний час. Дистанційно в Україні можуть навчатися громадяни, які мають середню, професійну, вищу освіту, а також ті, хто має можливість дистанційно виконувати необхідні завдання з допомогою освітніх технологій. Процес навчання побудований на використанні різних комунікаційних засобів. По закінченні такого навчання студенти отримують відповідні сертифікати і дипломи [2].

Дистанційна освіта дуже важлива для тих, хто живе у важкодоступних до закладу навчання населених пунктах, людей з інвалідністю, обдарованих дітей та юнаків і дівчат, які спроможні самостійно опанувати матеріал, для учнів, котрі через сімейні обставини не можуть відвідувати заняття, і громадян України, які проживають за кордоном. У такій формі освіти дуже важливий елемент самодисципліни та самоорганізації студента.

Розглянемо «дистанційні технології в освіті» на прикладі конкретних платформ та інструментів (наприклад, Moodle, Google Classroom, Zoom, Skype, Google Suite/Docs тощо), які дозволяють студенту й викладачу спілкуватися, виконувати і перевіряти завдання, контролювати відвідуваність, організовувати семестровий контроль і атестацію тощо.

Такі технології, залежно від країни, університету та дисципліни, яка вивчається, можуть бути інтегровані на будь-якому етапі навчального курсу. Тут важливі ініціатива викладача до впровадження таких технологій, готовність студентів їх використовувати і технічна можливість обох сторін ці технології застосовувати.

До впровадження карантину багато українських закладів освіти здійснювали дистанційне навчання (як форма освіти), і фактично в усіх закладах тією чи іншою мірою в навчанні використовувалися дистанційні технології. Бурхлива інформатизація та діджиталізація суспільства актуалізують використання таких технологій як відеоконференції або системи управління навчанням (Learning Management Systems - LMS) тощо.

Використання дистанційних платформ Використання дистанційних платформ та віртуальних класів (Moodle, MoodleCloud, Edmodo, EDX, Office 365, Google Class, ClassDoJo, «Мій клас», Human тощо) дає можливість використати системи управління навчанням (LMS) та системи управління контентом (CMS) і автоматизувати дистанційне навчання, не лише групувати учнів, а й координувати, спостерігати й оцінювати результати їх навчальної діяльності. Запровадження вже розроблених масових відкритих онлайн-курсів (МООС: Прометеус, EdEra, Pearn) та використання середовищ і додатків для співпраці й оцінювання («Єдина школа», e-schools.info).

Для того щоб створити власні інституційні ресурси, навчальний заклад повинен мати власний домен та оплачувати хостинг, а потім розгорнути певну дистанційну платформу (наприклад, Moodle) або зареєструватись на платформах, які надають свої сервіси для освіти (наприклад, Office 365, Google G Suite for Education).

Заклади, які не готові до цього, використовують відкриті ресурси (наприклад, Edmodo). Освітній омбудсмен України повідомив, що державні й комунальні заклади освіти матимуть повний і безкоштовний доступ до освітніх сервісів Google G Suite for Education. Домен, який можна отримати БЕЗКОШТОВНО, назавжди і за спрощеною процедурою, став доступним для будь-якого державного або комунального закладу освіти, за виключенням дошкільних. Ця можливість стала реальною завдяки двом компаніям: Google, яка надає доступ до сервісів G Suite for Education, та HOSTiQ.ua, яка буде надавати домен. Детальний опис процедури отримання домену та реєстрації на платформі G Suite for Education можна прочитати за посиланням <https://hostiq.ua/ukr/g-suite-for-education/>. Більш докладно про використання сервісів Google для закладів освіти можна прочитати ось тут: <https://teachfromhome.google/intl/uk/> [2]

Доступ до Office 365 Education також для освітніх закладів надається безкоштовно (<https://www.microsoft.com/uk-ua/education/products/office>).

Вебінари та відеоконференції за час карантинних обмежень стали актуальними. Перевагами використання вебінарів є: можливість віддаленого проведення занять, можливість запису лекцій, семінарів, практичних занять, необмежена кількість слухачів, можливість використання додаткових матеріалів.

Основними функціями вебінарів є: демонстрація презентації, перегляд відео, групове спілкування (за наявності мікрофонів у учасників), онлайн-дошки або білі дошки (whiteboard). Це спільний простір для коментарів, малюнків всіх учасників, текстовий чат (спільний та для особистих повідомлень), віддалений доступ, дозволяє показати екран того, хто виступає; опитування та голосування для організації зворотного зв'язку з аудиторією.

Для проведення відеодзвінків і вебінарів можна використати велику кількість безкоштовних і платних інструментів. Розглянемо ті з них, які найчастіше використовуються освітянами:

- BigBlueButton (<https://bigbluebutton.org/>),
- Zoom (<https://zoom.us/>),
- Hangouts (<https://hangouts.google.com/>),
- YouTube (<https://studio.youtube.com/>),
- Moodle (<https://moodle.org/?lang=ru>),
- Skype для бізнесу (<https://www.skype.com/ru/business/>),
- Meet Google (<https://meet.google.com>), який включено в пакет G Suite for Education, є потужним інструментом, що стрімко розвивається і отримав велику кількість прихильників серед вчителів. Серед його можливостей є: приймати або забороняти вступ на зустріч, а також

відключати або видаляти учасників, якщо потрібно, не дозволяє анонімним користувачам (тобто без облікового запису Google) приєднуватися до зустрічей.

BigBlueButton та Zoom забезпечують обмін аудіо, відео, слайдами, чатом та екраном у режимі реального часу та дозволяють створити запис вебінару для подальшого перегляду. Студенти беруть участь в опитуваннях та можуть працювати на спільній онлайн-дошці.

Перевагами BigBlueButton є безкоштовність та відсутність потреби його інсталяції на пристрої учасників, можливість налаштування україномовного інтерфейсу. Запис вебінару зберігається в обліковому записі того, хто ініціював його, та доступний до перегляду за наявності дозволу автора. Для роботи з різними студентами можна використати різні кімнати з одним і тим самим доступом в різний час.

В безкоштовній версії Zoom педагог може використати 40 хвилин для 100 учасників на проведення вебінару, але кількість таких сесій необмежена. Перевагою є можливість приєднатись до вебінару без додаткової реєстрації. За бажанням педагог може інсталювати програму Zoom на пристрій і планувати та організовувати вебінари з встановленого додатка. Перевагою є і те, що всі онлайн-зустрічі можна запланувати заздалегідь, а запис завантажити на комп'ютер.

Сервіс Google Hangouts – для миттєвого обміну повідомленнями, безкоштовними відео- та аудіодзвінками використовується тими навчальними закладами, які активно запроваджують сервіси Google для дистанційного або змішаного навчання. Всі учасники повинні мати облікові записи Google для приєднання до відеоконференції. Кількість учасників обмежена. На період карантину Google зняв попередні обмеження і запропонував освітнім закладам долучати до відеоконференцій до 250 учасників. При наявності облікового запису Google можна скористатись трансляцією YouTube (<https://qrgo.page.link/sgZtu>) та запланувати прямий ефір для обмеженої аудиторії або для загалу.

Платформа Moodle – безкоштовна відкрита система управління дистанційним навчанням. Дозволяє використовувати широкий набір інструментів для освітньої взаємодії вчителя, учнів та адміністрації закладу освіти. Зокрема надає можливість представлення навчального матеріалу у різних форматах (текст, презентація, відеоматеріал, веб-сторінка; урок сукупність веб-сторінок з можливим проміжним виконанням тестових завдань); здійснення тестування та опитування школярів з використанням запитань закритого (множинний вибір правильної відповіді та співставлення) і відкритого типу; виконання завдань з можливістю пересилання відповідних файлів. Крім того,

система має широкий спектр інструментів моніторингу навчальної діяльності студентів. Наприклад, щодо загального часу роботи студента з конкретним навчальним курсом, відповідними темами або складовими елементами навчального матеріалу, загальної успішності студента або групи в процесі виконання тестових завдань тощо [1].

Педагоги, які звикли використовувати для організації відеодзвінків Skype або Viber, не мають можливості зберегти цю подію у вигляді відеофайлу. Лише Skype для бізнесу, який входить в пакет Office 365, має додаткові функції щодо організації відеотрансляцій та їх запису.

Корисним та ефективним буде використання онлайн-платформ для повторення та систематизації за допомогою масових відкритих онлайн-курсів:

- EdEra – <https://www.ed-era.com/>
- Prometheus – <https://prometheus.org.ua/> (можна також завантажити мобільний додаток)
- ВУМ online – <https://vumonline.ua/>

Звичайно, є певні проблеми в організації дистанційного навчання. По-перше, стрімке запровадження дистанційного навчання порушує проблему зростання академічної недоброчесності (обман, списування, підказки).

По-друге, на жаль, не всі педагоги були підготовлені до дистанційного навчання технічно. Є проблеми із забезпеченням гаджетами, доступом до мережі Інтернет, іноді з відключенням світла тощо.

По-третє, не всі студенти мають персональний комп'ютер, сучасний гаджет для роботи на платформі дистанційного навчання. Це призводить до того, що такий студент не може своєчасно виконувати завдання й надсилати вчителю. Певна частина студентів у період карантину проживає у сільській місцевості, де не завжди є доступ до мережі Інтернет. Крім того, доводиться приймати рішення щодо оцінювання студентів, які несвоєчасно виконують домашні завдання.

Діджиталізація освіти є невід'ємною складовою розвитку суспільства в цілому. Використання цифрових технологій, запровадження дистанційного навчання стало випробуванням і для закладів освіти. Будь-які технології, які приходять в наше життя не надають лише переваги, але й звертають нашу увагу на загрози.

1. Дистанційна робота педагогів в умовах карантину у запитаннях та відповідях від МОН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://qr.go.page.link/ByncY>
2. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва: навч.-метод. посіб. / Упоряд.: Воротникова І.П., Чайковська Н.В. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 456 с.
3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні року: Постанова від 20 грудня 2000. Міністерство освіти і науки України. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/oo.html>.
4. Положення про дистанційне навчання : Наказ М-ва освіти і науки України від 13.04.2013 № 466 із змінами [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
5. Організація дистанційного навчання в школі методичні рекомендації [Електронний ресурс]. URL: <https://qr.go.page.link/egEbD>
6. Організація середовища дистанційного навчання в середніх загальноосвітніх навчальних закладах : посіб. / Ю.М. Богачков, В.О. Царенко, П.С. Ухань, І.В. Мушка; наук. ред. Ю.М. Богачков. К.: Педагогічна думка, 2012. 160 с.
7. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

Процюк Ірина,
кандидат педагогічних наук, викладач
(Житомирський базовий фармацевтичний колед ім.
Г.С.Протасевича)

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ В ВИЩІЙ ШКОЛІ

До історично-асимільованих в Україні національних й етнічних культур, таких як польська, російська, єврейська та інші у зв'язку з відкриттям кордонів додаються маловідомі українцям культури – німецька, англійська, голландська тощо. Ставлення пересічних громадян до цих культур, соціумів можна визначити як стереотипізоване, і, відповідно, відірване від об'єктивних реалій. Крім того, в Україні до цього часу існують дискримінаційні практики щодо соціумів окремих етносів – зокрема, ромів і татар. У ситуації, що склалася, формування соціокультурної компетентності виступає засобом розвитку об'єктивних уявлень суспільства про причини та наслідки культурної розбіжності між людьми, що є базисом толерантної неупередженої гармонійної соціокультурної взаємодії для забезпечення сталого суспільного розвитку.

Теоретико-методолгічне підґрунтя для формування соціокультурної компетентності особистості знайшло відображення в філософських працях (В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, М. С. Каган, В. Г. Кремень, В. І. Луговий, П. Ю. Саух та ін.), працях з психології (Л. І. Божович, Л. С. Виготський, В. В. Давидов, Г. С. Костюк, О. Н. Леонт'єв,

С. Л. Рубінштейн та ін.), працях відомих педагогів (М. Бірам, Дж. Вальдес, Ж. Зарат, М. де Карло, С. Ю. Ніколаєва, В. В. Сафонова, П. В. Сисоєв, та ін.).

Як засвідчує аналіз багатьох дисертаційних робіт соціокультурна компетентність визначається одним із важливих показників готовності особистості до професійної міжкультурної взаємодії. Про це свідчать роботи таких науковців як – Н. Г. Білоцерківська, Р. О. Гришкова, І. Б. Зарубінська, Ю. М. Захарчишина, О. В. Квасник, С. О. Шехавцова, Т. М. Фоменко та ін.

Проблема формування соціокультурної компетентності як ключового компонента професійної компетентності та важливого показника готовності особистості до професійної діяльності не є новою. В останні роки вона досліджувалась вітчизняними та зарубіжними педагогами (О. Є. Антонова, М. А. Аріян, Н. І. Гез, О. А. Дубасенюк, І. О. Зимня, І. А. Зязюн, Н. Б. Ішханян, В. О. Калінін, С. В. Козак, О. О. Коломінова, А. В. Мурзіна, С. Ю. Ніколаєва, Т. В. Опанасенко, О. П. Первак, В. Г. Редько, В. В. Сафонова, В. Л. Скалкін, П. В. Сулейманова, В. М. Топалова, Н. М. Чернуха та ін.). Науковці стверджували, що соціокультурна компетентність є важливою складовою загальнокультурного розвитку суспільства.

Мета статті - аргументувати необхідність формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів в процесі фахової підготовки; проаналізувати методiku, етапи та компоненти суб'єкт-суб'єктної моделі процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів в процесі фахової підготовки.

У документах ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи визначено ключові компетентності, що дають можливість особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах, робити внесок у розвиток суспільства, професійно зростати. Серед ключових компетентностей вагоме місце посідає соціокультурна компетентність як складний інтегрований чинник у характеристиці особистості [5].

Формування соціокультурної компетентності майбутнього фармацевта в процесі фахової підготовки – це комплекс взаємопов'язаних елементів освітнього процесу, що забезпечують формування у студентів системи професійних знань і вмінь з використання принципів, методів, засобів, форм професійної спрямованості в освітньому процесі й мають на меті розкрити особливості структури (з яких елементів та етапів складається процес формування), послідовність, зв'язок цих елементів і в цілому – особливості побудови змісту такого процесу.

Зміст процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців галузі фармації визначається нами як структура, зміст

і обсяг навчальної інформації, засвоєння якої забезпечує особі можливість компетентно будувати конструктивну взаємодію з представниками інших соціумів та культур; це зумовлена суспільними потребами система соціокультурних знань, умінь, навичок та якостей особистості, що має бути сформована у процесі навчання з урахуванням перспектив суспільного й культурного розвитку. Таким чином зміст процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів є системою соціокультурних знань, умінь, навичок і компетенцій студентів, оволодіння якою опосередковано навчальними планами, навчальними предметами та їх програмами, комплексом взаємопов'язаних форм і методів освіти, а також системою виховної роботи вищих навчальних закладів (ВНЗ) фармацевтичного профілю. Нами спроектовано суб'єкт-суб'єктну модель процесу формування соціокультурної компетентності особистості, яка дозволяє комплексно представити зміст і методiku формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів.

Теоретичне обґрунтування педагогічного моделювання як загальнонаукового методу дослідження, що дозволяє об'єднати емпіричну та теоретичну частини дослідницької педагогічної діяльності та інтегрувати експеримент з побудовою логічних конструкцій, відображене у працях С. І. Архангельського, В. Г. Афанасьєва, В. І. Бокдаря, О. С. Березюк, В. А. Венікова, Б. А. Глінського, Н. В. Кузьміної, Л. В. Конурашової, І. Б. Новіка, В. А. Штоффа та інших.

Моделювання є базовою категорією пізнання, методом, що передбачає дослідження реальних об'єктів на їх аналогів (тобто моделей) на рівні структур, функцій та результатів. Задля гнучкості змодельованих змін, що не впливали б на вихідні показники моделі, спроектована модель повинна відповідати оригіналу, але не бути його повним аналогом [7, с. 108-109]. Моделювання у педагогічних дослідженнях виконує функції відображення істотних зв'язків між головними суб'єктами досліджуваного явища, висвітлення досліджуваного освітнього процесу в динаміці, проектування результату майбутнього педагогічного впливу. Пізнавальна функція педагогічного моделювання розкривається через трансформацію теоретичного знання у нормативний педагогічний засіб (модель) [4].

Таким чином, моделювання процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів розглядається в даній статті як цілеспрямований процес і результат відображення базових суб'єктів освіти у ВНЗ фармацевтичного профілю та їх взаємозв'язків і властивостей, що прямо чи опосередковано впливають на рівень соціокультурної компетентності студентської молоді.

А. М. Новіков визначає вимоги до функціонування педагогічних моделей (узгодженість створюваної моделі з освітнім середовищем, відбір

істотних якостей або характеристик моделі шляхом відкидання другорядних, можливість за допомогою моделі досягнення поставленої мети педагогічної діяльності) [7].

На нашу думку, основними суб'єктами суб'єкт-суб'єктної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів повинні виступати педагоги (як провідники соціокультурних знань, умінь і цінностей) та студенти (як реципієнти та трансформатори отриманої інформації та досвіду). Визначення таких суб'єктів у контексті досліджуваної проблеми визначає потребу в визначенні їх вихідних характеристик – як-то врахування індивідуального соціокультурного досвіду студентів та відповідний рівень соціокультурної компетентності викладачів, що знаходить своє відображення у ціннісних і поведінкових характеристиках як факторах формування соціокультурної компетентності студентів-фармацевтів.

Базовим системоутворюючим інноваційним компонентом моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів виступає соціокультурний зміст навчальної та позанавчальної діяльності. Визначений компонент виконує функцію змінної у змісті освіти ВНЗ, який дозволяє досягнути інших змодельованих результатів, відображених у цільовому й результативному компоненті молоді.

Визначені суб'єкт-суб'єктні характеристики моделі процесу формування соціокультурної компетентності студентів ґрунтуються на системі педагогічних умов, які дозволяють забезпечити сталий розвиток досліджуваного процесу: врахування індивідуального соціокультурного досвіду студентів у виховній та навчальній роботі; відповідний рівень соціокультурної компетенції педагога як провідника соціокультурної компетентності; використання діалогічної взаємодії всіх суб'єктів освітнього простору ВНЗ (педагогічного, студентського, громадського колективів, а також територіальної, адміністративної, громадських організацій); насичення навчальної та позанавчальної виховної діяльності студентів соціокультурним змістом. Представлена система педагогічних умов визначає основні напрямки навчальної та виховної роботи у вищій школі, детермінує принципи її організації та спрямована на вдосконалення освітнього процесу ВНЗ [2].

Цільовий компонент суб'єкт-суб'єктної моделі процесу формування соціокультурної компетентності студентів-фармацевтів визначає мету та завдання педагогічних перетворень в освітньому процесі ВНЗ фармацевтичного профілю, спрямованих на оволодіння студентами соціокультурної компетентності. Мета моделі – забезпечення реалізації педагогічних умов для формування соціокультурної компетентності

майбутніх фармацевтів в процесі фахової підготовки. Завдання моделі відповідно до кожного суб'єкту:

- засвоєння студентами соціокультурних знань і вмінь; формування соціокультурної компетентності й спрямованості особистості на мінімальну соціальну дистанцію;

- зростання рівня соціокультурної компетентності педагогів як носіїв соціокультурних когнітивних, ціннісних та поведінкових характеристик; забезпечення відповідної методики підвищення кваліфікації;

- уведення в освітній простір ВНЗ фармацевтичного профілю форм і методів навчально-виховної роботи, спрямованих на підвищення рівня соціокультурної компетентності студентів.

Цільовий компонент задає напрямок перетворень і визначає очікуваний результат проведеної роботи – формування високого рівня соціокультурної компетентності майбутніх фахівців. Тобто, цільовий компонент тісно пов'язаний із результативним компонентом суб'єкт-суб'єктної моделі процесу формування соціокультурної компетентності студентів. У результативному компоненті моделі відображається система моніторингу рівня соціокультурної компетентності студентів – визначаються критерії та показники досліджуваного явища, характеризуються рівні соціокультурної компетентності студентів-фармацевтів, визначається інструментарій для його виявлення.

Таким чином, цільовий і результативний компонент моделі, будучи вихідними у запропонованій системі роботи, визначають порядок організації освітнього процесу у вищій школі (організаційний компонент), а також зміст та методи практичного впровадження запропонованих інновацій (змістовий компонент), які виступають залежними змінними суб'єкт-суб'єктної моделі процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів.

Організаційний компонент моделі охоплює педагогічні умови формування соціокультурної компетентності студентів, які визначають порядок і систему організації освітнього процесу.

Система організації процесу формування соціокультурної компетентності студентів-фармацевтів визначає необхідні педагогічні перетворення у декількох вже окреслених напрямках: організація підвищення кваліфікації викладачів у контексті досліджуваної проблеми (методичні семінари, тренінги, об'єднання кураторів, соціально-педагогічна і психологічна просвіта, науково-практичні конференції, введення соціокультурних тем і завдань у зміст освіти студентів (у курси вивчення іноземних мов, літератури, української мови, історії, основ правознавства, тощо); забезпечення цілеспрямованої систематичної

виховної роботи з формування соціокультурної компетентності у позааудиторний час (факультативи, волонтерські загони, тренінги, виховні заходи та інше).

Порядок організації процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів може мати такі етапи: діагностичний, методичний, підготовчий, реалізації, контрольний.

На діагностичному етапі вивчається актуальний стан соціокультурної компетентності студентів (діагностичний інструментарій становлять: анкети «Рівень соціокультурної компетентності студентів і викладачів фармацевтичного навчального закладу», експрес-опитування «Індекс толерантності» Г. У. Солдатової, О. А. Кравцової, О. Є. Хухлаєва, Л. А. Шайгерової, тест «Соціальної дистанції» Е. Богардуса, Л. Г. Почебут, проєктивні методики; опитування, факультативний курс «Актуальність та напрямки впровадження соціокультурної підготовки студентів-фармацевтів» та ін.

Тривалість діагностичного етапу: декілька місяців. Відповідальні: куратори, викладачі педагогічно-психологічних дисциплін, викладачі іноземних мов, голови наукових студентських товариств, соціальні служби та ін. Результат: виявлення актуального рівня сформованості соціокультурної компетентності студентів-фармацевтів.

На методичному етапі відбувається підготовка педагогічного та студентського колективу до впровадження процесу формування соціокультурної компетентності студентів. Наприклад, у КВНЗ «Житомирський базовий фармацевтичний коледж» серед викладачів і студентів другого та третього курсів даний етап впроваджується шляхом проведення науково-методичних семінарів, рад, дискусійних клубів тощо. Тривалість методичного етапу: теж декілька місяців, відповідальними є ті ж викладачі та студенти. На цьому етапі вважаємо доцільним упровадження методичних розробок з формування соціокультурної компетентності, їх обговорення та підготовка до впровадження. Результат: упровадження методичних вказівок у систему роботи ВНЗ фармацевтичного профілю.

На підготовчому етапі реалізації моделі відбувається внесення змін у робочі плани викладачів, планування виховної роботи кураторів, підготовка психолога до спеціалізованої діяльності, підготовча робота органів студентського самоврядування у контексті запропонованої тематики. Тривалість підготовчого етапу: декілька місяців; відповідальними є усі суб'єкти організації процесу формування соціокультурної компетентності студентів-фармацевтів (на рівні горизонталі – куратори, викладачі, наукові студентські товариства; на рівні вертикалі – заступники директора, голови циклових методичних

комісій, фахівці соціально-психологічної служби ВНЗ, бібліотекар). Результат: план роботи щодо формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів в процесі фахової підготовки.

На етапі реалізації відбувається впровадження запланованих заходів в освітній процес ВНЗ фармацевтичного профілю. Так, наприклад, в КВНЗ «Житомирський базовий фармацевтичний коледж» серед студентів другого та третього курсів відбувається впровадження спецкурсу «Формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів в процесі фахової підготовки»; у позааудиторній роботі впроваджуються – тренінги міжкультурної комунікації, тренінги толерантності, свята різних культур, виховні години на соціокультурну тематику, вечори спілкування з громадськими організаціями регіону, дискусійні клуби, засідання літературного кафе, тематичні випуски в соцмережах, спілкування з іноземцями у соціальних мережах, виступи інтерактивного театру, антидискримінаційні акції волонтерського загону; у навчальній роботі – під час аудиторних годин айс-брейкери на відповідну тематику, вправи на формування соціокультурних знань, умінь та навичок, інформаційні повідомлення і реферати щодо особливостей різних соціокультур, дискусії щодо становища різних культур в Україні, навчальні мультимедійні проекти, рольові та ділові ігри, навчально-виховні бесіди, підготовка публікацій у студентських наукових ЗМІ та соціальних мережах, використання навчальних кейсів з соціокультурною проблематикою. Тривалість етапу реалізації може коливатися декілька місяців. Результат: проведення системи заходів з формування соціокультурної компетентності студентів.

На контрольному етапі роботи проводиться систематичний моніторинг якості й ефективності впровадження запропонованої системи роботи в середовище студентської молоді фармацевтичного навчального закладу; проводиться повторне діагностування рівня соціокультурної компетентності студентів, інтерв'ювання та фокус-групи викладачів, визначаються позитивні й негативні фактори, з їх урахуванням вносяться зміни у процес формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів. Тривалість етапу – декілька місяців. Відповідальні особи: куратори, психолог, викладачі іноземних мов, голови циклових методичних комісій, заступники директора. Результат: оцінка системи роботи викладачів щодо формування соціокультурної компетентності студентів-фармацевтів.

Таким чином, реалізацію методики процесу формування соціокультурної компетентності студентів-фармацевтів доцільно впроваджувати шляхом використання спеціальних форм і методів

навчальної та позанавчальної діяльності у ВНЗ фармацевтичного профілю.

Отже, формування у студентів-фармацевтів соціокультурної компетентності передбачає оволодіння знаннями, які можуть стати в пригоді безпосередньо у професійній сфері. Оптимальний рівень розвитку соціокультурної компетентності визначається наявністю в майбутнього фармацевта спеціальної системи мотивів, знань, умінь і навичок, що дозволяють успішно будувати позитивні стосунки з різними людьми, в тому числі несхожими за найрізноманітнішими параметрами: соціальними, національними, етнокультурними, релігійними, світоглядними тощо. Таким чином, соціокультурна компетентність повинна виступати як мета і результат підготовки майбутніх фармацевтів до соціокультурної взаємодії у світі та суспільстві. Вищевикладене дозволяє дійти висновку, що формування соціокультурної компетентності студентів-фармацевтів в процесі фахової підготовки допоможе майбутнім фахівцям зайняти у суспільстві те місце, яке б найповніше відповідало їхнім потребам та можливостям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барковська О.Я., Огарь С.В. Науково-практичні напрями підвищення якості практичної підготовки майбутніх фахівців фармації. Фармація XXI ст.: тенденції та перспективи: матеріали VIII Національного з'їзду фармацевтів України (Харків, 13-16 вересня 2016 року): у 2 т. Т 2, /М-во охорони здоров'я України, Нац. фарм. ун-т; ред .кол.: В.П. Черних (голова) та ін. – Харків: НФаУ, 2016. - С.324
2. Березюк О.С. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид- во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – С. 267-275.
3. Бойчук І.Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх фармацевтів у коледжі. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2009.
4. Гнезділова К.М. Моделі та моделювання у професійній діяльності викладача вищої школи: навч. посіб. / К.М. Гнезділова, С.О. Касярум. – Черкаси: Видавець Чаба- ненко Ю.А., 2011. – 124 с.
5. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п>.
6. Дубасенюк О.А. Педагогічна технологія організації продуктивної міжкультурної взаємодії суб'єктів освітнього процесу. / О.А. Дубасенюк, Н.В. Якса // Розвиток педагогічної освіти викладача в умовах непривної освіти: монографія / За ред.. М.М. Солдатенков, О.М. Семенов. – Глухів. : РВВ ГДПУ, 2008. – С.108-121.
7. Новиков А. М. Методология учебной деятельности / А. М. Новиков. – М. : Издательство “Эгвес”, 2005. – 176 с
8. Фоменко Т.М. Структура і зміст соціокультурної компетентності майбутніх фахівців-аграріїв / Т.М.Фоменко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 1 до Вип.5, Том V (56) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К.: Гнозис, 2014. –С. 478 – 487.
9. Bednarz F. Building up Intercultural Competences: Challenges and Learning Processes. In M. Onorati, F. Bednarz (Eds.). Building Intercultural Competences: A Handbook for Professionals in Education, Social Work and Health Care, 2010. – 29-52pp. Leuven: Acco.

Березюк Юлія,
кандидат педагогічних наук, викладач
(Житомирський медичний інститут)

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Динамічний розвиток сучасної науки, освіти характеризується вирішуванням завдань, що відповідають світовим тенденціям науковості, полі культурності, гуманізації, гуманітаризації, демократизації, інтегративності. Зміни в сучасному суспільстві, соціально-економічному та інформаційно-технологічному просторі зумовлюють нові вимоги в системі професійної освіти. Важливим є пошук покращення дослідження освітнього процесу, який обумовлений необхідністю професійного розвитку майбутніх фахівців в умовах інформатизації освіти, пошук нових технологій навчання молоді з використанням інноваційних технологій.

Актуальність досліджуваної проблеми на практичному рівні зростає у зв'язку з необхідністю розробки методики педагогічного сприяння професійному розвитку майбутніх фахівців засобами інноваційних технологій у системі неперервної освіти, що враховує особливості цього процесу і яка спрямована на реалізацію комплексу педагогічних умов, що забезпечують її ефективність. Інновації в освіті є закономірним явищем, динамічним за характером і розвивальним за результатами, їх впровадження дозволяє вирішити суперечності між традиційною системою і потребами в якісно новій освіті.

Теоретичні засади і практичні основи використання в освіті інноваційних технологій і розвитку інформаційної культури майбутніх фахівців, зростаючої ролі застосування інноваційних технологій у освітньому процесі вищої школи й професійно-педагогічній діяльності розглядаються в сучасних наукових дослідженнях.

В умовах неперервної освіти процес вдосконалення професійних якостей і розвитку здібностей особистості має відбуватися протягом усього життя. Базові знання й уміння з часом стають недостатніми для розв'язання нових професійних завдань, потрібно їх постійне оновлення.

Серед учених, які вели дослідження у даному напрямку, слід відзначити праці І. Беха, В. Бондаря, О. Дубасенюк, І. Дичківської, М. Кларіна, О. Пехоти, В. Редька, А. Хуторського та ін. Дослідники проблем педагогічної інноватики намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Зокрема, О. Дубасенюк вважає, що інновації – це не лише нові ідеї, підходи, методи, технології, які у таких поєднаннях ще не висувались або ще не використовувались, а й той комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які мають у собі прогресивне начало, що надає змогу під час зміни умов і ситуацій ефективно вирішувати завдання виховання та освіти [2].

Слово «інновація» в перекладі з латинської означає оновлення, зміну, введення нового. У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу. Більшість науковців трактують інновацію як оригінальні, новаторські способи та прийоми педагогічних дій і засобів [1].

Одні науковці переконані, що інноваціями можна вважати лише те нове, яке має своїм результатом кардинальні зміни в певній системі, інші зараховують до цієї категорії будь-які, навіть незначні, нововведення. Погоджуючись з обома групами науковців, будемо вважати кожне нововведення, що зумовлює отримання кращого за попередній результату, інновацією.

Отже, інновації в освіті – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану [6].

Інновації в системі професійно-педагогічної освіти мають подвійну спрямованість. Вони передбачають зміни не тільки в системі власне педагогічної підготовки, але й мають обов'язкове врахування змін, що відбуваються у всіх типах загальноосвітніх закладах, а також історико-педагогічних тенденцій у цій сфері.

Як відомо, все нове викликає спротив. Впровадження інноваційних технологій не є винятком. Тому існують певні алгоритми щодо входження інновацій в педагогічний процес. Також доцільно слідкувати саме за досвідом педагогів-новаторів, читати спеціальну літературу, застосовувати міжпредметні зв'язки, впроваджувати певні інтегровані курси.

Але перше, безпосереднє знайомство з інноваціями в освіті, повинно закладатися в системі роботи всього навчального закладу. Тому

механізми інноваційного розвитку сучасної вищої освіти ґрунтуються на таких концептуальних положеннях, як: культивування інтересу до нововведень; створення творчої атмосфери, розвиток соціокультурних та економічних умов для сприйняття й дієвості нововведень у ВНЗ; накопичення інноваційних ідей у постійно діючих пошукових та експериментальних освітніх середовищах; інтеграція найбільш перспективних інноваційних проектів у реально діючі педагогічні системи тощо.

Інноваційна професійна підготовка являє собою педагогічну систему, спрямовану на підготовку майбутнього фахівця до інноваційної діяльності. Основною відмінною ознакою такої системи є її цільова зорієнтованість на підготовку майбутнього фахівця до життя в умовах сучасного, динамічного суспільства, що забезпечує його становлення як активного суб'єкта змін та інновацій, здатного до самостійної ініціації та реалізації інноваційної діяльності. Реалізація даної системи потребує розробки комплексної стратегії інноваційного розвитку, яка буде забезпечувати формування особистості як суб'єкту інноваційної діяльності на рівні діяльнісного, особистісного та соціального компонентів [4].

Розглядаючи інновацію як зміну системи, відповідну діяльність і результат, визначимо поняття інноваційні педагогічні технології як цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів [3].

Одними із головних завдань впровадження інноваційних технологій в системі професійної освіти є зміна форм і методів навчання та виховання, а саме впровадження діалогових форм спілкування суб'єктів навчально-виховної діяльності; проведення професійно-орієнтованих лекційних, семінарських занять; трансформування методів контролю знань та вмінь студентів; запровадження індикаторів, рейтингових систем оцінювання знань. Сюди відносимо і розробку та апробування нових педагогічних технологій розвивального, модульно-розвивального, диференційованого, блокового навчання; алгоритмізацію освітнього процесу; використання методів проектування і моделювання; застосування комп'ютерних технологій навчання й управління тощо.

Сучасними науковцями визначено й обґрунтовано низку методологічних вимог, яким повинна відповідати педагогічна технологія. Зокрема І. Дичківська називає їх критеріями технологічності й відносить до них: концептуальність (опора на певну наукову концепцію, що містить обґрунтування досягнення освітньої мети); системність (з усіма ознаками

системи: логіка процесу, взаємозв'язок всіх його частин, цілісність); можливість управління (можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобів та методів з метою корекції результатів); ефективність (оптимальність результатів за витратами, досягнення певного стандарту освіти); відтворюваність (можливість використання педагогічної технології в ідентичних освітніх закладах, іншими суб'єктами); візуалізація (з використанням аудіовізуальної та комп'ютерної техніки, а також конструювання та застосування різноманітних дидактичних матеріалів і оригінальних наочних посібників) [3].

В основу реалізації інноваційних технологій в професійній підготовці можуть бути покладені такі принципи як: принцип інтегративності, що полягає у забезпеченні цілісності й гармонійності розвитку інноваційності майбутніх фахівців; неперервності та поступовості розвитку, суть якого в постійному оновленні процесу професійної підготовки, відповідності запитам сьогодення; гуманізму – пріоритет в процесі інноваційної діяльності загальнолюдських принципів та забезпечення ціннісної основи інноваційної діяльності; варіативності, що вимагає забезпечення динамізму неперервного освітнього середовища, сприяє подоланню стереотипів, розширює можливості; соціального партнерства між всіма учасниками навчального процесу, що забезпечує формування колективних суб'єктів інноваційної діяльності.

Дотримання зазначеної стратегії впровадження інноваційних технологій має розпочинатись вже з самого початку навчання студента у вищому навчальному закладі й стосується всіх компонентів освітньої системи: цільового, мотиваційного, змістового, організаційно-технологічного, регулятивного та контрольного-результативного.

Запровадження інноваційного навчання у вищій школі потребує розробки принципово такої системи організації освітнього процесу, ключовою відмінністю якої має бути цільова зорієнтованість на підготовку майбутнього фахівця як активного суб'єкта змін та інновацій, здатного до самостійної ініціації та реалізації інноваційної діяльності.

Основні інноваційні технології в системі професійної підготовки поділені на групи: технології особистісно-орієнтованого навчання й виховання; традиційні педагогічні технології на основі активізації та інтенсифікації діяльності учнів; педагогічні технології на основі підвищення ефективності управління та організації освітнього процесу; педагогічні технології на основі дидактичного вдосконалення та реконструювання змістового матеріалу; окремі предметні педагогічні технології; альтернативні педагогічні технології; педагогічні технології

розвивального навчання та педагогічні технології авторських шкіл та багато інших [5].

У сучасному світі вищі навчальні заклади ставлять перед собою нове завдання - виховувати молодих людей, здатних критично мислити й готових працювати зі змінами. Виникають інноваційні процеси в освіті такі, як інноваційні способи викладання й навчання з наступним поколінням електронних книг. Університети приступили до розробки стратегічного підходу щодо сучасного дистанційного професійного навчання: визначення пріоритетів і цілей для планування й організації змішаного навчання, використовуючи он-лайн-курси для підвищення продуктивності.

Масові (масивні) відкриті он-лайн курси (MOOC Massive Open Online Course) викликають інтерес студентів і викладачів. Вільний доступ до новітніх курсам, безсумнівно, знижує вартість отримання вищої освіти, що дає можливість змінювати існуючі моделі вищої освіти. Існує необхідність у вивченні як самого феномена MOOC, так і у вивченні методів впровадження он-лайн курсів в систему вищої освіти. Масові відкриті он-лайн курси несуть фундаментальний вплив на розвиток професійного навчання у всьому світі. Вони надають експериментальний простір, де викладачі та розробники освітніх технологій можуть випробовувати нові педагогічні та методологічні інструменти, включаючи автоматичне оцінювання завдань, інтерактивні симулятори, освітні ігри. Якісні масові відкриті он-лайн курси почали демонструвати навчальні результати вищі, ніж аналогічні стандартні лекційні курси. Мета он-лайн курсів забезпечити комунікації між студентами, викладачами, науковою спільнотою, створити фундамент для утворення в університеті інформаційного суспільства, зробити доступними інформаційні системи й ресурси університету, забезпечити умови для їх системної інтеграції, надати інформаційну підтримку доступну кожному, враховуючи професійні потреби особистості. Основні принципи MOOC: принцип агрегації - полягає в тому, що матеріали із різноманітних джерел аналізуються, комбінуються разом, оформлюються у вигляді сайту або співтовариства; принцип "перемішування" - означає взаємозв'язок матеріалів одного курсу або університету із матеріалами або курсами в інших університетах, країнах; принцип повторного використання агрегованих і перероблених матеріалів відповідно до цілей кожного учасника; принцип випереджаючого обміну інформацією - полягає у розповсюдженні та взаємному обміні ідеями, що використовуються багаторазово учасниками по всьому світу. Перевага відкритих он-лайн курсів полягає у поданні матеріалу із розрахунком на різну за рівнем попередньої підготовки аудиторію.

Для успішної реалізації особистісного потенціалу кожного студента у освітньому процесі сприяє застосування інтерактивних технологій навчання. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма діалогу, під час якого здійснюється пізнавальна діяльність, яка має конкретну, передбачувану мету взаєморозуміння, створення комфортних умов для спільного розв'язання завдань під час навчання, за яких кожен учасник відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, розвиток особистісних якостей. Особливість інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес здійснюється за умови постійної, активної взаємодії усіх його учасників. Аналізуючи свої дії, інформацію, літературу, поведінку партнерів, учасники навчального процесу більш глибоко, усвідомлено засвоюють професійні знання та вміння, у власному темпі, заповнюючи прогалини у своїх знаннях або пропускаючи те, що вже засвоєно. Викладач під час інтерактивного проблемного навчання виступає як організатор, інструктор процесу навчання. Головним у процесі навчання є взаємодія між студентами, їх співпраця для досягнення спільної мети та результатів. Під час інтерактивного навчання, у процесі взаємодії студенти розв'язують складні завдання та соціальні ситуації, аналізують дані та літературу, визначають протиріччя, конструктивно висловлюють власні думки у дискусії, приймають рішення; збагачують власний професійний досвід через включення в різні життєві ситуації; самостійно визначають своє місце в групі, уникаючи конфліктів, шукають компроміси, знаходять спільне розв'язання проблем; розвивають навички проектної діяльності, виконання творчих індивідуальних або групових робіт.

Перевагами застосування інтерактивного професійного навчання у вищих навчальних закладах є: встановлення дружньої атмосфери і взаємозв'язків між учасниками спілкування; отримання можливості бути незалежними і впевненими в собі; заохочення викладачем студентів до співпраці; отримання можливості подолати проблему мовного бар'єру; нівелювання авторитарної позиції викладача; залучення до роботи кожного студента; постійне й активне використання раніше набутого досвіду.

Модернізація сучасної професійної освіти представляється створенню нових педагогічних методик, які ґрунтуються на інтеграції традиційних підходів організації навчального процесу з електронними технологіями навчання. Змішане навчання - це цілеспрямований процес здобування професійних знань та навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі використання і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання при наявності

самоконтролю студента за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання. Такий вид змішаної навчальної діяльності відбувається в аудиторії під керівництвом досвідченого викладач, використовуючи різні навчальні матеріали он-лайн, структуроване самостійне навчання, досвід безпосереднього спілкування з студентами.

Навчальний матеріал стає динамічним, тобто зрозумілим для студентів різних навчальних стилів, задовольняючи індивідуальні потреби. Використання змішаного навчання дає змогу розкрити потенціал кожного відповідно до його індивідуальних потреб та можливостей. При проведенні змішаного навчання використовуються різні навчальні платформи. Студенти отримують доступ до відеолекцій, завдань для самостійного опрацювання та тестових матеріалів, спілкуються з викладачами та іншими студентами, мають змогу опрацювати додатковий матеріал з професійної тематики.

Інноваційна діяльність в системі професійної підготовки стає на сьогоднішній день основним напрямом реалізації модернізованих реформ в освіті та одним із суттєвих напрямів переходу до моделі інноваційного розвитку України в цілому. Впровадження інноваційних технологій у освітній процес вищих навчальних закладів є провідною ідеєю в підготовці професійній майбутніх фахівців. Інновації створюються й реалізуються людьми, яким притаманний інноваційний тип мислення. Розвиток інноваційного мислення відбувається в процесі інноваційного навчання й діяльності. Отже, основним механізмом формування, підготовки творчого, успішного фахівця є застосування в освітньому процесі інноваційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аузіна М. О. Інноваційні процеси в освіті: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / М. О. Аузіна – Львів: ЛБІ НБУ, 2003. – 103 с.
2. Дубасенюк О.А. Професійно-педагогічна освіта: методологія, теорія, практика: монографія / О.А. Дубасенюк, - Т.1 – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. – 400 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник/ І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с
4. Грабовська Т. І. Інноваційний розвиток освіти: особливості, тенденції, перспективи / Т. І. Грабовська, М. І. Талапканич, В. В. Химинець. – Ужгород, 2006. – 232 с.
5. Інноваційні пошуки в сучасній освіті/ за заг. ред. Л. І. Даніленко, Е. Ф. Паламарчук. – К.: Логос, 2004. – 220 с.
6. Енциклопедія освіти/ Акад. пед. наук України: гол.ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком, інтер, 2008. – С.338-340
7. Паутова Л.Є. Акмеологическая продуктивность инновационной позиции преподавателя в развитии творческой готовности студентов к профессиональной деятельности: автореф. дис. канд. псих. наук. – Шуя.: «Полиграфия - Центр», 2004. – 24 с. – С.9
8. Higher education the attack of the MOOCs // The Economist. – 2013. – July 20th.

Ковальчук Ірина,
аспірант,
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
Науковий керівник: доктор пед. наук, професор
Вітвицька С. С.

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ЗАКЛАДІВ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Проблема формування комунікативної компетентності студентів фармацевтичних навчальних закладів перебуває в центрі уваги у зв'язку з реалізацією мети професійної підготовки майбутніх фахівців, яка передбачає не тільки володіння мовою як засобом спілкування, навчання, самоосвіти, а також дозволяє їм після закінчення навчального закладу здійснювати всі передбачені для фармацевтичного працівника функції у професійно-трудовій та соціально-культурній сферах спілкування. Виникає необхідність розгляду комунікативної компетентності майбутніх фармацевтів як багатофункціональної та ієрархічно-побудованої системи, що формується, зокрема, в процесі вивчення хімічних дисциплін.

Метою статті є обґрунтування необхідності формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців фармації під час вивчення хімічних дисциплін.

Фармацевти є фахівцями, які належать до типу професій “людина-людина”, тому комунікативна компетентність є обов'язковою якістю їхньої особистості, що забезпечує ефективність професійної діяльності. Як свідчить статистика, від 60% до 90% робочого часу вони витрачають на ті чи інші види спілкування. Від уміння спілкуватися, встановлювати і розвивати взаємовідносини з хворими, їх родичами, лікарями, колегами, партнерами багато в чому залежить професійна успішність фармацевтичного працівника. Хороший психологічний контакт з відвідувачем аптеки допомагає отримати більш повне і глибоке уявлення про нього. Уміння спілкуватись забезпечує взаєморозуміння, довіру у стосунках, ефективність у вирішенні поставлених завдань.

Комунікативна компетентність є важливою складовою професійної компетентності фармацевтичного фахівця, яка створює соціально-психологічну основу взаємодії і сприяє інтенсивному включенню особистості у професійну діяльність, забезпечуючи її якісний результат.

Структурними компонентами комунікативної компетентності особистості виступають (за Б. Шпітсбергом та В. Купахом):

- *знання* (усвідомлення того, яка комунікативна поведінка є найбільш влучною в конкретній ситуації),
- *уміння* (здатність застосувати цю поведінку в даному контексті),
- *мотивація* (прагнення ефективної та компетентної комунікації).

Таким чином, комунікативна компетентність поєднує життєві цінності, мотиви, знання, вміння та навички і риси та якості людини. Найбільш вагомими складовими є вміння та готовність будувати контакти з людьми, спілкуватися, управляти своїм емоційним станом, вирішувати конфліктні ситуації тощо. При цьому важливо давати правильну самооцінку та об'єктивно оцінювати інших людей. Ефективним є спілкування, коли людина спочатку націлена на позитивну розмову, здатна аналізувати свої вчинки і вчинки партнерів під час спілкування.

Фармацевтичні працівники відносяться до сфери професійної діяльності з підвищеною комунікативною відповідальністю. Насамперед, відвідувачі аптечних закладів – це люди похилого віку, хворі, з якими необхідно встановити контакт, вміти вести бесіду, надавати поради та рекомендації щодо вибору та застосування лікарських препаратів тощо.

Вибір методів навчання та виховання з метою забезпечення формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців залежить від змісту підготовки, вимог освітніх стандартів, загальних і професійних цілей освіти; особливостей, змісту, методів і форм роботи конкретних освітньо-виховних заходів; змісту й методики викладання конкретної навчальної дисципліни та визначених її специфікою вимог до вибору методів; витрат часу на вивчення даної теми, модуля; рівня матеріально-технічної бази; професійної компетентності та педагогічної майстерності викладачів тощо [1].

Тривала практика викладацької діяльності засвідчує, що не всі студенти фармацевтичного навчального закладу мають достатній рівень комунікативної компетентності як інтегруючого компонента професійної компетентності.

На процес формування комунікативної компетентності майбутніх фармацевтів при вивченні хімічних дисциплін впливають такі чинники:

- професійна спрямованість навчання;
- інтерес до вивчення хімії;
- здібності до оволодіння майбутньою професією;
- чітка мотивація навчання;
- уміння навчатись самостійно;
- потреба у самовдосконаленні;

– спрямованість технологій, форм, методів та засобів навчання, застосування комп'ютерних та інформаційних технологій тощо.

Формуванню комунікативної компетентності студентів сприяють такі технології, як: інтерактивне навчання, технологія розвитку критичного мислення, проектна технологія, метод кейсів тощо, які вдало можна використати на лекційних та лабораторних заняттях з неорганічної, органічної, аналітичної хімії.

Інтерактивне навчання сприяє формуванню у майбутніх фахівців основних пізнавальних і громадянських умінь, а також навичок і зразків поведінки в суспільстві. Інтерактивні форми роботи сприяють розвитку ініціативи, незалежності, уяви, самодисципліни, співпраці з іншими студентами, а в майбутньому, з колегами. Вони стимулюють розвиток когнітивних процесів, залучають до активної участі у процесі навчання, заохочують працювати разом, висловлювати свої думки, виражати почуття та використовувати свій досвід, брати на себе відповідальність за навчання та розвивати вміння вчитися [2].

Навчальний процес, побудований на засадах *критичного мислення* має свої особливості:

– вимагає достатньої мотивації студентів до розв'язання певних проблем;

– у навчання включаються завдання, розв'язання яких потребує мислення вищого рівня;

– навчальний процес обов'язково організовується як дослідження студентами певної теми, що виконується шляхом інтерактивної взаємодії;

– результатом навчання є вироблення власних суджень;

– викладання є оцінюванням результатів із використанням зворотного зв'язку «студенти – викладач»;

– критичне мислення потребує навичок оперування аргументами та вмінь формування умовиводів [3].

Для технології критичного мислення характерні переважання інтерактивних методів, формування комунікативної культури, акцент на парну та групову форми роботи студентів. У процесі вивчення хімічних дисциплін студентами фармацевтичного коледжу доцільно використовувати такі методи: групова робота, метод кейс-стаді, відпрацювання навичок (в ході виконання лабораторної роботи); інтерактивні презентації; дискусії; мозкові штурми; рольові ігри; рецензування усних відповідей одногрупників, ходу рішення задачі біля дошки, відповіді на питання тощо.

Особливе місце в розвитку комунікативної компетентності на лабораторних, узагальнюючих заняттях з хімії посідає *метод кейс-стаді*. Це метод активного проблемно-ситуаційного навчання, який базується на

вирішенні конкретних задач-ситуацій (вирішення кейсів). Метою використання кейс-методу є включення у навчальний процес елементів професійного спрямування, забезпечує перехід від навчальних ситуацій до професійних, вирішення яких і забезпечує розвиток комунікативної компетентності.

Вирішуючи кейс студенти мають змогу: аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу; навчитися формулювати власну думку, правильно її висловлювати, доводити власну позицію, аргументувати й дискутувати; навчитися слухати іншу людину, поважати альтернативну думку; моделювати різні життєві ситуації, збагачувати власний досвід через включення в різні професійні ситуації, їх моделювання; вчитися будувати конструктивні взаємини у групі, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, прагнути діалогу та консенсусу; розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт.

Саме застосування кейс-методу пов'язане з активністю, ініціативністю, умінням приймати колективне рішення, водночас із правом на власну думку. Метод кейсів сприяє формуванню конструктивних, проєктивних умінь, умінню чітко й послідовно висловлювати свою думку, аналізувати, формулювати висновки [4].

Викладання хімічних дисциплін стає більш ефективним, якщо в ньому на основі вивченого навчального матеріалу студент отримує творчі завдання, що дають йому змогу оволодіти такими компонентами комунікативної компетентності, як: прогнозування і програмування комунікативної ситуації; знання й ерудиція; засоби спілкування (вербальні та невербальні); управління комунікативною ситуацією; комунікативна культура (загальна та національна); орієнтація на соціального партнера; мовленнєва компетенція [5].

Розвиток комунікативної компетентності студентів в процесі вивчення хімічних дисциплін відбувається за такими напрямками:

– розвиток монологічного мовлення (через проведення аналізу та самоаналізу відповіді; захистів творчих робіт, проєктів; доповідей; висунування гіпотез тощо);

– розвиток діалогічного мовлення (через проведення бесід, взаємоопитування, диспутів, конференцій, мозкового штурму, вирішення кейсів тощо);

– розвиток писемного мовлення (через написання повідомлень, рефератів, письмових рецензій, хімічних казок та ін.);

– розвиток культури мовлення студентів (через дотримання норм сучасної літературної мови та вимог сучасної хімічної номенклатури, вимог використання наукового лексикону, культури спілкування).

Формування комунікативної компетентності у фармацевтичному навчальному закладі може розглядатись як формування системи знань, умінь, навичок, якостей особистості в досягненні мети або позитивного результату в процесі навчально-виробничої діяльності, тобто як готовність фахівця до професійної діяльності, його здатність діяти в конкретній ситуації.

Зрозуміло, що набуття комунікативної компетентності відбувається поступово у процесі навчальної та професійної діяльності, тому рівень її сформованості на різних етапах навчання буде різним.

Виділяють три рівні сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців: репродуктивну комунікативну компетентність, реконструктивну комунікативну компетентність і творчу комунікативну компетентність.

Репродуктивна комунікативна компетентність характеризується відсутністю інтересу до спілкування як основи майбутньої фармацевтичної діяльності, недостатнім володінням професійних знань і вмінь, низьким рівнем комунікативних умінь, частковою оцінкою власної діяльності без подальшої її корекції.

Реконструктивна комунікативна компетентність визначається осмисленням студентами мотивів і цілей професійної підготовки як можливої основи майбутньої фармацевтичної діяльності, володінням систематизованими знаннями та їх практичним застосуванням в типових ситуаціях, здатністю взаємодіяти в колективі, але з деякими ускладненнями, якщо ситуація нетипова, частковим умінням здійснювати контроль і оцінку власної діяльності, яка не завжди потім коригується.

Творча комунікативна компетентність характеризується розумінням сутності спілкування як основи майбутньої професійної діяльності, високорозвиненими знаннями та вміннями, високим рівнем комунікативних умінь, здатністю контролювати та оцінювати власну діяльність з подальшою її корекцією [6].

Отже, комунікативна компетентність фармацевтів є складовою їхньої професійної компетентності, що дозволяє фахівцям ефективно виконувати професійні обов'язки. Формування та розвиток комунікативної компетентності фармацевтів є безперервним процесом, оскільки він розпочинається під час навчання в навчальному закладі та продовжується в професійній діяльності фахівців.

Сучасний фахівець фармацевтичної галузі повинен бути комунікабельним, толерантним, вміти конструктивно спілкуватись та вирішувати конфлікти. Успіх діяльності працівника фармацевтичної галузі залежить насамперед від його здатності організувати свою роботу на основі професійно виваженого, науково обґрунтованого спілкування з

суб'єктами сфери взаємодії. Саме тому навчально-методичного забезпечення процесу вивчення хімічних дисциплін повинно здійснюватися з використанням особистісно орієнтованих технологій, які направлені на розвиток комунікативної компетентності студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альохіна Н. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців. // [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/4336/1/_doc%20%281%29.pdf / [Дата звернення 17.06.2020]
2. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. метод. посіб. / За ред. О. І. Пометун. – К.: Вид-во А.С.К., 2004. –
3. Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. Технології розвитку критичного мислення учнів / наук. ред. Пометун О. І. – К.: Видавництво «Плеяди», 2006. – 220 с.
4. Скиба М. Застосування кейс-методу для формування конструктивних і проєктивних умінь еколого-педагогічної діяльності / Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2016, № 4 (58)
5. Гавриляк Л. С. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. Scientific journal «ΛΟΓΟΣ. The art of scientific mind» №3 April, 2019 // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <file:///C:/Users/Irina-PC/Downloads/158-Текст%20статті-283-1-10-20190910.pdf> [Дата звернення 19.06.2020]
6. Перхач Л. П. Формування комунікативної компетенції. // [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://brodypk.at.ua/navch-met/poch/dop/formuvannja_komunikativnoji_kompetenciji.pdf [Дата звернення 19.06.2020]

Марченков Сергій,

викладач

(Житомирський військовий інститут)

Науковий керівник: канд. пед. наук, професор

Березюк О.С.

ОСНОВНІ ДИДАКТИЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ВИЩІЙ ШКОЛІ

Суспільно-політичні процеси у світі, у тому числі в Україні, засвідчують колосальний розрив між цілями та можливостями здійснення реформування суспільства. Тому актуалізується потреба у

формуванні високопрофесійних та висококультурних його суб'єктів, здатних адекватно орієнтуватися в різних сферах життєдіяльності. Враховуючи стрімкий розвиток інформаційних систем і технологій, а також глобалізацію Інтернету, це призводить до наповнення інформаційного простору великими масивами неструктурованою інформацією, що надходить від різнотипних джерел. Тому значно підвищується необхідність у підготовці висококваліфікованих спеціалістів, які повинні вміти працювати в умовах швидкої зміни інформаційного середовища, в яких безпосередньо протікає його діяльність та відповідати потребам сучасного ринку праці.

Враховуючи вимоги сьогодення та інтереси суспільства, вважаю, що особливої актуальності набуває формування інформаційно-аналітичної компетентності особистості, як однієї з ключових компетентностей сучасної людини, яка починає своє формування в процесі шкільної освіти та соціалізації та в подальшому в сукупності з іншими компетентностями сприяє успішній інтеграції людини в суспільство. Водночас, проблема формування інформаційно-аналітичної компетентності особистості існує, а педагогічні підходи щодо її формування недостатньо досліджені і впроваджені у систему професійної освіти.

Саме тому метою нашої статті є теоретично обґрунтувати основні підходи формування та розвитку інформаційно-аналітичної компетентності особистості.

Вітчизняними науковцями, що досліджували зміст ключових компетенцій особистості, виділено інформаційно-аналітичну компетенцію як важливу складову ефективної самореалізації кожного індивіда. Тому власне сформована інформаційно-аналітична компетенція значною мірою визначає характер професійної діяльності, уможливорює подальше зростання та самореалізацію і виступає необхідним компонентом процесу підготовки особистості до вирішення різноманітних завдань.

Далі, відповідно до логіки дослідження, розглянемо сутність поняття “компетентність”, “інформаційно-аналітична компетентність”. Для цього визначимося з термінологією, яка вживається у педагогічній літературі

Термін “компетентність” походить від латинського “compero”, що в перекладі означає: прагну, домагаюся, відповідаю, підходжу. Аналіз наукових концепцій, які з'ясовують сутність компетентності, демонструє широку неоднозначність цього поняття. Передусім це пов'язано з використанням термінів “компетенція” і “компетентність”. У деяких випадках ці терміни вживаються як синоніми, але найчастіше їх розрізняють.

На переконання В. Варенка, компетентність – характеристика цілі, яка означає, що цілі освіти пов'язані із ситуаціями, які стосуються ринку праці, з актуальними потребами сьогодення. У сучасній вітчизняній педагогіці відомі кілька різних підходів, які лежать в основі підготовки фахівців [3].

Так, О. Березюк вважає, що володіння компетентністю повинно охоплювати здібності, підготовленість до виконання функціональних обов'язків та підхід до них (образ поведінки), які необхідні для провадження певного виду діяльності [1].

Л. Петренко наголошує, що термін "компетенція" логічно використовувати, характеризуючи коло повноважень, прав, обов'язків працівника, певні знання, уміння, навички з професійно значущими властивостями і якостями, які у своїй інтегративній сукупності і визначають його здатність до діяльності. Він також зазначає, що інформаційно-аналітична компетентність – це системо утворювальний компонент управлінської, виробничої, освітньої, науково-виробничої, науково-дослідної та інноваційної діяльності та суспільної практики.

Дж. Равеном, який вважає компетентність специфічною здатністю, необхідною для ефективного виконання конкретної дії в конкретній галузі, включаючи до неї особливі вузькоспеціальні знання, предметні навички, способи мислення, а також усвідомлення відповідальності за свої дії. Дж. Равен визначає 37 видів компетенцій, що забезпечують успішність діяльності.

Як вважає В. Ягупов, інформаційно-аналітична компетентність – це ставлення до інформації та критичне усвідомлення її цінності, інформаційно-аналітичні знання, навички, вміння, здатності, професійно важливі якості, особистий досвід у сфері пошуку, оцінювання, використання, збереження, аналізу, оформлення та передачі інформації за допомогою різних засобів, методів і форм інформаційно-аналітичної діяльності, що дозволяє оперативно орієнтуватися в інформаційному просторі, брати участь у його формуванні.

Н. Лобач розглядає інформаційно-аналітичну компетентність як складник професійної компетентності, що відображає готовність і здатність майбутніх фахівців застосовувати інформаційно-аналітичні знання, вміння, навички у сукупності з їх особистісними якостями під час роботи з інформацією різних видів і форм представлення, а також здатність проводити пошук, оцінювання, збереження, аналіз, оформлення й передачу важливої інформації з метою отримання якісно нового знання для прийняття відповідальних рішень у професійній діяльності [7].

Проведений нами аналіз щодо понять компетентності та

інформаційно-аналітичної компетентності свідчить, що ці поняття на сьогоднішній день не є однозначно визначеними й загальноприйнятими. Тому під інформаційно-аналітичними компетенціями особистості ми будемо розуміти - сукупність інформаційно-аналітичних знань, умінь, навичок, досвіду аналітичної діяльності та особистісних якостей людини, які забезпечують можливість пошуку, збору, аналізу, оцінювання інформації, обробки та структуризації інформації з метою якісно і ефективно вирішувати задачі, які виникають перед ним у процесі діяльності.

На основі аналізу науково-методичної літератури виділимо основні підходи у формуванні інформаційно-аналітичної компетенції: компетентнісний, особистісно-діяльнісний, інтегративний, аксіологічний, акмеологічний.

Під поняттям компетентнісний підхід розуміють спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості, результатом якого буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості.

Компетентнісний підхід скеровує освіту на формування цілого набору компетентностей (знань, умінь, навичок, ставлень тощо), якими мають оволодіти майбутні фахівці. При цьому науковець наголошує на тому, що традиційна система освіти акцентувала основні зусилля на набутті знань, умінь і навичок, що догматично абсолютизувало знання і сформувало знаннєвий підхід до навчання. Основна увага при цьому фокусувалася на самих знаннях, а те, для чого вони потрібні, залишалось поза увагою [Химинець 2009:].

Особистісно-діяльнісний підхід передбачає створення умов для активної позиції суб'єкта діяльності, завдяки чому відбуватиметься свідоме, міцне засвоєння ним певного досвіду. Особистісно-діяльнісний підхід у формуванні ключових компетентностей майбутніх спеціалістів передбачає самостійне розв'язання ними конкретних навчальних задач, саморозвиток особистості, самопізнання та вільну творчу роботу, усвідомлення невід'ємних прав людини, незалежно від її національної приналежності, а зміст її спрямовується на виховання патріота своєї країни, громадянина світу, який прагне до вільного вибору власного шляху та способів реалізації, вибудовує свою діяльність на основі визнання абсолютної цінності прав людини. Особистісно зорієнтований підхід передбачає врахування вікових особливостей студентів, розробку змісту кожного конкретного етапу навчання у взаємопов'язаному контексті змісту педагогічного процесу [6].

Акмеологічний підхід у сучасній системі педагогічної освіти полягає

в тому, щоб забезпечити посилення професійної мотивації, стимулювання творчого потенціалу, виявлення і використання особистісних ресурсів для досягнення успіху в професійній діяльності педагога.

Г. Данилова визначає пріоритетними такі ознаки акмеологічного підходу:

–орієнтація на “акме” – вдосконалення на всіх етапах життя і діяльності особистості;

–всебічний розвиток вдосконалення свідомості і діяльності груп (товариств), переконаність у можливості масового вдосконалення;

–оптимістичний погляд на людину та її майбутнє, використання акмеологічного проектування вищих досягнень окремими особами [4].

Аксіологічний (ціннісний) підхід у системі сучасної освіти є актуальним і належить до проблем світоглядного характеру. Тому посилення інтересу науковців до аксіологічної проблематики цілком обґрунтовано та зумовлено низкою суперечностей. Суспільні перетворення, з одного боку, спричиняють до девальвації традиційних суспільних цінностей, ціннісних настанов, на які була орієнтована освітня сфера. З іншого боку, ці перетворення сприяють розвитку нової, ціннісної свідомості та поведінки, що детермінує необхідність розробки аксіологічних підходів в освіті.

Як зазначає М. Боришевський, демонополізація системи ціннісних орієнтацій як основи демократизації навчання та виховання – процес, безумовно, складний і довготривалий, що надає останньому цивілізованого гуманістичного спрямування [2].

Аксіологічний (ціннісний) підхід дозволяє вивчати явища з точки зору виявлення їх можливостей задовольняти потреби людини, розв’язувати завдання гуманізації суспільства. Через культурні та духовні цінності людина задовольняє свої власні потреби. Таким чином, аксіологічний підхід реалізується у формуванні здатності до навчання, бажанні змінити життя на краще, інтереси та внутрішню мотивацію, умінні робити власний вибір та встановлювати власні цілі, умінні визначати власні ролі в суспільстві, соціальних та громадянських навичках та вміннях. Аксіологічний підхід до професійної підготовки передбачає формування системи ціннісних орієнтацій, ієрархію індивідуальних переваг, мотиваційну програму діяльності.

Інтегративний підхід у формуванні ключових компетентностей розглядається науковцями як загальнонаукова методологія, на основі якої формуються цілісні педагогічні системи та їх підсистеми. Цей підхід відповідає філософському трактуванню цілого, але не як суми частин, а як нової якості за рахунок змін способів зв’язку елементів цієї структури, що надає можливість створити з різних частин систему, як цілісну сукупність

елементів, що взаємопов'язані між собою і виступають як органічне, єдине ціле. Процеси інтеграції можуть мати місце як у межах системи, що вже склалася – у цьому випадку вони ведуть до підвищення рівня її цілісності та організованості, так і при виникненні нової системи з раніше непов'язаних елементів.

На думку І. Козловської, системні знання, необхідні для вироблення цілісного, проблемного мислення сучасного фахівця можуть бути отримані лише на основі інтегрованого підходу до вивчення фахових дисциплін.

Культурологічний підхід полягає у вмінні аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності. Він зумовлений зв'язком людини з культурою як системою цінностей. Культурологічний підхід у галузі професійної освіти визначається як сукупність теоретико-методологічних положень і організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на створення умов для засвоєння та трансляції педагогічних цінностей і технологій, що забезпечують творчу самореалізацію особистості педагога у професійній діяльності [5].

Поєднуючись із особистісно-діяльнісним, він передбачає здатність майбутніх учителів застосовувати засоби та технології інтеркультурної взаємодії, розробляти і реалізовувати стратегії діяльності, поведінки й кар'єри в умовах міжкультурного суспільства. Овчарук О.В. визначає це поєднання як вміння опановувати та створювати моделі толерантної поведінки і конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами, різноманітності світу та людської цивілізації.

Отже, все вищесказане дає нам змогу зробити висновок, що «компетентнісний підхід» - передбачає не просту трансляцію знань, умінь і навичок від викладача до студента, а формування у майбутніх фахівців професійної компетентності. Сформованість інформаційно-аналітичної компетентності особистості дає змогу успішно вирішувати завдання, які передбачають: пошук, збір та аналіз інформації, у тому числі нормативних документів; опрацювання інформації з різних джерел; моніторинг нормативно-правової, навчально-методичної, професійної, фахової та іншої інформації щодо життєдіяльності і професійної діяльності; експертну оцінку отриманої інформації; підготовку матеріалів для публічної комунікації та міжособистісної взаємодії з різними суб'єктами у ході проведення зазначених заходів. При такому підході у того, хто навчається повинна складатися свідомо мотивація на постійне розширення професійного та загальнокультурного кругозору, а також

уявлення про відкритість системи знань, які набуваються у закладах освіти, переконання у тому, що основу міцності та надійності знань дає лише безперервний процес пошуку та споживання інформації, її критична обробка на протязі всього життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березюк О.С. Системний підхід до формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців в сучасному освітньому просторі.- Житомир: 2015, С. 193-209.
2. Боришевський, М.Й.: Духовні цінності в становленні особистості громадянина: Педагогіка і психологія. №1. Харків 1997, с. 144–150,
3. Варенко 2014: Варенко, В.М.: Інформаційно- аналітична діяльність, [Електронна версія] Режим доступу: http://divovo.in.ua/pars_docs/refs/5/4448/4448.pdf.
4. Данилова 2003: Данилова, Г.С.: Акмеологічна модель педагога в ХХІ столітті. №6. Київ 2003, с. 6-9.
5. Жабаков 2009: Жабаков, В.Е.: Культурологический подход как методологическое основание процесса подготовки специалиста в сфере физической культуры, Київ 2009.
6. Зимняя 2008: Зимняя, И.А.: Педагогическая психология, Київ 2008.
7. Лобач 2015: Лобач, Н.В.: Педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх лікарів у освітньому середовищі вищого медичного навчального закладу, Кіровоград 2015.
8. Химинець 2009: Химинець, В.В.: Інноваційна освітня діяльність у системі післядипломної педагогічної освіти, Тернопіль 2009.

Косова Ірина,

викладач

(Житомирський медичний інститут)

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Сьогодні важко знайти хоча б одну галузь діяльності, яка не зазнала впливу культур інших етнічних спільностей та народів. Провідною ідеєю стає необхідність володіння полікультурною компетенцією, посилення ролі гуманітарних предметів..

Актуальність даної проблеми зумовлена наявністю суперечностей між: загальними потребами сучасного соціуму в майбутніх спеціалістах, готових успішно взаємодіяти з колегами на міжнародному рівні, та реальним станом підготовки молоді до полікультурної діяльності

Компетенція - це певна норма, досягнення якої може свідчити про можливість правильного вирішення якого-небудь завдання, а компетентність — це оцінка досягнення (або недосягнення) цієї норми.

Українські вчені по-різному тлумачать поняття компетентності. Найбільшого поширення набуло визначення компетентності як «сукупності знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію».

Однією із провідних задач, що ставиться на сьогодні перед змістом освіти є формування полікультурної компетентності. Подібно до того, що у вчених не існує єдиної думки, щодо означення поняття компетентності в загальному, не має і чітко визначеного єдиного означення полікультурної компетентності.

Так, В. Кузьменко, Л. Гончаренко визначають полікультурну компетентність як здатність особистості жити й діяти в багатокультурному суспільстві.

О. Проворов, О. Смолянінова вважають, що полікультурна компетентність — це індивідуальна характеристика міри відповідності потребам суспільства, базовий компонент поняття «культура», що сприяє формуванню спеціаліста високої культури.

На думку І. Соколової, полікультурна компетентність — це цілісне, інтегративне, багаторівневе, особистісне новоутворення, що є результатом навчальної підготовки особи у середньому навчальному закладі та в процесі неперервної освіти.

О. Щеглова розглядає досліджуваний феномен як комплексну, особистісну якість, що формується в процесі навчальної підготовки на основі толерантності, що характеризується свідомістю власної багатокультурної ідентичності, що й проявляється в здатності розв'язку завдань конструктивної взаємодії із представниками інших культурних груп.

Отже, узагальнюючи найбільш значимі на наш погляд висловлення вітчизняних і зарубіжних авторів, ми робимо спробу сформулювати інтегральне визначення феномену полікультурної компетентності, що поєднує погляди вчених на заявлену проблему:

Полікультурна компетентність - інтегративна якість особистості, що формується в процесі навчання, та включає систему полікультурних знань, умінь, навичок, інтересів, потреб, мотивів, цінностей, полікультурних якостей, досвіду, соціальних норм і правил поведінки, необхідних для повсякденного життя й діяльності у сучасному полікультурному суспільстві, що реалізується в здатності ефективно

вирішувати завдання суспільної діяльності в ході позитивної взаємодії з представниками різних культур [1].

Що стосується структури полікультурної компетентності, то тут також не має єдиної думки.

Л. Данилова в структурі полікультурної компетентності особистості виділяє наступні компоненти: мотиваційно-ціннісний компонент, який включає мотиви, мети, ціннісні установки особистості, що передбачає ставлення до майбутньої суспільно-корисної діяльності як до цінності та потреби учня у формуванні й самовихованні своєї полікультурної компетентності; когнітивний компонент, який характеризує сукупність знань про культуру, сутність і способи самовиховання полікультурної компетентності; здатність до систематизації й узагальненню знань; діяльний компонент, який передбачає наявність умінь вступати в інтеркультурну комунікацію з носіями іншомовної культури, передавати інструментарій самопізнання й саморозвитку іншому, рефлексувати власну діяльність і поведінку; емоційний - обумовлює позитивне оцінювання педагогічних явищ із опорою на соціальні та особистісні значимі цінності, здатність сприймати внутрішній світ іншого й ототожнювати себе з ним [3].

Узагальнюючи погляди наукових діячів на питання про структуру полікультурної компетентності, ми приходимо до висновку про те, що в структурі полікультурної компетентності необхідно виокремити наступні компоненти: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісний. Кожному структурному компоненту ми даємо характеристику, виходячи з ідеї компетентнісного підходу у посиленні особистісної спрямованості освіти.

Так, когнітивний компонент передбачає сформованість системи полікультурних знань, що виступають орієнтовною основою діяльності особистості у полікультурнім суспільстві.

Мотиваційно-ціннісний компонент являє собою систему мотиваційно-ціннісних утворень: мотивів, цінностей, інтересів, потреб, полікультурних якостей, що регулюють повсякденне життя й діяльність особистості у полікультурнім суспільстві.

Діяльнісний компонент відображує сформованість полікультурних умінь і навичок щодо дотримання соціальних норм і правил поведінки у полікультурнім суспільстві, наявність досвіду позитивної взаємодії із представниками різних культур.

Перераховані компоненти є тією базою, на якій відбувається подальший розвиток у майбутніх вчителів полікультурної компетентності. Когнітивний компонент є ведучим у структурі полікультурної компетентності учня, тому, що на його основі формуються й розвиваються наступні компоненти структури.

Отже, головне завдання освіти сьогодні – навчити молодь творчо і плідно взаємодіяти із суспільством і в такий спосіб досягати статусу повноправних і компетентних громадян, послідовно та поетапно створювати умови для набуття студентами необхідних компетентностей.

Процес формування полікультурної компетентності може бути успішним за таких дидактичних умов: забезпечення інтеграції полікультурної інформації з основним програмним матеріалом навчальних предметів; забезпечення взаємозв'язку навчальної та позанавчальної діяльності в процесі формування полікультурної компетентності.

Перша виділена дидактична умова має реалізовуватись під час навчальної діяльності, вона передбачає забезпечення зв'язку полікультурної інформації з основним програмним матеріалом навчальних предметів. Щоб забезпечити цей зв'язок, необхідно проаналізувати нормативні документи, теорію та практику освіти. Такий аналіз здійснила Т. Поштарьова, що дало змогу виокремити п'ять моделей введення національно-регіонального компоненту в зміст загальної освіти, але ці моделі є універсальними й можуть використовуватися для введення полікультурної інформації до змісту освіти, а саме:

- міжпредметна модель; модульна модель - реалізується за допомогою включення до навчальних дисциплін гуманітарного циклу спеціальних тем (модулів), що відображає полікультурну інформацію;
- монопредметна модель - передбачає поглиблене вивчення студентами етнічної культури, рідної мови, історії, географії країни (регіону) на заняттях зі спеціально виділених для цієї мети навчальних предметів;
- комплексна модель реалізується у вигляді інтегративних курсів, у яких окремі аспекти національної культури можуть бути подані у взаємозв'язку історії та краєзнавства тощо;
- доповнювальна модель передбачає ознайомлення з етнокультурною інформацією в ході позакласних і позашкільних заходів [5].

Виходячи із цього, у процесі навчальної діяльності можна реалізовувати міжпредметну, модульну, монопредметну, комплексну модель введення полікультурної інформації до змісту освіти, що може бути досягнуто через навчальні предмети, інтегровані курси, факультативи, спеціальні модулі, теми занять, спеціальні прийоми, методи й методологічні підходи, що посилюють полікультурну специфіку.

Враховуючи те, що процес формування полікультурної компетентності є тривалим у часі, ми вважаємо, що полікультурну інформацію необхідно інтегрувати в усі навчальні предмети впродовж усього періоду навчання. Оскільки жодна окремо взята дисципліна не

може розкрити все етнічне різноманіття, найбільш доречним, на нашу думку, є введення полікультурної інформації інтегративним шляхом до всіх існуючих предметів, реалізуючи тим самим міжпредметну модель, що дає змогу охопити велику кількість студентів, уникнути їхнього перенавантаження та зайвих економічних витрат. Але це потребує, передусім, ґрунтовного вивчення потенціалу всіх існуючих предметів, оскільки всі вони без винятку мають потенціал, але він різний для інтегрування матеріалу полікультурної спрямованості.

Полікультурна інформація має органічно входити до складу дисциплін, що вивчаються, доповнюючи їх, але не переобтяжувати студентів зайвою інформацією, відволікаючи від вивчення самого предмета. Вона має ґрунтуватись на розкритті відмінностей у культурах різних народів, а також пошуку того спільного, що об'єднує всіх людей. При цьому варто наголошувати на спільності гуманістичної спрямованості менталітету всіх народів, загальнолюдських гуманістичних цінностях, що втілюються в різноманітних етнокультурних варіантах [4].

Полікультурна компетентність має складну структуру, а тому й непростий механізм формування, що робить цей процес складним і тривалим у часі. Вона може формуватись як під час індивідуально-парної взаємодії (вихованця та дорослого або вихованців між собою), так і під час колективних відносин, які можуть бути спеціально організованими, стихійними або частково організованими. Враховуючи той факт, що іноді навчальні заклади, громадські організації, культурні установи, родина, засоби масової комунікації тощо можуть по-різному (іноді навіть діаметрально протилежно) висвітлювати одні й ті самі фактори і явища, які стосуються міжетнічних відносин, виникає закономірна необхідність узгодження впливу на молодь соціального середовища.

Молодь не тільки знає традиції та обряди свого народу, а й виконує їх у повсякденному житті; поважає й виявляє толерантне ставлення до самобутніх традицій і обрядів інших етносів; має відомості про видатних діячів різних народів; є обізнаним з мистецтвом народів світу; відтворює в діяльності культурно-специфічні уміння, характерні для інших етнічних груп (наприклад, говорить іноземною мовою, готує національні страви, володіє національним мистецтвом, дотримується етикету, гостинності, застілля, формул вітання та прощання тощо); знає приклади взаємопроникнення культур, позитивні сторони мультикультуралізму; бере участь у міжетнічних зв'язках.

Але, пройшовши зазначені етапи, неможливо впевнено сказати, що в молоді людини полікультурна компетентність буде сформована в повному обсязі. Це пов'язано з тим, що культура - багатогранне, динамічне явище, що постійно розвивається й модифікується, тому

пізнати її повністю неможливо; по-друге, етнокультурне оточення може постійно змінюватись, що потребує постійного пізнання все нових і нових етнічних культур.

Отже, формування полікультурної компетентності відбувається впродовж життя людини. І хоча структурні компоненти полікультурної компетентності для кожного з етапів є незмінними, на наш погляд, у різні вікові періоди домінантними виступають різні з ними.

Процес формування полікультурної компетентності молоді вимагає застосування певних педагогічних підходів : особистісно-зорієнтованого, діяльнісного, конкретно-історичного.

Принципово важливою складовою є організація навчального матеріалу (зміст навчання) – відбір і структурування найбільш значущого інтегрованого мовного, культурознавчого, полікультурного, психолого-педагогічного навчального матеріалу, який спрямований на формування особистості, розкриття її творчого потенціалу, формування її полікультурної компетентності.

При відборі змісту потрібно враховувати ряд факторів, а саме: соціокультурне оточення молоді (етнічний і конфесійний склад, настанови й упередження, що панують в оточенні; індивідуальні інтереси молодих людей до проблеми полікультурного суспільства та окремих соціокультурних груп); етнічні й соціально-економічні особливості регіону; соціокультурне становище в регіоні, країні, світі (процеси зближення країн, етнічних і конфесійних груп, розвиток конфліктів та їх причини, культурну експансію й формування націоналізму та ін.); методологічні, методичні й особистісні можливості викладачів.

Керуючись основним принципом полікультурної освіти – принципом діалогу культур, основна увага має бути приділена аналізу культурознавчого автентичного і частково автентичного матеріалу з точки зору потенційних можливостей його використання при моделюванні в навчальній аудиторії такого культурного простору, занурення в яке будується за принципом кола культур та цивілізацій, що розширюється (від етнічних/суперетнічних культур, соціальних субкультур до геополітично маркованих регіонально-континентальних культур, до цивілізованих пластів та їх відображення в світовій культурі). Саме тому, найбільш ефективно полікультурна компетентність формується при вивченні мови та літератури, коли автентичний матеріал є найбільш доступним.

Результати педагогічного експерименту засвідчили, що формування в молоді полікультурної компетентності посилює мотивацію навчання, активізує самостійну роботу молодих людей, спонукає їх до самоаналізу,

самооцінки та самовдосконалення, створює умови для розвитку позитивного світосприйняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березюк О.С.Методичні засади формування етнокультурної компетентності особистості//Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання.-2015.- №3(11).- С.13-21.
2. Березюк О., Власенко О.Дидактика: теорія і практика.Вид-во2-е доп.-Житомир: Вид-во ЖДУім.І.Франка,2017.-258с...
3. Кононенко В.: Українська етнопедagogіка: Навчально-методичний посібник/ За ред..акад. В.Кононенка. — Івано-Франківськ, 2005. — 508 с.
4. Лисенко Н.: Науково-методичний центр Українська етнопедagogіка і народознавство / Неллі Лисенко (ред.). — Івано-Франківськ, 2007. — 280с.
5. Родигіна І.В.: Компетентнісно-орієнтований підхід до навчання [Текст]. / І. В. Родигіна. — Х.: Вид. група «Основа», 2005.248с.

Ліщук Іванна,

викладач

(Житомирський медичний інститут)

Науковий керівник: канд. пед. наук, професор

Березюк О.С.

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНИХ УМІНЬ В МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ В ВИЩІЙ ШКОЛІ

Формування рефлексії як особистісного феномену є однією із складних проблем педагогіки та психології в теоретичному й практичному аспекті. Особливої актуальності це питання набуває у зв'язку з реформуванням вищої освіти в Україні, що передбачає підготовку конкурентоспроможних фахівців, які зможуть не лише володіти певним рівнем знань, умінь і навичок, але й будуть спроможні практично застосовувати їх для успішного досягнення поставленої мети. Це також сприятиме розвитку особистісних якостей, необхідних для самоствердження, самореалізації, саморозвитку, самовдосконалення, самовиховання, самоосвіти кожної особистості. Адже для сучасного

суспільства важливо, щоб кожна особистість характеризувала активну життєву та професійну позиції, вміння зберігати свою індивідуальність у будь-яких обставинах та спроможна була брати на себе відповідальність за прийняття рішень у проблемних ситуаціях. Цього можна досягнути, якщо у підготовці майбутніх медичних фахівців викладач є лідером, консультантом, новатором, експериментатором, інтерактивний, комунікабельний, займає партнерську позицію.

Різні аспекти проблеми формування рефлексії відобразилися у працях вітчизняних та зарубіжних науковців таких, як О. Антонова, О. Березюк, А. Бізяєва, С. Білоконний, О. Бульвінська, С. Вітвицька, Н. Воскресенська, О. Герасимова, О. Дубасенюк, І. Зимня, І. Зязюн, В. Кан-Калик, В. Краєвський, В. Легін, В. Лефевєр, А. Лозенко, Н. Ничкало, О. Савченко, А. Петровський, С. Сисоєва, Р. Уайт, А. Хачатрян, А. Хуторський, Г. Щедровицький та інші.

Безперечно, вітчизняний і зарубіжний досвід свідчить про актуальність потреби у розробці теоретичних основ та практичних шляхів формування здатності до рефлексії майбутніх фахівців.

Мета статті полягає в аналізі та розкритті дидактичних умов формування рефлексивних умінь в майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки.

У сучасній психології рефлексію розглядають як «розумовий (раціональний) процес, спрямований на аналіз, розуміння, усвідомлення самого себе: власних дій, поведінки, мови, досвіду, почуттів, станів, здібностей, характеру, свого ставлення до інших, своїх завдань, призначення» [2, с. 423]. Тобто рефлексія розуміється як процес роздумів, самопостереження, самопізнання, звернення пізнання людини на себе, свій внутрішній світ, психологічні якості і стани, схильність до самоаналізу. Рефлексія – досить складний процес, що потребує часу, зусиль, здібностей, сприятливих умов.

За функціональним змістом рефлексію поділяють:

1) Рефлексія настрою та емоційного стану. Використовується на початку практичного заняття для створення позитивного настрою, емоційного взаємозв'язку в групі та на завершальному етапі заняття – для виявлення емоційного стану здобувачів вищої освіти, ступеня задоволення роботою групи.

2) Рефлексія діяльності. Застосовується на етапі перевірки домашнього завдання, самостійної роботи. Забезпечує усвідомлення способів і прийомів роботи з навчальним матеріалом та оцінювання активності кожного здобувача вищої освіти протягом усього заняття.

3) Рефлексія змісту навчального матеріалу. Використовується на етапі вивчення навчального матеріалу для виявлення рівня усвідомлення

змісту вивченого, з'ясування ставлення до засвоєного, узагальнення отриманих знань та осмислення нового [3; 4].

О. Соловова визначає найбільш вагомі компоненти рефлексії, що забезпечують встановлення зв'язків між: ситуацією (діями людини у цій ситуації) та цілями, що лежать в її основі; позиціями об'єкта і суб'єкта рефлексії; розумінням ситуації та умінням вербально зафіксувати проблему; діями учасників ситуації та аргументацією виправданості вибору саме цих дій; діями учасників ситуації та морально-етичними принципами і нормами поведінки; наявними знаннями та потребою у нових знаннях для вирішення нового завдання; технологіями передачі та набуття знань [6 с.104]. Саме вміння встановлювати ці зв'язки є основою розвитку рефлексії у майбутніх медичних сестер.

Варто зазначити, що рефлексивні уміння – співвідношення діяльності та її суб'єкта; позиції, які він займає в цій діяльності, спрямовані на пошук її особистісно значущого змісту. Вміння у майбутніх медичних сестер – це складова компетенції, яка визначається як оволодіння прийомами застосування засвоєних знань та способів діяльності на практиці.

Для здійснення рефлексії необхідні уміння аналізувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати, абстрагувати, конкретизувати, систематизувати, виділяти головне, синтезувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, ставити завдання, виробляти гіпотези, обирати методи вирішення завдань [5].

Система знань, навичок, умінь, які відповідають спеціальності майбутнього фахівця, – це необхідна передумова успіху його практичної професійної діяльності. Ззовні ця система проявляється у чітких безпомилкових діях професіонала, у творчому виконанні завдань. Безперечно, професійна майстерність опирається на високий рівень мотивації, моральні та психологічні якості спеціаліста. Тому формування знань, умінь та навичок повинно поєднуватися із формуванням особистості майбутнього фахівця в цілому. Досить важливо вдосконалювати зміст професійно орієнтованих занять, які направлені на формування практичних умінь та навичок у майбутніх медичних сестер – посилення творчої складової процесу формування практичних умінь і навичок у здобувачів вищої освіти та власне вмінь та навичок. Основне зосередження при цьому робиться на розумінні професійної діяльності.

У комунальному вищому навчальному закладі «Житомирський медичний інститут» Житомирської обласної ради під час проведення навчальних занять з дисципліни «Медсестринство у внутрішній медицині» циклу професійної і практичної підготовки майбутніх медичних сестер та при реалізації спецкурсу «Формування здатності до

рефлексії майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки» особлива увага приділяється створенню сприятливих умов, що забезпечують організацію активної взаємодії усіх учасників освітнього процесу та підготовку висококваліфікованих медичних сестер.

Для забезпечення розвитку та удосконалення рефлексивних умінь майбутніх медичних сестер орієнтуємося на запропоновані О. Солововою компоненти рефлексивної діяльності:

- 1) Дія.
- 2) Аналіз минулої дії.
- 3) Усвідомлення суттєвих аспектів (встановлення причинно-наслідкових зв'язків всередині дії).
- 4) Створення альтернативних методів дій (пошук та відбір інших шляхів досягнення мети); апробація нової дії.
- 5) Індивідуальний та колективний аналіз нової дії (співвіднесення ідеальної моделі та реальної дії, визначення причин успіхів і невдач) [6, с. 105].

Такий підхід забезпечує можливість формування найвищого рівня професійної майстерності – рефлексії – у процесі діяльності. Таким чином, майбутні медичні сестри мають змогу подивитися на свої дії збоку, дії кожного в команді, колективно проаналізувати їх, з'ясувати причини невдач та скорегувати свій професійний шлях. Алгоритм схематично можна зобразити таким чином (рис. 1):

Рис. 1. Алгоритм розвитку й удосконалення рефлексивних умінь

Важливим є також створення мотиваційної навчальної ситуації, тобто ситуації, яка має на меті самостійне визначення майбутнім фахівцем значимої для нього проблеми та пошук шляхів її вирішення. Викладач, щоб організувати творчу діяльність студентів, створює або використовує навчальну ситуацію, яка виникає. Мета полягає у мотивації і забезпеченні

діяльності здобувача вищої освіти у напрямку пізнання матеріалу, дії та вирішення пов'язаних з нею проблем. Викладач відіграє організаційно-супровідну роль.

Створення рефлексивної взаємодії – це необхідна умова для того, щоб усі учасники освітнього процесу бачили схему організації навчальної діяльності, будували її відповідно до своєї мети, осмислювати проблему, яка виникла. Адже рефлексія – це осмислення способів діяльності, не просто усвідомлення того, що студент виконав, а й осмислення як це відбулося та чого від досяг.

Однією з технологій інтенсифікації освітнього процесу є технологія розвитку критичного мислення, яка може бути використана на будь-якому етапі заняття. Її основу складає базовий дидактичний цикл, який має три стадії: виклик, осмислення та рефлексія. Ефективним прийомом технології активізації пізнавальної діяльності є синквейн (від фр. *cinquains*, англ. *cinquain*) – вірш на п'ять рядків, який формує вміння та навички працювати з інформацією: робити резюме, виділяти головне, синтезувати та аналізувати інформацію, викладати складні ідеї, почуття і уявлення в декількох словах. Це форма вільної творчості, яка вимагає від автора вміння знаходити в інформаційному матеріалі найбільш вагомі елементи, робити висновки та чітко формулювати їх, висловлювати своє ставлення та точку зору. Дидактичний синквейн придумали американські педагоги, а наприкінці ХХ століття цей термін з'явився і в українському освітньому просторі. У дидактичному синквейні форма менш важлива, ніж зміст. Тому дотримання кількості слів і складів у рядках не обов'язкове. Головне, щоб у п'яти рядках вміщувався образний опис предмета або явища, теми вірша [1].

У першому рядку одним словом позначається тема синквейну – це може бути будь-який предмет/об'єкт/явище, назване одним словом. Можна використовувати іменник або займенник.

Другий рядок двома словами характеризує тему, яка викладена в попередньому рядку. Цілком достатньо опису фактичних властивостей предмета, для вираження яких можна використовувати прикметники, прислівники та/або дієприкметники, дієприслівники.

У третьому рядку мова йде про ті здібності, якими володіє об'єкт з першого рядка – це ті дії, які він виконує. Використовується три слова: дієслова та/або дієприкметники, дієприслівники, але при необхідності можна використовувати і більшу кількість слів.

У четвертому рядку автор висловлює вже своє суб'єктивне ставлення до обраної теми. В ідеалі його потрібно вмістити в чотири слова. Це найскладніша та найцікавіша частина будь-якого синквейну.

П'ятий рядок містить всього одне слово, яке підводить підсумок. Це висновок, який робиться з усієї інформації попередніх чотирьох рядків і лаконічно виражає суть теми, ніби закриває її. На зразок:

Медична сестра.

Висококваліфікована та смілива.

Допомагає, рятує, бореться з хворобою.

Хочу бути схожою на неї.

Професіонал.

Застосування синквейну на практичних заняттях при підготовці майбутніх медичних сестер забезпечує: розвиток образного мислення, розширення словникового запасу студентів, оволодіння навичкою аналізу складної інформації та виокремлення основного поміж великої кількості навчального матеріалу. Для викладача є можливість оцінити рівень засвоєння студентами матеріалу та визначити кінцевий результат успішності кожного здобувача вищої освіти.

На підставі всього вищезазначеного можна дійти висновку, що рефлексія дозволяє майбутнім медичним сестрам усвідомити здобуті знання та вміння, застосовувати в майбутньому, аналізувати дії, корегувати їх та прогнозувати подальші кроки, висловлювати свої ідеї, точки зору, чітко формулювати висновки. Рефлексія дає можливість передбачити та спрогнозувати результат. Саме тому, щоб краще організувати діяльність студентів, розкривати творчий потенціал майбутніх фахівців, в освітній процес необхідно впроваджувати рефлексію, оскільки це забезпечує його вдосконалення в закладах вищої освіти.

Подальші розвідки у цьому напрямку доцільно спрямувати на наукове обґрунтування та впровадження у заклади вищої освіти навчально-методичного супроводу щодо формування рефлексії в майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гурєєва Л.В. Синквейн – прийом активізації пізнавального процесу студентів немовних ВНЗ [Електронний ресурс] / Л.В. Гурєєва, Н.А. Козьміна // Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов. – Режим доступу: <http://interconf.fl.kpi.ua/ru/node/1257>
2. Мещеряков Б., Зинченко В. Большой психологический словарь / Сост. и общ. ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2004. – 672 с.
3. Легін В.Б. Формування рефлексивних умінь молодших школярів у навчальній діяльності: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / В.Б. Легін. – Тернопіль, 2016. – 279 с.
4. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Посібник / Л.Е. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав., 2003. – 448 с.
5. Смоліна С.В. Етапи розвитку рефлексивних умінь у майбутніх учителів англійської мови / С.В. Смоліна // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, 2015. – № 131. – С. 141–143.

Тимченко Марина

аспірант

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Науковий керівник: канд. пед. наук, професор

Березюк О.С.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬО- ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ВИЩІЙ ШКОЛІ

На сьогоднішній день ми можемо бачити постійні зміни у житті нашого суспільства. Якщо розглядати соціум в якому ми живемо та розвиваємося з усіма його економічними та політичними аспектами то найкраще описати дане явище можна за допомогою синергетичного підходу. Згідно його положенням на сьогоднішньому етапі суспільство перебуває на найвищій зламній біфуркаційній точці стану системи та переламного моменту свого розвитку. Це критичний стан, при якому є певна нестійкість та невривноваженість, в якій є два варіанти розвитку, де згідно з другим система переходить на якісно новий етап свого розвитку та стає більш прогресивною на відміну першого регресивного варіанту.

У світлі останніх подій ми можемо спостерігати істотні зміни у всіх сферах життя людини – соціальній, економічній, політичній, культурній, світоглядній, художній тощо. Це говорить про те, що наразі людини не достатньо лише належно виконувати свою роботу та бути гарним спеціалістом у своїй сфері. Необхідно на кожному етапі змін бути до них готовим, вчасно пристосовуватись та користуватися тими можливостями, які дають нам ті чи інші ситуації.

Сфера графічного дизайну, як і будь яка сучасна сфера постійно перебуває у русі та модернізації. Так як даний вид дизайну це перш за все візуальні комунікації, які несуть певний матеріал та інформацію глядачу, то ми не можемо заперечувати факт розвитку цієї сфери однієї з перших. Для грамотної та правильної подачі обов'язково але недостатньо знати основні положення, прийоми правила дієвої візуальної комунікації з глядачами.

Саме тому важливим питанням сучасної дизайн освіти є розвиток, формування та навчання майбутнього дизайнера усім необхідним

якостям та властивостям завдяки правильного формулювання та встановлення педагогічних умов у навчально-виховному процесі.

Дизайн це достатньо новий напрямок у науці та мистецтві, який зародився у 1919 році в Німеччині у школі Баухаус. Саме там народжувались перші дизайнерські рішення та навчання художньому конструюванню. На сьогоднішній час поняття дизайну та графічного дизайну має дуже велику популярність, але достатньо малу точність для визначення. Досить велика кількість вчених, займаючись поняттям дизайну дають різнобічні визначення та трактування даного поняття. У нашій статті наведемо деякі з них, для розуміння значення описуваної категорії.

Науковець А. Дмитрук говорить про дизайн як про творчу діяльність з художнього конструювання (проектування) промислових виробів у відповідності до законів краси та функціональності. Він зауважує, що дизайн – це діяльність з гармонізації відношень предметного світу та людини, створення предметного світу відповідно до міри людини та міри явищ предметного світу [2, с.78].

Ю. Соловйов визначає дизайн, як галузь художньо-конструкторської діяльності в промисловості, теорією цієї діяльності є технічна естетика, методом проектування – художнє конструювання, результатом – промислові вироби, які пройшли художньо-конструкторську розробку й утворюють разом з архітектурою штучно створене предметне середовище. Він зауважує, що впровадження принципів технічної естетики та методів художнього конструювання в першу чергу спрямовано на задоволення матеріальних та духовних потреб людини, на гуманізацію та естетизацію оточуючого людини предметного середовища [7].

Так, у словнику іншомовних слів ми можемо прочитати таке визначення: «Дизайн (від англ. design – проектувати, креслити, задумати, а також проект, план, рисунок) – вид діяльності, пов'язаний з проектуванням предметного світу. Фахівці з дизайну (дизайнери) розробляють зразки раціональної побудови предметного середовища, вивчають естетичні властивості промислових виробів тощо. Замість терміна «дизайн» часто вживається: «художнє конструювання», «технічна естетика» [1 С. 209].

Поняття графічний дизайн включає художньо-проектну діяльність, в основі якої – графічне зображення, малюнок, креслення, що допомагає наочно представити значення того або іншого вислову, події або вказівки [3, С.35]. Графічний дизайн – інтернаціональне явище (одна з його сучасних назв - «візуальний комунікатор»), вирішує такі комплексні завдання проектування складних структур, як вироблення єдиних систем

знаків, створення фірмових стилів, образу цілих галузей промисловості, оновлення зорово-інформаційного ряду підручників, створення візуальних комплексів для крупних заходів, виставок і т.д. Візуально-графічним текстом є будь який об'єкт, який сприймається зорово і розуміється як знакова система (етикетка, фірмовий стиль, архітектурна поліхромія, розклад руху потягів та ін.) [3, С.38].

Тобто ми бачимо, що графічні дизайнери працюють із знаковими системами, зоровим мисленням, асоціативним рядом глядача та повинні враховувати особливості людського сприйняття через візуально закодовану інформацію.

Для того, щоб досягнути такого рівня у майбутнього дизайнера, протягом навчання має сформуватися певні психологічні, технічні та професійні вміння та навички, розвинути дизайнське мислення та художнє бачення. Саме тому ми вважаємо доцільно формувати творчі здібності майбутнього дизайнера у професійній сфері засобами художньо-проектної діяльності.

Від початку задуму до його реалізації кожен дизайнер проходить певні етапи створення проекту – проектну діяльність. Так професія дизайнера пов'язана з художньою творчістю то така діяльність називається художньо-проектною.

На думку Ф. Пармон, художнє проектування – це процес формування предмета як споживацької цінності, наповнення його суспільним змістом, надаючи йому якостей зручності та краси [5, с. 47]. Зміст графічного дизайну проявляється у предметах його діяльності – вироблення єдиних систем знаків, створення фірмових стилів, оновлення зорово-інформаційного ряду підручників, створення візуальних комплексів для крупних заходів, виставок, постери, плакати, візитівки, WEB сайти тощо. Для розробки даного виду продукції необхідні конкретні здібності, вміння та навички, які майбутній дизайнер отримує завдяки навчанню у профільних закладах.

Саме тому, для позитивного навчання спеціальності та формування творчих здібностей, які необхідні дизайнеру необхідно виділити педагогічні умови, за яких навчальний процес буде супроводжуватися позитивними змінами у професійному становленні майбутнього дизайнера як спеціаліста своєї галузі. Варто зазначити, що під педагогічними умовами ми розуміємо як обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості [6, с. 143].

Ми виділили основні, на нашу думку, педагогічні умови, серед яких: організаційно-систематична умова, що передбачає структурування та

відбір навчального матеріалу; особистісно-рефлексивна, завдяки якій студент починає глибше розуміти свою чуттєву сферу, становлення як особистості як майбутнього фахівця, усвідомлює важливість даної професії та розуміння своєї ролі в дизайні; індивідуально-диференційна умова, що зумовлює позитивне навчання та виконання технічних завдань, проектів, розвиток індивідуальних творчих можливостей студента; науково-методологічна умова, що передбачає розробку та впровадження в науковий процес навчально-методичного забезпечення, спеціальних навчально-практичних завдань зі спецкурсу, які активізують розвиток професійного інтелекту, логіки, евристики, візуального й асоціативного мислення майбутнього дизайнера, його інтуїцію та естетичні відчуття в творчій та проектній діяльності.

Розглянемо їх детальніше. На нашу думку, організаційно-систематична умова є одна із головних, так як створює системне науково-педагогічне середовище, де кожна наступна частина знань є продовженням попередньої та направлена на розкриття більш ширшої суті явища, яке вивчається. Таким чином, завдяки чіткості та структурованості, знання у студентів не є розпорошеними, а являють собою загальну цілісну картину світу, що поповнюється з кожною новою часткою вивченого матеріалу.

Особистісно-рефлексивна умова під час формування в дизайнерів творчих здібностей відіграє важливу роль саме у розвитку особистості фахівця. Саме завдяки цій умові майбутній дизайнер починає розуміти важливість обраної професії, можливості, які вона йому дає, вчиться оцінці та самооцінці результатів своєї діяльності. Формується психологічна та професійна готовність до успішного виконання обраної діяльності, адаптація до професії; самоактуалізація в професії – пристосування людини до професії; гармонізація з професією – людина легко виконує завдання за засвоєними технологіями (працює як би "граючи"); перетворення, збагачення своєї професії – справжня творчість припускає пошук нових, більш досконалих способів досягнення бажаного результату; вільного володіння багатьма варіантами вирішення одного питання, етап творчого самовизначення себе як Особистості – прагнення реалізувати свою головну життєву ідею [4]. ;

Індивідуально-диференційна умова спрямована на розкриття творчих здібностей майбутніх фахівців за допомогою педагогічних методів, приймів та засобів навчання, що використовуються педагогами під час навчання фахових дисциплін, участь у групових та індивідуальних роботах, виконання диференційованих за своєю складністю завдань. Це призводить до розвитку креативності у виконанні проектів, комунікативних навичок під час роботи в групі, навичок само

презентації, пошуку наукового матеріалу. Під час навчання у профільному закладі студент має безперервно набувати знання правильно та гармонійно поєднуючи їх з практичними навичками. Притримування даної індивідуально-диференційної умови дає змогу викладачам використовуючи художньо-технічні засоби навчання та виховання здійснювати позитивний вплив на розвиток та саморозвиток студента, формуючи потрібні якості дизайнера, такі як – зорове та асоціативне мислення, пізнавальну та розумову активність, візуальне сприйняття та уяву, образу пам'ять, вміння формувати та втілювати свій задум у життя.

Під науково-методологічною умовою ми розуміємо розробку навчально-методичного комплексу з профільного курсу, спеціальних тематичних завдань та методичних рекомендацій до вивчення фахових дисциплін. Використання репродуктивних методів навчання, що розвивають мислення, самостійність та гнучкість мислення, освітньо-діяльнісних із багатократним виконанні різних дій для формування професійних навичок в дизайнерській діяльності, частково-пошукових, де студенти матимуть змогу проявити себе в наукових дослідженнях, та проблемний, що дозволяє активізувати проблемне та пошукове нестандартне бачення особистості.

Отже, з вищесказаного ми можемо зробити висновок, що на сьогодні, в час змін та нестабільності кожна сфера життєдіяльності людини має бути пластичною та ригідною до змін у навколишньому середовищі. Вже не достатньо бути висококваліфікованим спеціалістом у певній галузі, необхідно вміти правильно використовувати та застосовувати набуті знання, вміння та навички у певний час та в правильному напрямку. При навчанні майбутніх дизайнерів необхідно враховувати низку умов, що впливають на позитивність та прогресивність результату. Вище, нами було визначено певний ряд, які на нашу думку найбільш важливі та при врахуванні їх у навчально-освітньому процесі сприяють виникненню позитивного результату.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дизайн // Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. – К.: Головна редакція УРЕ, 1977. – С. 209, 209
2. Дмитрук А. Г. По законам красоты. О дизайнерском творчестве / А. Г. Дмитрук. – К.: Мистецтво, 1985. – 78 с
3. Коптева Г.Л. Дизайн міського середовища: Конспект лекцій для студентів 5 курсу денної форми навчання напряму 1201 - «Архітектура» спеціальності 7.120102, 8.120102 – «Містобудування». - Харків: ХНАМГ, 2008 – 88 с. С.35
4. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М.: "Знание", 1996. – 308 с
5. Пармон Ф. М. Композиция костюма : Учебник для вузов / Ф.М. Пармон. М. : Легпромбытиздат, 1985. 264 с., с. 47
6. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / уклад. С. Гончаренко, та. ін; за ред. Н. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с., с. 143

Короленко Лариса,
викладач-методист,
(Житомирський кооперативний коледж бізнесу і права)

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ КЕРІВНИЦТВА НАУКОВОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ В ВИЩІЙ ШКОЛІ

Відповідно до європейських стандартів, що наголошуються в Болонській декларації, науково-дослідна робота є найважливішою складовою функціонування сучасного закладу освіти. У «Законі про вищу освіту» (стаття 26) зазначено, що основними завданнями вищого навчального закладу є:

1) провадження на високому рівні освітньої діяльності, яка забезпечує здобуття особами вищої освіти відповідного ступеня за обраними ними спеціальностями;

2) провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі;

3) участь у забезпеченні суспільного та економічного розвитку держави через формування людського капіталу;

4) формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах;

5) забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності.

Форми і методизалучення студентів до наукової творчості умовно поділяються на науково-дослідну роботу, що включається до навчального процесу, проводиться в навчальний час у відповідності з навчальними планами та науково-дослідну роботу, що виконується студентами в позанавчальний час.

Важливою формою науково-дослідної роботи студентів, що включена до навчального процесу, є впровадження елементів творчості в практичні заняття. Перед студентами на таких заняттях ставляться

проблемні ситуації, які вимагають пошуку оптимального рішення. Студенти самостійно розробляють варіанти таких рішень та обґрунтовують вибір найкращого з них.

Формуванню навичок науково-дослідної сприятимуть: діалогова форма занять (формування навичок колективної творчості), проблемні лекції, «круглі столи», ділові ігри, індивідуальні домашні завдання з елементами наукового пошуку.

Залучення студентів до науково-дослідної роботи відбувається поетапно. Перший етап – спонукально-підготовчий – спрямований на заохочення студентів до науково-дослідної діяльності, актуалізацію мотивів дослідницької діяльності, створення ситуацій, що сприяють розвитку в них пізнавального, науково-дослідного інтересу, формування потреби у дослідній діяльності. Наступний етап – змістово-процесуальний – передбачає ознайомлення студентів з основами науково-дослідної діяльності шляхом проведення індивідуальних консультацій, лекцій; підготовку рефератів, наукових повідомлень; проведення диспутів, діалогів, співбесід; включення студентів у пізнавальну дослідницьку діяльність на семінарських та практичних заняттях; участь у роботі наукових гуртків, проблемних груп, інших формах науково-дослідної роботи.

Аналітико-результативний (заклучний) етап полягає у спонуканні студентів до аналізу й оцінки результатів власної науково-дослідної діяльності, її презентації та апробації

Поєднати навчальну та дослідну роботу студентів можна у формі науково-практичних семінарів. Підготовка семінару організується так, щоб протягом семестру кожен студент міг виступити на ньому з доповіддю чи повідомленням, присвяченим підсумкам виконаного дослідження. Проведення наукового семінару передбачає поглиблене вивчення проблем, що цікавлять студентів. На семінарах кожен студент виступає з виконаною під керівництвом викладача доповіддю по науково-дослідній роботі, захищає свої висновки і пропозиції, отримані в результаті проведеного дослідження [3, с. 110].

Робота з наявною літературою та іншими джерелами інформації є первинним науковим пошуком. Це, перш за все, завдання, які передбачають роботу з методичною, навчальною, науковою літературою – її пошук, опрацювання, конспектування, складання бібліографії, узагальнення кількох літературних джерел, підготовку повідомлень та рефератів. Студенти вчаться знаходити і обирати джерело інформації, визначати необхідність звернення до нього, а також фіксувати відомості, опрацьовувати їх зміст: аналізувати, узагальнювати, оцінювати, інтерпретувати тощо. Крім того, майбутні фахівці повинні набути умінь

комп'ютерної обробки даних та оволодіти методами інформаційного пошуку в мережі Інтернет. Такі завдання студентам пропонують як під час аудиторних занять, так і для самостійної роботи. Починаючи наукову розробку, студент зобов'язаний ознайомитись із станом інформації з даного питання, врахувати та максимально використати проведені раніше дослідження. В процесі підготовки оглядів та реферування студенти складають бібліографічний перелік використаної літератури за темою дослідження.

Одним з найбільш масових заходів в рамках науково-дослідної роботи студентів у вузах є наукові студентські конференції, які в деяких вищих навчальних закладах країни проходять як Дні науки. Як показує досвід ряду вузів країни, цікавими, науково значимими виявляються ті конференції, де приймають участь, виступають з доповідями та повідомленнями не лише студенти, але й аспіранти, молоді вчені, викладачі. Спільна робота, наукове співробітництво сприяють посиленню почуття відповідальності в науковому пошуці [4].

Предметний науковий гурток як форма НДРС найчастіше використовується в роботі зі студентами молодших курсів. Члени наукового гуртка готують доповіді і реферати. Згодом їх заслуховують на засіданнях гуртка чи науковій конференції. Членами гуртка можуть бути студенти групи, курсу, факультету, всього навчального закладу. Для успішного функціонування і результативної діяльності наукових студентських гуртків необхідне дотримання таких основних організаційних принципів: доцільність, добровільність, плановість, реальність тематики, різноманітність методів роботи, стабільність складу, врахування інтересів і можливостей студентів, висока наукова кваліфікація і зацікавленість викладача, спадкоємність і формування традицій в роботі, стимулювання, високий ідейно-теоретичний рівень.

Діяльність студентських наукових гуртків сприяє оволодінню спеціальністю, розширенню теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутніх спеціалістів, ознайомленню студентів зі станом розроблення наукових проблем у різних галузях науки, техніки, культури, формуванню здібностей застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності, прищепленню студентам навичок ведення наукових дискусій тощо.

Олімпіада у вищому навчальному закладі спрямована на виявлення та розвиток обдарованої студентської молоді, сприяння реалізації її творчих здібностей; стимулювання творчої праці студентів, педагогічних та науково-педагогічних працівників; формування кадрового потенціалу для дослідницької, виробничої, адміністративної і підприємницької діяльності .

Навчальна науково-дослідна робота. Такий вид роботистудентів у межах навчального процесу є обов'язковим для кожного і охоплює майже всі форми навчальної роботи:

– написання рефератів з конкретної теми у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу, фундаментальних і професійноорієнтованих, спеціальних дисциплін, курсів спеціалізації та за вибором;

– виконання лабораторних, практичних, семінарських і самостійних завдань, контрольні хробіт, які містять елементи проблемного пошуку;

– виконання нетипових завдань дослідницького характеру під час різних видів практики, індивідуальних завдань;

– розроблення методичних матеріалів із використанням дослідницьких методів (спостереження, анкетування, бесіда, соціометрія тощо);

– підготовку і захист курсових і дипломних робіт, пов'язаних з проблематикою досліджень циклових комісій.

Отже, організація навчально-дослідної роботи студентів є важливим чинником підвищення ефективної професійної підготовки майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі передусім тому, що передбачає індивідуалізацію навчання, дає змогу реалізовувати особистісно орієнтоване навчання, розширює обсяг знань, умінь та навичок студентів, сприяє формуванню активності, ініціативи, допитливості, розвиває творче мислення, спонукає до самостійних пошуків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К., 1997. – 376с.
2. Грицай Ю.О. Освіта – школа – вчитель. (Вступ до спеціальності). Курс лекцій. Навчальний посібник. – Миколаїв, МДПУ, 2000. – С.107-127.
3. Иванов В.Д. Самодеятельность, самостоятельность, самоуправление, или Несколько историй из жизни школьников с вопросами, письмами, монологами и документами: Кн. Для старшеклассников. – М.: Просвещение, 1991. – С.29-32.
4. Науково-дослідна робота в закладах освіти: Методичний посібник/ Укл.Ю.О.Туранов, В.І. Уруський. – Тернопіль: АСТОН, 2001. – 140 с.
5. Рудницька О.П., А.Г.Болгарський, Т.Ю.Свистельнікова. Основи педагогічних досліджень. Навчально-методичний посібник. – К., 1998. – С.5-18.

Чорнописька Олександра,
викладач
(Житомирський медичний інститут)

ІНФОРМАЦІЙНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ВИЩІЙ ШКОЛІ

Прагнення до знань, пізнання світу — одна з важливих потреб людини. Щоб досягнути високої духовної культури, розвитку творчих здібностей, потрібно не лише знати, а й уміти самостійно знаходити інформацію, виробляти навички самоосвіти. Одним із головних завдань інформаційного суспільства є розвиток інформаційної культури, тобто створення такого середовища навчання, яке стимулювало б процес пізнання. Сьогодні ми живемо у світі, де електронні комунікації стали необхідністю, а комп'ютер — частиною нашого природного оточення.

Цифровізація країни несе позитивні зміни в усіх сферах життя — від освіти та медицини до науки та бізнесу. Не можливо успішно цифровізувати країну без цифрової грамотності її населення. Просто користуватися смартфоном чи ноутбуком і мати доступ до інтернету — ще не означає володіти цифровою грамотністю. Здатність ефективно та безпечно використовувати сучасні цифрові технології в роботі та навчанні, в професійному та особистісному розвитку — ось що таке цифрова грамотність.

Метою статті є аналіз таких понять як «цифрова грамотність», «цифрові компетентності», «оцифрування суспільства», що дозволить визначити роль і місце цифрової грамотності в процесах становлення нової концепції вищої освіти.

Цифрові технології активно впливають на процес навчання, змінюють схему передачі знань і методи навчання. Їх використання в освітньому процесі стимулює інтерес до навчальної діяльності, сприяє формуванню логічного та творчого мислення, загалом сприяє розвитку студентів та формуванню інформаційної культури. Вона включає в себе інформаційну грамотність та грамотність даних, комунікацію та співпрацю, створення цифрового контенту, безпеку та розв'язання проблем.

Інформаційна грамотність є основою цифрової компетентності студента. Вона передбачає володіння такими навичками як:

- виявлення й усвідомлення інформаційних потреб;
- виявлення джерел інформації;
- визначення місця розташування або пошук інформації;
- аналіз і оцінка якості інформації;
- організація, зберігання або архівування інформації;
- використання інформації відповідно до етичних норм;
- створення та обмін новими знаннями;

- аналіз і оцінка змісту й обсягу знайденої інформації [1].

Також важливим аспектом інформаційної грамотності є те, що вона сприяє реалізації права людини на вільний доступ до не забороненої інформації, здійснення комунікації і самовираження в інформаційному середовищі.

- З цією метою сприяння цифрової грамотності населення було прийнято ряд програм:
- Європарламент і Рада Європи ще в 2006 році визначили цифрову компетентність як одну з восьми ключових компетенцій, якою має володіти кожен європейський громадянин.
- Видано Закон України Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки
- В 2017 році Європейська комісія опублікувала Європейську рамку цифрової компетентності вчителів: DigCompEdu.
- 21 січня 2020 року уряд України запустив Національну програму цифрової грамотності. На Національній онлайн-платформі з цифрової грамотності, де українці зможуть безкоштовно за допомогою онлайн-курсів підвищити свій рівень цифрової грамотності.

До критеріїв володіння інформаційною грамотністю можна віднести такі здібності :

- отримання і перетворення інформації;
- оцінка інформації і творче самовираження;
- здійснення комунікації;
- етичні норми та безпеку [3].

З цього слідує, що для формування і подальшого розвитку цифрової компетентності студентів, одним з найважливіших вмінь виступає інформаційна грамотність. Розвиток інформаційної грамотності має бути направлено на вміння обмірковувати, інтерпретувати та застосовувати інформацію.

На сьогоднішній день, освітня діяльність може відбуватись поза стінами навчального закладу. Це може бути не тільки безпосередньо дистанційне навчання, але й звичайне використання сторонніх освітніх інтернет-ресурсів, комунікація з фахівцями, науковцями у соціальних мережах тощо.

Індивідуальне навчання за підтримки систем, що відповідають можливостям кожної людини, призвело до трансформації традиційних навчальних закладів.

На етапі проведення дистанційного навчання цифровізація навчального процесу має ряд переваг:

- економити час;
- барвисто оформляти матеріал;
- підвищувати емоційну, естетичну, наукову переконливість викладання;
- оптимізувати процес засвоєння знань, впливаючи на різні аналізатори;
- індивідуалізувати навчання;
- концентрувати увагу на найважливішій проблемі уроку;
- в будь який момент повертатися до вже знайомого матеріалу;
- самостійно використовувати навчальний матеріал;
- підвищувати мотивацію викладання та навчання.
- можливість швидкого та ефективного контролю знань студентів [6].

Більшість електронних підручників містить вправи - тренажери, завдання з рішеннями, тестові завдання. Окремі освітні сервіси та платформи містять електронний журнал, який дозволяє фіксувати рівень знань студентів з кожної теми курсу. Система оцінки результатів дає можливість визначити рейтинг студента з кожної теми, простежити динаміку успішності та скорегувати навчальний процес відповідно до показаних результатів. Але вже зараз можна впевнено сказати, що цифрова грамотність необхідна кожному громадянину щодня:

Онлайн-послуги — це комфорт, зручність, економія часу. Цифрова грамотність необхідна для того, щоб ефективно використовувати всі можливості, які надає держава. Володіючи цифровою грамотністю, у людини з'являється більше шансів на працевлаштування. Завдяки цифровій грамотності, кожен зможе вдосконалювати себе щодня проходити онлайн-курси і тренінги, буде розуміти як уберегти свій акаунт та облікові записи від злому зловмисників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Досвід: Цифрове навчальне середовище. Цифрова компетентність учителя. <https://www.facebook.com/uesaccent/photos/pcb.1809>
2. Бородкіна І., Борокін Г. Модель цифрової компетенції студентів Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері 2018, №1 <http://infotech-soccult.knukim.edu.ua/article/view/147208>
3. Лопушинський І. П. «Цифровізація» освіти в контексті розвитку інформаційного суспільства в Україні педагогічний альманах. – 2018. – випуск 37
4. Сорока В. В., Інформаційна грамотність як один із чинників розвитку цифрової компетентності учнів https://www.researchgate.net/publication/338018936_INFORMACIJNA_GRAMOTNIST_AK_ODIN_I_Z_CINNIKIV_ROZVITKU_CIFROVOI_KOMPETENTNOSTI_UCNIV
5. Tsyfrova adzhenda Ukrainy – 2020 (Tsyfrovyi poriadok denniy – 2020). Kontseptualni zasady. Pershocherhovi sfery, initsiatyvy, proekty "tsyfrovizatsii" Ukrainy do 2020 roku [Tsyfrova adzhenda Ukrainy – 2020 (Tsyfrovyi poriadok denniy – 2020). Kontseptualni zasady. Pershocherhovi sfery,

initsiatyvy, proekty "tsyfrovizatsii" Ukrainy do 2020 roku], 2016. Available at: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> [Accessed 25 May 2018].

6. Прудникова О. В. Інформаційна культура в інформаційному суспільстві / О. В. Прудникова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. П. Андрущенко. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 30 (43). – С. 159–166.

Синюкова Людмила,
вчитель-методист
(ЗОШ I-III ст. № 1 м. Житомира)

ДИДАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Сьогодні використання інформаційно-комунікативних технологій у навчально-виховному процесі стало нормою і невід'ємною частиною життя. Саме за допомогою цих сучасних технологій учні мають доступ до ресурсів, необхідних для підготовки до уроків зарубіжної літератури, виконання творчих завдань, створення мультимедійних презентацій тощо.

Без такого потужного помічника важко було б говорити про підвищення ефективності навчання. З'явилася можливість прослухати твір (аудіокнигу), переглянути на уроці фрагменти фільму за твором письменника, створити презентацію, пройти комп'ютерне тестування з вивченої теми, вирушити у віртуальну подорож на батьківщину письменника.

Про значення технологічного підходу у процесі навчання йшлося в працях багатьох видатних зарубіжних і вітчизняних педагогів: Я.Коменського, Й. Песталоцці, К. Ушинського, А. Макаренка, В.Сухомлинського та ін. Питанням впровадження та ефективного застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій присвячено чимало теоретичних і експериментальних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Зокрема, окремі питання використання засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні розкрито у працях відомих учених В. Бикова, Б. Гершунського, Р. Гуревича, О. Довгялла, К.Доулінг, М. Жалдака, Ю. Жука тощо.

Аналіз результатів наукових досліджень свідчить про недостатню вивченість питання розробки комп'ютерного та мультимедійного

супроводу предметів гуманітарного циклу, зокрема уроків зарубіжної літератури, виходячи зі специфіки предмету.

О. Ісаєва зазначає: «...на жаль, сьогодні процес використання комп'ютерних технологій у процесі вивчення зарубіжної літератури має стихійний характер». Тому так необхідно сформувавши системний цілісний підхід до застосування ІКТ на шкільних уроках взагалі та заняттях зарубіжної літератури зокрема.

Використання нових інформаційних технологій навчання не заперечує традиційних технологій, але проблема інформаційної адаптації людини у новому інформаційному середовищі змушує переглядати зміст традиційних технологій з частішим нахилом до вибору ефективніших методів і засобів надання освітніх послуг.

Впровадження ІКТ в навчальний процес вимагає досягнення високої результативності навчання за рахунок зміни організації педагогічного процесу в школі.

Активне впровадження ІКТ на уроках зарубіжної літератури

- Підвищує інтерес учнів до навчання
- Допомогає удосконалити їх аналітичні, мовні навички
- Активізує і розвиває розумові здібності дітей
- Розвиває творче мислення, фантазію
- Формує ціннісне відношення до інформаційних знань і навичок, до освіти і самоосвіти з використанням ІКТ
- Сприяє активному і свідомому набуттю знань, умінь і навичок самоосвіти та культурного спілкування
- Посилює самостійність в опануванні знаннями, вміннями і навичками
- Покращує навчальні досягнення учнів
- Дозволяє провести контроль знань учнів

Інформацію з монітора учні сприймають емоційно, а це сприяє зосередженню їх уваги на об'єктах вивчення, що є важливим для інтенсифікації та підвищення ефективності навчального процесу.

ІКТ дає можливість більш глибоко, за допомогою наочності ознайомити учнів з біографічним, ілюстративним, краєзнавчим матеріалом, поняттями теорії літератури, здійснювати зв'язок з іншими дисциплінами, а також залучати учнів до пошуку цікавої інформації, що, в свою чергу, сприяє набуттю досвіду самостійної роботи, підвищуючи інтерес до предмета.

Застосування ІКТ під час вивчення зарубіжної літератури дозволяє якісно оновити та поліпшити організацію учбового процесу, забезпечити високий рівень високий рівень сприйняття матеріалу учнями. Необхідно

застосувати комп'ютери на уроках зарубіжної літератури, тому що використання ІКТ створює передумови для широкого залучення в практику викладання результатів психолого-педагогічних розробок, котрі забезпечують перехід від механічного засвоєння фактологічних знань до вміння самостійно набувати нові знання. Крім того, зважаючи на останні науково-технічні досягнення у суспільстві, вважаємо, що використання інформаційно-комунікаційних технологій, уміння знаходити та відбирати важливу інформацію, навички її цілеспрямованого застосування – це необхідні реалії сьогодення.

Найбільш оптимальними різновидами інтеграції літератури та медіаосвіти є:

- тексти підручника;
- дидактичні матеріали;
- тексти художніх творів;
- критична література;
- періодична преса;
- телевізійні передачі;
- аудіо- та відеозаписи;
- музичні твори;
- довідкова та енциклопедична література;
- освітні сайти;
- електронні підручники та посібники.

Учні уроках завжди виступають суб'єктами навчання, є співавторами уроку, а я намагаюсь створити так умови на уроці, які допомагають розкрити їх нахили і здібності, створюю ситуацію успіху, використовуючи диференціацію і індивідуалізацію навчання.

В процесі навчання в учнів формуються ключові компетентності, що пред'являються Державним стандартом освіти:

1. уміння узагальнювати, аналізувати, систематизувати інформацію за потрібною темою;
2. вміння працювати в групі;
3. вміння знаходити інформацію в різних джерелах;
4. комунікативна компетентність;
5. усвідомлення корисності отриманих знань та вмінь.

Розглянемо переваги застосування нових технологій на уроках зарубіжної літератури.

- Використання ІКТ розширює інтерпретаційне поле художнього твору: отримання інформації з різноманітних джерел, аналіз інформації, символічне кодування та розкодування інформації, створення власного конструкту на основі отриманої інформації, культурні зразки.

- Дає можливість поєднувати традиційні джерела інформації та нетрадиційні.

- Дозволяє вийти на новий рівень освоєння навчального матеріалу, що пов'язане з використанням зорової та інших видів наочності.

Що дає вчителю літератури використання інформаційно-комунікаційних технологій?

- економію часу на уроці;
- глибину занурення в матеріал;
- підвищену мотивацію навчання;
- інтегративний підхід в навчанні;
- можливість одночасного використання аудіо-, відео-, мультимедіа-матеріалів;
- можливість формування комунікативної компетенції учнів, тому що учні стають активними учасниками уроку не тільки на етапі його проведення, а й при підготовці, на етапі формування структури уроку;
- залучення різних видів діяльності, розрахованих на активну позицію учнів, що одержали достатній рівень знань з предмета, щоб самостійно мислити, сперечатися, міркувати, що навчилися вчитися, самостійно знаходити інформацію

Предмет зарубіжна література – важлива складова гуманітарної освіти сучасних українських школярів, оскільки синтезує в собі найвищі досягнення культури народів світу і створює умови для перетворення її найважливіших цінностей і надбань в індивідуальний досвід особистості, дає унікальну можливість вчитися жити в конкретному соціокультурному просторі, усвідомлюючи його неоднорідність та неоднозначність. Цей курс також впливає на оновлення змісту вітчизняної освіти, плекання гуманістичного світогляду та гуманітарної зорієнтованості особистості, сприяє виконанню стратегічного загальнодержавного завдання інтеграції України у світовий духовно-культурний простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дячок Світлана. Комп'ютерні технології осучаснюють урок літератури // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. -2010. - №11-12. - С. 22.

2. Мірошніченко Л. Ф. Актуальні проблеми методики викладання світової літератури // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. - 2005. - №6. - С.5-8.

3. Щолок Г. Використання інформаційних технологій на сучасному уроці світової літератури // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. - 2011. - №10. - С.21-23

4. Ісаєва О. Комп'ютер на уроці літератури як методична проблема // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. –2009. – № 5. -С. 2

Кохан Олена.

магістрант

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Науковий керівник: доктор пед. наук, професор

Дубасенюк О.А.

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ПРАЦЯХ К.Д.УШИНСЬКОГО

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства однією з найважливіших залишається проблема педагогіки громадянського миру та національної злагоди. Саме недостатня сформованість національної самосвідомості населення, поверхневі знання історії Батьківщини слугують основою для деяких негативних змін у міжнаціональних відносинах. Тому сьогодні актуальним постає питання навчання і виховання учнів на засадах відродження національної самосвідомості, традицій свого народу, збереження рідної мови. Історія педагогіки свідчить, що у всі часи народні традиції навчання і виховання посідали одне з основних місць у роботах відомих педагогів. Так, вони широко представлені в педагогічній спадщині Костянтина Ушинського — фундатора вітчизняної народної педагогіки. Він був першим, хто достеменно зрозумів, що навчання і виховання найефективнішими є тоді, коли вони глибоко поєднані з національною ідеєю. Цю проблему К. Ушинський вивчав у творах провідних західноєвропейських педагогів Англії, Франції, Німеччини, Швейцарії та США. У радянський період його спадщина мала спрощений, поверхневий, однобокий характер. Замовчувались погляди на національну педагогіку, національне виховання підростаючого покоління, що є неоціненними щодо виховання патріотів Вітчизни, які в майбутньому мають стати генераторами ідей за підвищення добробуту народу. Спадщина К. Ушинського — вершина не тільки вітчизняної, а й світової педагогічної думки. Він із повагою ставився до народної педагогіки, зробивши її базою своєї педагогічної теорії, підкреслював величезне значення пам'яток фольклору у справі виховання та навчання і на перше місце ставив казку, назвавши її першою і блискучою спробою народної педагогіки, виразником педагогічного генію народу.

Досить багато цінних думок К.Д. Ушинського про народність та національність виховання, що є однією з ключових проблем, у його педагогічних працях. «Всяка жива історична народність є найпрекраснішим створінням Господа на землі, і вихованню залишається

тільки черпати з цього багатого і чистого джерела» [5, с. 23], - писав він у статті «Про народність в громадському вихованні».

«Під народністю Ушинський розумів своєрідність та неповторність кожного народу, зумовлену його історичними та географічними умовами. Громадськість, є ознакою, яка притаманна народності є. Він був переконаний у тому, що народна ідея виховання вимагає широкої громадської атмосфери навколо себе і не може бути здійснена без залучення найширших громадських сил. Ушинський писав: «Сам народ і його великі люди прокладають шлях в майбутнє: виховання тільки йде по цій дорозі...» [5, с.26].

Керуючись ідеєю народності, К. Ушинський прийшов до висновку, що народна освіта повинна знаходитися в руках народу, а навчання дітей здійснюватися рідною мовою, яка є найяскравішим виявом народності » [5, с. 67].

Стаття «Рідне слово» К.Д.Ушинського, дає загальну оцінку ролі та значення мови в громадському житті. «Мова народу - найкращий цвіт усього його духовного життя, який ніколи не в'яне» [7, с. 435].

Ушинський вважав, що основним завданням школи є виховання свідомих громадян, це повинно бути осередком виховної системи. При цьому повинна бути використана - рідна мова, яка не тільки виражає духовні якості народу, а й являється найкращим його наставником, що вчив народ в минулому, тоді коли не було ні книжок, ні школи..

Педагог був упевнений, що «є лише загальна для всіх природжена схильність, на яку завжди можна розраховувати вихованню: це те, що ми звемо народністю... Виховання створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої нема в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу» [5, с. 5].

К. Ушинський переконував, що кожен народ має свій особливий ідеал людини і вимагає від виховання відтворення цього ідеалу в окремих особистостях. Ідеал кожного народу відповідає його характеру, визначається його суспільним життям і розвивається разом із його розвитком. Також він був переконаний у тому, що «громадське виховання, яке зміцнює і розвиває в людині народність, розвиваючи водночас її розум і самосвідомість, могутньо сприяє розвиткові народної самосвідомості взагалі; воно вносить світло свідомості у тайники народного характеру і робить сильний і багатотворний вплив на розвиток суспільства, мови, літератури, законів, словом, на всю його історію»[1, с. 146].

«Ідея народності виховання була спрямована проти впливу на вітчизняну школу освітніх систем західноєвропейських країн. Чиновники Міністерства народної освіти виступали за підтримку європейської

народної освіти. К.Д. Ушинський був противником механічного перенесення на вітчизняний ґрунт системи виховання і навчання, які склалися в інших державах, в інших історичних умовах.

За Ушинським, критерієм використання наукових досягнень у створенні національної системи освіти і виховання є народність. Народність як глибока віра у творчі сили своєї країни, як вимога передати справу народної освіти народові, побудова системи виховання у відповідності з особливостями різних націй, що населяють країну і умовами життя» [1, с. 32].

Педагог висував вимоги, щоб освіта не контролювалася урядом, на його думку, це лише гальмувало розвиток. Виховання яке він пропонував, тобто засноване на народності, розвиває в дітей патріотизм, національну гордість, обов'язок перед власною батьківщиною і привчає ставити особисті інтереси нижче загальних.

«Моральне виховання Ушинський розглядав як складову частину гармонійного розвитку людини, як важливий засіб патріотичного виховання та підготовки людини до життя. Для України ХХ ст., зазначав він, питання морального виховання дітей і молоді мали особливо велике значення, оскільки в ньому було найбільше хиб і здійснювалося воно не в інтересах народу.

Моральне виховання треба починати з малих років і здійснювати постійно і систематично. Мета його - розвивати в дітей кращі риси і почуття: патріотизм і гуманізм, любов до праці і дисциплінованість, чесність і правдивість, почуття обов'язку і відповідальності, власної гідності і громадського обов'язку, скромність, твердість волі і характеру та ін. Найважливішим завданням морального виховання дітей і молоді, на його думку, має бути виховання у них палкої любові до батьківщини і народу» [4, с. 56].

Костянтин Дмитрович не поважав негативні людські риси такі, як егоїзм, псевдопатріотизм, деспотизм, лицемірство, лінощі, прагнення до збагачення та ін. Розглядаючи завдання і засоби морального виховання учнів, він гостро критикував такий «засіб» дисциплінування, як залякування і фізичні покарання, водночас вказував на необхідність посилити вимоги до них щодо дисципліни і поведінки, але застосовувати при цьому правильні педагогічні методи.

Основними методами і способами морального виховання дітей і молоді вважав переконання, запобігання неправильній поведінці, педагогічний такт учителя та заохочення і покарання, але не тілесні, а особистий приклад учителя, а також батьків і старших, правильний режим навчання тощо. Але найкращим засобом морального виховання, на його думку, є фізична праця, за допомогою якої формуються - кращі моральні

якості дітей і молоді, але з умовою правильного поєднування її з працею розумовою.

У виховуванні патріотичних почуттів дітей і молоді велике значення, на думку Ушинського, мають традиції з історії боротьби українського народу проти його зовнішніх ворогів у період Національно-визвольної війни проти польського панування 1648-1657 рр., Української національної революції та ін. Але треба, зауважував він, щоб ці традиції послідовно використовувалися в процесі виховання і повсякденному житті, а не тоді тільки, коли батьківщині загрожує небезпека.

К. Д. Ушинський вважав патріотичне почуття найвищим, найбільш сильним почуттям у людині, «суспільним цементом», який «пов'язує людей в чесне, дружнє суспільство. Як немає людини без самолюбства, - писав він, - так немає людини без любові до батьківщини, і ця любов дає вихованню вірний ключ до серця людини ...» [6, с. 65].

Патріот, на думку Ушинського, - це людина, що підкоряє всі свої особисті інтереси інтересам вітчизни й народу, всі свої сили і знання віддає на благо батьківщини. «Ми вважаємо вираженням патріотизму і ті прояви любові до батьківщини, які виражаються не в одних битвах із зовнішніми ворогами: висловлювати сміливе слово істини буває іноді набагато небезпечніше, ніж підставити лоб під ворожу кулю, яка авось пролетить і мимо» [6, с. 67], - писав Ушинський. Він стверджував, що лише трудовий народ є справжнім захисником батьківщини, всіх її благ і досягнень, носієм найвищої людської якості - гуманізму.

Костянтин Дмитрович вважав головним завданням школи виховання в учнів високих почуттів любові й відданості народові. Велике значення у зв'язку з цим він надавав вивченню вітчизняної історії - історії народу, його життя і боротьби в минулому і сьогоденні, вивченню рідної мови, літератури і особливо фольклору. Ушинський писав, що «...з вуст трудового народу ллється дивовижна народна пісня, з якої черпають своє натхнення і поет, і художник, і музикант; чується влучне, глибоке слово, в яке, за допомогою науки і сильно розвиненою думки, вдумуються філолог і філософ і приходять в здивування від глибини і істини цього слова ... » [2, с. 235].

Багато цінних думок висловив К. Д. Ушинський з питань методики морального виховання. Вказуючи на необхідність виховувати свідому дисципліну, він різко критикував сучасну школу, в якій «дисципліна була заснована на самому проти природному початку - на страху до вчителя, що роздає нагороди і покарання. «Цей страх, - писав Ушинський, - змушував дітей не тільки до невластивого, а й шкідливого для них положення: до нерухомості, класної нудьги і лицемірства» [6, с. 247].

Все шкільне життя і знання мають бути проникнуті розумним і моральним началом. «У школі повинна царювати серйозність, яка припускає жарт, але не перетворює всю справу в жарт, ласкавість без нудотності, справедливість без прискіпливості, доброта без слабкості, порядок без педантизму і, головне, постійна розумна діяльність. Тоді добрі почуття й прагнення самі собою розвинуться в дітях, а начатки поганих схильностей, набуті, бути може, перш, потроху виправляться» [2, с. 106].

Одним з основних засобів педагогічного впливу К. Д. Ушинський вважав переконання. Але цей засіб, переконував він, виявляється ефективним лише тоді, коли вчитель користується у дітей авторитетом. Якщо ж вихователь знаходиться в «офіційних стосунках до дітей», то не дивно, що весь його виховний вплив «виражається тільки в обмеженнях, заборонах і зовнішній дисципліні, що полегшує його працю» [2, с. 107].

К. Д. Ушинський неодноразово підкреслював, що метод переконання не можна зводити тільки до «морального повчання». «Даремно чекали б ми, - зазначав він, - щоб судження і моральні настанови знищили погану схильність. Необхідно створити спочатку матеріал моральності, а потім вже сіяти її правила. Що стосується до моральних сентенцій, то вони навряд чи навіть не гірше покарань.... Привчаючи дітей слухати високі слова моральності, зміст яких не зрозумілий, а головне, не відчутий дітьми, ви готуєте лицемірів ...» - писав Ушинський [1, с. 79 - 80].

По-особливому він розглядав у своїх працях проблему заохочень і покарань. Константин Дмитрович вважав, що не лише школа, але і сім'я повинна розумно виховувати дітей. «Заохочення і покарання, - писав він, - уже не нешкідливі гігієнічні засоби, що попереджають хворобу або виліковують її правильною нормальним життям і діяльністю, а ліки, які витісняють хвороби з організму іншою хворобою. Чим менше потребує школа чи сім'я в цих, іноді необхідних, але завжди лікарських і тому отруйних засобів, тим краще» [1, с. 45].

Дослідивши роботи Костянтина Ушинського можна зрозуміти, що в своїх працях педагог оглядав різні аспекти навчально-виховного процесу, навчав, як правильно та доцільно застосовувати його ідеї. В своїх міркуваннях велику увагу приділяв народності, адже справді завдяки ній можна виховати гідну людину власної держави, яка не буде забувати про власний народ, буде пишатися ним і робити Батьківщину ще кращою. Не оминав педагог ідею використання праці при вихованні дітей, відводив їй дуже важливу роль, навчав вчителів не забувати про таку якість як працьовитість і завжди працювати над її вдосконаленням і прищипувати дітей до роботи, яка пристосовуватиме їх до майбутнього дорослого життя. Також велике значення належить моральному

вихованню, адже завдяки йому людина знає моральні правила і звичаї, які існують в суспільстві, вчителі навчають не порушувати їх і поважати права кожної особистості, лише при такому навчанні дитина виросте культурним та гідним громадянином своєї держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Америка-2000 – освітня стратегія// “Освіта”, 21-28 лютого, 2001 року.
2. Бим-Бад Б.М. Педагогическая антропология: Курс лекций / Б.М. Бим-Бад.– М. : изд-во УРАО, 2003. – 208 с.
3. Брунер Джером. Психология познания. М., Прогресс, 1977 г. – 412 с.
4. Васюк О.В. Історія української педагогіки і освіти : навчальний посібник-хрестоматія / Оксана Вікторівна Васюк, Ірина Віталіївна Сопівник. – К. :ДАКККіМ, 2011. – 600 с.
5. Волкова В.П. Педагогіка.- К., 2001 року
6. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія: Навч. Посібник.- К.:Вища шк., 1995 року
7. В.М.Галузяк, М.І.Сметанський, В.І.Шахов.-Педагогіка: Навчальний посібник.- Вінниця, 2001 рік

Костриця Анастасія,

аспірант

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Науковий керівник: доктор пед. наук, професор

Антонова О.Є.

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки формується нова парадигма освіти й виховання, яка передбачає створення психолого-педагогічних умов, сприятливих для формування активної, самостійної, творчої особистості, здатної до самоствердження та самореалізації. Перетворення, які сьогодні відбуваються, пов'язані зі зміною акцентів в освіті на самоцінність особистості, вивчення умов її індивідуального розвитку і становлення.

Сучасний фахівець повинен бути здатним не лише до репродуктивної діяльності, але й до прийняття нестандартних рішень, прагнути до постійного самовиховання, самовдосконалення, творчості. У цьому зв'язку однією з актуальних проблем сучасної української освіти є проблема самореалізації особистості.

Адекватною відповіддю на нові виклики часу й стратегії розвитку шкільної освіти стали Концепція «Нова українська школа» (2016 р.) і Державний стандарт початкової освіти (2018 р.), низку нововведень у

змісті яких сфокусовано на створенні привабливої, сучасної та комфортної школи для учнів, батьків та вчителів.

Реформа початкової освіти зумовлює соціальну потребу в дослідженні професійної діяльності вчителя початкової школи, яка полягає не лише в умінні передавати навчальну інформацію, а й бути каталізатором її засвоєння і практичного застосування учнями навчальних досягнень.

На сучасному етапі проблема самореалізації особистості залишається одним із провідних завдань української освіти. Її теоретичні аспекти базуються на працях В. Радула, С. Михайлова, В. Муляра, О. Селезньова, Н. Комісаренко, І. Краснощок, Н. Ситникової, І. Беха, Н. Волкової, В. Демиденко, О. Киричука, А. Ковалевої, Н. Лосевої, Н. Кривди, С. Сисоєвої та ін. Проблеми самореалізації проаналізовано в працях А. Маслоу, К. Роджерса, К. Хорні, Д. Цехановської. Аналіз стану розробленості проблеми зумовлює необхідність висвітлення питань самореалізації вчителя початкової школи як наукової проблеми.

Мета полягає у дослідженні особливостей розв'язання проблеми самореалізації вчителів початкової школи.

У сучасній науці проблема самореалізації педагога в процесі педагогічної діяльності реалізується в умовах поєднання взаємозалежних компонентів: індивідуального, особистісного, суб'єктивного, які є необхідним фундаментом для прояву вчителя як фахівця у педагогічній роботі.

Варто зазначити, що самореалізація вчителя початкової школи відбувається впродовж всієї професійної діяльності. Тому доцільно окреслити зміст понять «самореалізація». Як зазначає І. Бех, самореалізація – це цілісна діяльність і поведінка особистості, це поступовий і багатогранний процес. Науковець зазначає, що лише сильна, цільова воля спроможна сформувавши людину з незгасним прагненням активної, свідомої, творчої діяльності. Підкреслюючи значущість природного прагнення до особистісного зростання, І. Бех указує на необхідність визначити оптимальну програму самореалізації особистості, беручи до уваги її генетичні та соціальні реалії [1].

А. Ковальова передає зміст поняття «самореалізація» так: процес становлення особистості, результатом якого є вихід на цінності – цілі, напрями та способи активності, адекватні щодо індивідуальних здібностей, та здатність через цілепокладання самостійно та самотутньо реалізувати своє призначення [5, с. 6].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови за редакцією В. Бусел поняття «самореалізація» трактується як «реалізація свого творчого людського потенціалу» [2, с. 1298].

Детальне пояснення досліджуваного нами наукового твердження, ми знаходимо у В. Демиденко, він розглядає поняття «самореалізація», як своєрідне за власною ініціативою втілення людиною своїх творчих можливостей у житті [3].

В. Демиденко, аналізуючи питання становлення самореалізації виділяє такі етапи:

- 1) усвідомлення людиною своєї сутності, своїх потенційних можливостей, прав та обов'язків, мотивів усвідомлення свого «Я»;
- 2) визначення життєвої мети та програми дій її досягнення;
- 3) побудова моделі діяльності;
- 4) діяльність та самооцінка;
- 5) порівняльна характеристика самооцінки та оцінка діяльності і свого статусу;
- 6) формулювання висновків про перспективи свого «Я»;
- 7) внесення коректив.

Самореалізація активно сприяє самоосвіті, а саме, необхідність удосконалення навчально-виховного процесу зумовлює потребу у вчителів початкової школи «постійно розширювати і поглиблювати професійні знання, уміння, навички, використання передового досвіду».

Засобами самореалізації вчителя початкової школи виступають:

- ❖ педагогічна майстерність (створення оптимальних соціально-психологічних умов для становлення особистості кожного учня, забезпечення високого рівня інтелектуального розвитку, високий рівень самоорганізації професійної діяльності);
- ❖ педагогічна творчість (створення нових, високоефективних систем навчання, виховання та розвитку, нестандартний підхід до вирішення проблем);
- ❖ педагогічна культура (багатогранність, різноманітність, відточеність, уміння використовувати досягнення на практиці в різноманітних інноваційних формах).

Отже, самореалізація особистості вчителя є необхідною і обов'язковою умовою його успішної професійної діяльності, вдосконалення педагогічної майстерності та особистісного зростання.

Важливою характеристикою самореалізації вчителя є креативність – здатність педагога творити незвичні ідеї, відхилятися від традиційних систем мислення, швидко розв'язувати проблемні ситуації, прагнення розвиватись, удосконалюватись, наближатись до наміченої цілі, а це, в свою чергу, залежить від прагнення професійного розвитку вчителя початкових класів.

Креативний вчитель – це вчитель, який має власний стиль викладання, який формується під впливом досвіду, знань, професійних якостей.

Спираючись на те, що вчитель початкової школи є безпосереднім учасником освітнього процесу домінуючими якостями особистості, які визначають його здатність до самореалізації є допитливість, впевненість у власних силах і здібностях, наполегливість, самостійність, нестандартність, креативність, любов до дітей, сміливість, здатність до дослідницької діяльності. Ефективність процесу самореалізації учнів молодшого шкільного віку, у навчально-виховному процесі зумовлює застосування інноваційних технологій навчання і виховання.

Серед відомих на сьогодні технологій навчання, найбільш продуктивною щодо зазначеної проблеми є євристична технологія, оскільки мета такого навчання полягає в тому, щоб дати учням можливість творити знання, накопичувати особистий досвід, створювати освітню продукцію з усіх навчальних предметів та навчитися самостійно вирішувати проблеми, які при цьому виникають. Завершує цикл євристичного навчання рефлексія – усвідомлення учнями способів власної діяльності, фіксація досягнутих освітніх результатів.

Самореалізація учня молодшого шкільного віку передбачає клопітку організаційну роботу вчителя початкової школи, якому доводиться працювати у ситуації, визначити і передбачити конкретний розвиток і результат якої дуже важко. Але, якщо саму дидактичну ситуацію можна спрогнозувати, то передбачити абсолютний результат діяльності учня майже неможливо. Тому вчитель початкових класів у своїй педагогічній діяльності повинен керуватися висловом В. Сухомлинського: «Щоб не перетворити дитину в сховище знань, комору істин, правил і формул, треба вчити її думати самостійно».

Отже, особливістю організації навчально-виховного процесу учнів молодшого шкільного віку є побудова таких освітніх ситуацій, які націлені на вирішення інтелектуальних завдань, винахідливості, творчого мислення, розвитку інтуїції, самореалізації, допитливості, наполегливості, вміння взаємодіяти, співпрацювати, формулювати і висловлювати власні думки, розв'язувати завдання та доцільно їх використовувати.

Самореалізація особистості молодшого школяра і вчителя початкової школи стає сторонами цілісного процесу, який базується на взаємній довірі, повазі до творчого потенціалу кожної зі сторін.

Активність вчителя початкової школи в процесі самореалізації досягається за таких умов:

- по-перше, наявності ціннісних життєвих орієнтирів, спрямованості особистості на активне і самостійне засвоєння знань, умінь і навичок професійної діяльності;
- по-друге, ціннісного ставлення до інших особистостей, сприймання їх як самих себе;
- по-третє, розвитку комунікативного зв'язку між учнем та вчителем;
- по-четверте прагнення до самопізнання, самоосвіти, самовдосконалення та самореалізації.

Самореалізація вчителя початкової школи полягає в прагненні здійснити якомога більше впливів на особистість дитини. Учитель по суті самореалізується в самореалізації своїх вихованців.

У дослідженні самореалізацію вчителя початкової школи обґрунтовано як педагогічну проблему, суть якої полягає в постійному самовдосконаленні й саморозвитку власного потенціалу. З'ясовано, що важливою характеристикою самореалізації вчителя початкової школи є креативність. Внаслідок цього з'явиться свідоме прагнення до самоосвіти, самоаналізу, самореалізації набутті відповідних вмінь та навичок щодо розв'язання проблем. У педагогічній науці поняття «самореалізація» трактують у контексті проблеми саморозвитку й самовизначення особистості учня, здійснення його особистісних можливостей і потенціалів.

Змістовний рівень самореалізації конкретизується особистісними особливостями, які забезпечують процес реалізації себе як особистості, та свідомою цілеспрямованою діяльністю, що безпосередньо визначає процес самореалізації. У подальшому дослідженні слід звернути увагу на педагогічні прийоми, методи, які забезпечують високий рівень самореалізації вчителів у педагогічній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Самореалізація особистості як визначальний чинник її життєдіяльності / І. Д. Бех // Багатовимірність особистості: теорія, психодіагностика, корекція. Зб. наук. праць за матеріалами Все. укр. наук.-практ. семінару з міжнар. участю (м. Полтава, 23 березня 2017 р.) / ред. колегія: С. Д. Максименко, М. І. Степаненко, С. М. Шевчук, Н. В. Сулаєва, К. В. Седих, В. Ф. Моргун (відп. за випуск). – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. – С. 31-36.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. І голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Демиденко В. К. Самореалізація: сутність, становлення, розвиток / В. К. Демиденко // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. – 2004. – № 2 (43). – С. 31–36
4. Киричук О. В. Розвиток і самореалізація особистості в умовах освітнього закладу / О. В. Киричук // Рідна шк. – 2002. – № 5. – С. 28 – 29.
5. Ковальова А. В. Педагогічні умови самореалізації старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 – теорія та методика виховання / А. В. Ковальова. – Луганськ, 2005. – 20 с.

6. Ковалева А. В. Проблема самореалізації особистості в системі наук про людину / А. В. Ковалева // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. пр. ХДПУ ім. Г. С. Сковороди. – Вип. 17. – Х., 2002. – С. 43 – 47.

Устимович Тетяна,
магістрант
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
Науковий керівник: доктор пед. наук, професор
Ковальчук В.А.

ДИДАКТИЧНІ ВИМОГИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В сучасному світі важливою є проблема підвищення якості освіти. Це можливо зробити лише шляхом гуманізації освітнього простору. Нагальною потребою є встановлення суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Важливим і необхідним для цього є оновлення змісту, форм, методів роботи, переосмислення принципів виховання і навчання молодших школярів. Особливо актуальною є проблема підвищення ефективності навчально-виховного процесу в початковій школі шляхом формування освітньо-розвивального середовища, здатного ефективно впливати на особистісний розвиток кожної дитини, а особливо молодших школярів.

Дослідженням проблеми освітнього середовища займаються С. Смолюк, Н. Гонтаровська, Ю. Мануйлов, Л. Новикова, К. Приходченко, О. Смолінська, О. Будник, Н. Сейко та інші. У роботах науковців здійснено аналіз становлення, функціонування та розвитку освітньої системи школи. Проте недостатньо висвітлено проблема формування освітнього середовища початкової школи, яке б сприяло розвитку творчої особистості молодшого школяра.

Метою статті є теоретичне розкриття сутності проблеми формування творчого освітньо-розвивального середовища в 1 класі початкової школи.

Розвиток дитини – складний психофізіологічний процес, який відбувається відповідно до власних особливостей і законів, у спільній навчальній діяльності учителя і учня. Навчання є обов'язковим компонентом, без якого прояв творчого потенціалу неможливий. Досягнення в розвитку дитини залежить не лише від віку, але й від того, як організована і спрямована навчально-виховна діяльність[5:223].

Розвиток дитини відбувається в певному середовищі. Оточуюче середовище здійснює вплив на становлення, формування та розвиток особистості. Ще з 20-х років ХХ століття завдяки дослідженню П. Блонського, використання в практиці педагогіки С. Шацьким та вивченні впливу оточуючого середовища А. Макаренком, поняття «середовище» набуло поширення. С. Шацький поділяв середовище на внутрішнє (педагогічні умови школи, система виховної роботи, засоби педагогічної комунікації) і зовнішнє (взаємодія педагогічних працівників з сім'єю, громадськістю, неформальна взаємодія поза межами навчального закладу). За його концепцією необхідна взаємодія школи і середовища [7: 110].

Коли йдеться про освітнє середовище, то мається на увазі вплив умов освіти на того, хто навчається. Ще в свій час відомий педагог К. Ушинський зазначав, що «основною метою виховання людини може бути тільки людина...», тобто середовище повинно слугувати розвитку і вдосконаленню людини. Водночас педагог наголошував на важливості «дати людині діяльність, яка б наповнила її душу й могла б наповнювати її вічно». Деручи до уваги цю позицію, сучасні вчені і педагоги зауважують, що необхідно враховувати особливості розвитку суспільства у навчанні й вихованні учнів, зв'язок школи з життям та оточенням дитини [4: 243].

Н. Гонтаровська визначає освітнє середовище як важливий елемент соціуму, цілеспрямовано організовану, керовану, багатофункціональну, відкриту педагогічну систему, в межах якої учень загальноосвітньої школи усвідомлює себе як соціально розвинену цілісність [1: 310]. Ми підтримуємо положення про те, що формування творчого освітньо-розвивального середовища – це створення умов для розкриття інтересів, задатків, здібностей, талантів кожної дитини, відповідно до її потенціалу в умовах навчального закладу, що спрямоване безпосередньо чи опосередковано впливати на творчий розвиток особистості учня у процесі його виховання і навчання.

Молодший шкільний вік – сприятливий період для розвитку творчості, формування інтересів особистості і здійснення можливості проявити себе у різних видах діяльності. У 1 класі в процесі навчання відбувається взаємодія дітей з дорослими під час спілкування, гри, спільної діяльності, спільному дослідженні явищ і предметів. Дитина поступово стає активним учасником освітнього процесу, тому вчителю необхідно встановлювати та підтримувати добрі стосунки, довіру у спільній діяльності з дітьми. Саме в цей період активно розвиваються уява, здатність фантазувати, творчо мислити, помітно проявляється допитливість, вміння спостерігати, порівнювати, критично оцінювати

діяльність. Вже в молодшому шкільному віці, на думку І. Кравцової, учні можуть виявляти елементи творчості такі, як оригінальність, гнучкість, розробленість ідеї, швидкість знаходження нових варіантів вирішення задач [2: 10-13].

Шукаючи методи розвитку творчого мислення дитини необхідно враховувати особливість психіки, своєрідність пізнавальної та емоційної сфер дітей молодшого шкільного віку. На думку Д. Романовської, до головних умов ефективного формування творчої особистості молодших школярів належать :

- формування творчої атмосфери на уроці;
- традиційні форми навчання повинні поєднуватися з ігровою діяльністю;
- необхідно стимулювати творчу самореалізацію учнів;
- потрібне раціональне поєднання загальних вимог до учнів з індивідуальним підходом до них;
- учні повинні оволодіти операціями мислення, прийомами творчого пошуку;
- позитивне ставлення та постійна увага до змін у розвитку дітей;
- педагогічні працівники повинні мати можливість реалізувати творчий потенціал [6: 11-15].

Врахування положень Нової української школи щодо організації освітнього середовища є важливим під час створення творчого освітньо-розвивального середовища у 1 класі [3: 44-55]:

1. Освітнє середовище повинно відповідати розвивальним потребам дитини в соціокультурному контексті. Важливими є розвиток таких якостей як ініціативність, працьовитість, автономність, довіра, вміння вчитися, участь у виробленні спільних правил, розвиток і підтримка дружніх стосунків, співпраця, повага до однолітків і вчителів, відповідальність та успішність.

2. Середовище в класі повинно належати дітям. Потрібно враховувати інтереси, потреби дітей, їхні попередні знання та досвід. Діти повинні брати участь в організації освітнього середовища. Клас повинен бути місцем, де дитина розвиває творчість та виконує дослідження.

3. Освітнє середовище має бути безпечним і сприяти формуванню спільних цінностей. Діти, обговорюючи цінності, повинні визначені спільні цінності, на яких ґрунтуються дії учнів, вчителів та батьків.

4. Учитель має бути моделлю бажаної поведінки і ставлення, адже для дітей він є взірцем та ідеалом.

5. Діти повинні мати можливість здійснювати вибір, ухвалювати рішення, усвідомлюючи при цьому їх наслідки. Зростання успіхів відбувається, коли учень контролює своє навчання.

6. Використання різних форм роботи з дітьми (організація роботи дітей в парах, у малих групах, а також індивідуально), забезпечення дослідницької діяльності дітей, формування самостійності.

7. Середовище повинно відповідати потребам усіх дітей, бо діти з особливими освітніми потребами повинні навчатися у звичайних школах і почувати себе зручно.

8. Навчальне середовище має виховувати особистість: діяльність педагогів має бути спрямована на сприяння взаємної поваги в класі; організації такого навчального середовища, де б діти не боялися ризикувати в процесі навчання, практикували демократичні цінності та працювали, як у співробітництві з іншими дітьми, так і самостійно.

Ефективно організувати освітню діяльність допомагають технічні засоби навчання, які сприяють використанню різноманітного навчального матеріалу та підвищують інтерес до навчання. Увага першокласників має невеликий обсяг, погано розподіляється та нестійка, добре розвинена мимовільна пам'ять. З огляду на це, необхідно використовувати: цікаві ілюстрації, звукові сигнали, динамічні вclusions, емоційно збагачені ситуації та часто змінювати завдання.

Розкриття і розвиток здібностей, талантів і можливостей кожного учня не можливо здійснювати лише зусиллями вчителя, адже для всебічного розвитку необхідно створювати партнерські взаємовідносини між учителем, дітьми і батьками. Обов'язком батьків є активна участь в освітньому процесі дитини. Вони спільно з педагогами відповідають за її навчальні досягнення. Батьки мають можливість голосу, коли школа приймає рішення, що стосуються навчання і виховання дитини. Батьки мають право на доступ до інформації про діяльність школи та рівень освіти, який вона надає. Реалізація освітніх реформ та зміни в змісті освіти вимагають оновлення найбільш поширених форм взаємодії. Батьки беруть участь у батьківських спільнотах закладу, допомагають в управлінні школою, переймаються питаннями активізації навчального процесу, а також слідкують за навчальним процесом та беруть безпосередню участь в освітньому процесі. Партнерську взаємодію школи з родинами учнів покращує навчання батьків, надання консультацій. Залучення батьків до освітнього процесу збільшує повагу до роботи вчителя.

Узагальнення й систематизація результатів наукових досліджень дозволяє визначити основні критерії, яким повинно відповідати творче освітньо-розвивальне середовища в 1 класі:

- забезпечення гармонійного розвитку дітей;
- наявність результатів творчої та дослідницької діяльності учнів;
- створення умов для самореалізації особистості у творчій діяльності;
- здатність задовольняти потреби дитини і сформувати в неї систему спільних соціальних і духовних цінностей.

Для створення творчого освітньо-розвивального середовища необхідна сформованість професійної компетентності педагогів. Вчитель, керуючи освітнім середовищем, повинен розуміти унікальність і неповторність кожної дитини, забезпечувати розвиток здібностей, інтересів та сприяти саморозвитку особистості молодшого школяра.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо в обґрунтуванні специфіки формування творчого освітньо-розвивального середовища в 1 класі початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гонтаровська Н. Б. Освітнє середовище як фактор розвитку особистості дитини : [монографія] /Н. Б. Гонтаровська. – Дніпропетровськ : Дніпро-VAL, 2010. – 623 с.
2. Кравцова І. А. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобом використання творчих вправ на уроках читання: [методичний посібник]/ І. А. Кравцова, О. Г. Загороднюк. – Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2014. – 71с.
3. Нова українська школа: поради для вчителя /за заг. ред. Н.М. Бібік. – Київ: Літера ЛТД, 2018. – 160 с.
4. Писарчук О. Т. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до організації освітньо-розвивального середовища : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» /Писарчук Оксана Тарасівна; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. – Тернопіль, 2016. - 21с.
5. Приходченко К. І. Педагогічні основи формування творчого середовища в загальноосвітніх навчальних закладах гуманітарного профілю.) : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.07 / Катерина Іллівна Приходченко. – Донецьк, 2008. – 611 с.
6. Романовська Д. Регуляція творчої діяльності учня: створення адекватних умов для розвитку творчої особистості/ Д. Романовська// Психолог. – 2006. – №11. – С.11–15.
7. Шацкий С. Т. Работа для будущего / С.Т. Шацкий. – М. : Просвещение, 1989. – 223 с.].

Саух Сніжана,
магістрант
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент
Яценко С. Л.

МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ЇХ ПІДГОТОВКИ

Процеси становлення Європейського та міжнародного освітнього простору, що набувають обертів на сучасному етапі реформування професійної підготовки вчителя в Україні, вимагають адаптації педагогічних кадрів до зростаючих суспільних вимог, зумовлених збільшенням обсягу наукової інформації, необхідністю вирішувати складні завдання навчання та виховання підростаючого покоління. Особливо актуальним є пошук нових методів навчання та впровадження їх в організацію навчального процесу.

З метою досягнення низки зазначених критеріїв необхідно активізувати пізнавальну діяльність студентів, використовуючи різні методи навчання.

Різні аспекти процесу активізації пізнавальної діяльності студентської молоді вивчали такі відомі педагоги та психологи, як А.М. Алексюк, С.І. Архангельський, В.М. Вергасов, А.А. Вербицький, В.М. Володько, Г.А. Гарбар, С.І. Зінов'єв, В.Я. Ляудис, Р.А. Нізамов, О.Є. Олексюк, В.Н. Полунін, В.А. Семиченко, Т.А. Тернавська, Т.І. Шамова та ін.

«Пізнавальна діяльність» - поняття, яке широко використовується в педагогічній науці. Найбільш глибокий аналіз цього поняття дано Л. П. Аристовою. Вона розглядає активність пізнання як прояв перетворювального відношення суб'єкта до навколишніх явищ і предметів. Без наявності вказаного відношення, вважає Арістова, всі його дії не можуть бути віднесені до активних: вони в кращому випадку можуть говорити лише про моторність, що аж ніяк не тотожне розумінню активності пізнання [1, с. 176].

У педагогічній практиці використовуються різні шляхи активізації пізнавальної діяльності: різноманітність форм, методів, засобів навчання, виправданий і свідомий вибір яких, за умов умілого та педагогічно виправданого поєднання, суттєво впливає ефективність навчальної діяльності, стимулює активність і самостійність студентів. Найбільшої активності студентів можливо досягти тоді, коли під час занять створюються ситуації, у яких студенти самі повинні: відстоювати свою думку; брати участь у дискусіях і обговореннях; ставити питання своїм товаришам і педагогам; рецензувати відповіді товаришів; оцінювати відповіді і письмові роботи товаришів; [5, с. 120].

Методами навчання називають способи, з допомогою яких викладач домагається засвоєння студентами знань, вмінь і навичок. Слово "метод"

походить від грецького слова і означає шлях досягнення, спосіб пізнання, систему дій, ефективність навчання в значній мірі залежить від правильності вибору методів і прийомів застосування одного й того самого методу у різних викладачів дає різні результати. А тому викладачу необхідно не тільки знати методи і прийоми навчання, але й набути вміння і навички їх практичного застосування, тобто оволодіти педагогічною майстерністю та при виборі методів враховувати характер навчального завдання, яке необхідно розв'язати, зміст навчального матеріалу, підготовку студентів [6, с. 44].

У сучасній методичній літературі описана велика кількість методів, які тим чи іншим чином застосовуються в навчально-виховному процесі. З позицій цілісного підходу до навчально-виховного процесу виділяють чотири великі групи методів:

1) методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів. Це способи діяльності викладача і студентів, спрямованих на оволодіння студентами знаннями, вміннями, навичками, розвиток їх розумових задатків, способів мислення, а також виховання їх. Методи навчання класифікуються таким чином: словесні (розповідь, бесіда, пояснення, лекція); наочні (спостереження, демонстрація, ілюстрація); практичні (усні і письмові вправи, графічні і практичні роботи).

Словесні - метод розповіді, коли викладач в доступній для студентів формі і у відповідній послідовності повідомляє студентам факти з навчального матеріалу і дає до них відповідні пояснення. При підготовці до розповіді перш за все необхідно визначити її мету, сформулювати тему і розробити план. Мова викладача не повинна бути нудною, в'ялою і розтягнутою. Дуже важливо викладачеві заволодіти увагою студентів, підкорити якщо не всіх, то принаймні більшість аудиторії, настроїти студентів на активне сприймання навчального матеріалу [2, с. 105].

Пояснення - це послідовний виклад навчального матеріалу, цей метод використовують у поєднанні з розповіддю. Необхідне цілеспрямоване застосування проблемного викладу матеріалу.

Бесіда дозволяє викладачеві вести навчання шляхом обміну думками, постановки питань і відповідей них. Бесіда вимагає більшої затрати часу, ніж розповідь чи лекція.

Наочні методи тісно пов'язані з наочністю, наочними посібниками до яких відносяться плакати, схеми, графіки, таблиці, креслення, діапозитиви, кодопосібники тощо. Демонстрація наочних посібників супроводжується поясненнями викладача. Ефективність наочних посібників і їх використання залежить від додержання певних методичних вимог: навчальні плакати, схеми, діапозитиви,

кодопосібники та інші наочності повинні відображати найсуттєвіші, основні ознаки предметів, процесів, явищ, що вивчаються; вони не повинні бути перевантажені зайвою, другорядною інформацією; при застосуванні кількох посібників їх необхідно використовувати послідовно, по мірі необхідності, щоб не розсіювати увагу студентів; нові наочності демонструють тільки перед поясненням матеріалу; під час демонстрації наочних посібників викладач повинен управляти сприйманням студентами наочності, поєднуючи показ з поясненням, розповіддю, звертаючи увагу їх на суттєве, основне [1, с. 64-79] ; всі наочні посібники вибираються відповідно до теми заняття.

Метод ілюстрації використовується викладачами при поясненні нового матеріалу, повторенні раніше вивченого та опитуванні студентів. Він є ніби допоміжним у словесному методі і значення його полягає в тому, щоб яскравіше викласти і показати свою думку, тезу. Засоби ілюстрації (картини, таблиці, моделі, макети, книжкові малюнки) є нерухомими. А тому від вміння вчителя залежить «оживання» їх в його розповіді.

Метод самостійного спостереження передбачає послідовність таких етапів, як інструктаж викладача, вивчення або повторення раніше засвоєного матеріалу, безпосереднє спостереження за процесом, явищем, висновки студентів за результатами спостережень і висновки викладача та оцінка виконаної роботи. Метод спостереження широко використовується в навчальних закладах при проведенні лабораторних занять, під час екскурсії. В процесі самостійного спостереження формуються уявлення студентів про той чи інший вид діяльності, їх знання стають достовірнішими.

Ефективність самостійного спостереження підвищується, якщо студенти результати своїх спостережень оформляють у спеціальних звітах.

До практичних методів відносяться лабораторні роботи, вправи, різноманітні досліди, виконання практичних завдань під час проходження навчальних, технологічних та переддипломних практик. Ці методи здебільшого не містять нової навчально-пізнавальної інформації, а служать лише її закріпленням, а також формуванню практичних вмінь, що виникають як застосування знань і поступово мають перетворюватись на навички, що є напівавтоматичними діями студентів. Успіх у застосуванні практичних методів залежить не стільки від педагога, скільки від розуму і вміння студента[6, с. 44].

Методи контролю і самоконтролю в навчанні. Це сукупність методів, які дають можливість перевірити рівень засвоєння студентами знань, сформованості вмінь і навичок. До цієї групи відносяться такі методи перевірки: усне опитування, письмові, графічні і практичні контрольні

роботи, тестування, програмований контроль використання технічних засобів контролю тощо. Видами контролю є поточний, періодичний та підсумковий [4, с. 240-243].

Бінарні методи навчання - подвійні, коли метод і форма зливаються в єдине ціле. Ці методи були прийняті ще в 20-х роках ХХ століття. Бінарні методи класифікуються: наочно-інформаційний; наочно-проблемний; наочно-практичний метод; наочно-евристичний; наочно-дослідницький метод.

Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності, студентів є наступні: методи стимулювання інтересу до навчання, методи стимулювання обов'язку і відповідальності. Викладач може і повинен створювати такі ситуації, коли в студентів виникає інтерес до вивчення того чи іншого матеріалу. З цією метою необхідно організувати перегляди навчальних телепередач, фрагментів кінофільмів.

Отже, ознайомившись з характеристикою активізації навчально-пізнавальної діяльності, визначили, що методи активізації навчально-пізнавальної діяльності спрямовані на розвиток активності, самостійності майбутніх фахівців, які сприяють свідомому оволодінню ними знаннями, вміннями й навичками, викликають інтерес до майбутньої професійної діяльності, формують арсенал їх професійно важливих якостей, тим самим підвищують рівень їх професійної компетентності. Студент отримує нові знання не в готових формулюваннях викладача, а в результаті власної активної пізнавальної діяльності. Ця діяльність студента має бути спрямованою на вирішення відповідних специфічних дидактичних завдань: руйнувати невірні стереотипи, формувати прогресивні переконання, розвивати економічне мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка О. М. Основи педагогічної техніки : [навчальний посібник] / О. М. Бандурка. – Харків : Титул, 2006. – 176 с.
2. Бакшаева Н.А. Психология мотивации студентов: учеб. пособие для студентов вузов : Допущено Советом по психологии УМО по классич. университет. Образованию / Н.А. Бакшаева, А.А. Вербицкий. - Москва: Логос, 2006. – 184 с.
3. Вища освіта в Україні: Навч. посібник /В.Г.Кремень, С.М.Ніколаєнко, М.Ф.Степко та ін.. – К., 2005. – 327 с.
4. Дубасенюк О.А. Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін / Олександра Антонівна Дубасенюк (заг.ред.); Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир: Видавництво ЖДУ, 2004. – 262с.
5. Махмутова М. І. Проблемне навчання. Основні питання теорії : [навчальний посібник] / М. І. Махмутова. – К. : Педагогіка, 1990. – 368с.
6. Пиндик О.Г. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю : дис...канд. пед. наук / О.Г. Пиндик. – К., 2003. – 290 с.

Жалюк Надія,
магістрант
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент
Шевцова Л. С.

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЇ

Важливу роль у мовній освіті відіграє лексикологія, що покликана визначити й охарактеризувати слово як одну з основних мовних одиниць, а також словниковий склад сучасної української літературної мови за його походженням, стилістичним уживанням, поширеністю й активністю використання.

Невід'ємною ознакою високої мовної культури учнів є володіння лексичним і фразеологічним багатством рідної мови. Учні, засвоюючи лексичні поняття, розвивають увагу до слова і його значення, розширюють активний запас слів і фразеологізмів, виробляють уміння користуватися ними в усному і писемному мовленні.

Питаннями методики вивчення лексикології займались М. Баранов, Н. Бондаренко, І. Дичківська, С. Єрмоленко, Т. Левченко, В. Новосьолова, М. Пентиліук та інші вчені.

Мета написання статті полягає в аналізі засвоєння учнями кількісного та якісного складу української лексики, шляхів і джерел збагачення, функціонування лексичних одиниць у різних стилях мовлення.

Знати мову – означає опанувати її структуру і лексику. Саме тому оволодіння рідною мовою значною мірою залежить від засвоєння лексики, одного з аспектів мови, який вивчається в школі. Однак саме цей пласт викликає у школярів значні труднощі, спричинені тим, що перед ними стоїть завдання оволодіти не тільки мовою, але й комунікативною компетенцією – вміння співвідносити мовні засоби з умовами спілкування [3].

Вивчення лексики в освітньо-пізнавальному плані забезпечує засвоєння учнями наукових відомостей з лексикології. Учні знайомляться зі словом як лексичною одиницею, із значенням слова, багатозначністю, прямим і переносним значенням, омонімами, синонімами, антонімами,

знайомляться з лексичними шарами української мови з погляду походження і продуктивності вживання (спільнослов'янські, власне українські, запозичені слова, неологізми і застарілі слова), з погляду функціонування в мовленні (загальноновживані слова, професіоналізми і діалектизми). Це дозволяє вивчати граматику на лексичній основі, показувати взаємозв'язки, які існують між лексикою та іншими розділами шкільного курсу мови, і створює умови для цілеспрямованого збагачення словникового запасу учнів.

Значення вивчення лексикології: 1) стимулює постійне збагачення словникового запасу, 2) сприяє формуванню ознак культури мовлення, насамперед, точності, чистоти, виразності, багатства, різноманітності, емоційності, образності, 3) є передумовою якісного засвоєння мовних і мовленнєвозначних понять, зокрема граматичних і стилістичних [7].

Сучасний учень має бути інтелектуальною особистістю, відповідати за форму і зміст сказаного, добирати слова й будувати своє мовлення так, щоб якнайкраще, найточніше передати думку, бути оригінальним у висловлюванні, знати культурну спадщину свого народу, досконало володіти традиційним мовленнєвим етикетом. Для того, щоб відповідати цим критеріям, необхідно інтенсивно працювати над розвитком мовлення учнів, використовуючи специфічні форми роботи.

У сучасних умовах модернізації освіти складно визначитися з методикою навчання української мови, особливо з ефективними формами засвоєння лексики та фразеології (на цьому наголошує С. Єрмоленко у своїх працях). Удосконалення системи освіти продовжуватиметься з урахуванням потреб прискорення соціально-економічного розвитку, перспектив інтегрування з Євросоюзом. Ми чудово розуміємо, що значення лексики та фразеології в шкільному курсі важко переоцінити. У програмі «Рідна мова» зазначається: «Зміст роботи над збагаченням лексичного складу й граматичної будови мовлення не знайшов спеціального відображення в програмі й визначається, в основному, підручником та організацією уроку» [3].

Починаючи з початкових класів, учитель повинен сформувавши в учнів важливе інтелектуальне вміння аналізувати слова.

На ньому будується вся наступна робота з лексики. Лексика стає органічною складовою частиною шкільного курсу української мови. У сукупності лексичні поняття складають такі групи: поняття, що відображають смислові зв'язки слів; поняття, пов'язані із уживанням слова в різних сферах застосування мови; поняття, пов'язані з розвитком словникового складу української мови [1].

Опанування лексики проводиться у двох напрямках: засвоєння учнями передбачених програмою наукових відомостей з цього розділу

мови, систематичне збагачення словникового запасу учнів і вироблення на основі одержаних знань комунікативних умінь та навичок.

Принципи навчання лексикології та фразеології в курсі української мови є досить різноманітними. Серед них найважливішими є загальномовні, сюди зараховуємо принципи системності та комунікативності.

На уроках з лексикології і фразеології використовують загальні лінгводидактичні методи. До найбільш дієвих прийомів навчання належать тренувальні вправи, наприклад:

- знаходження певної лексичної одиниці в контексті;
- з'ясування ролі лексичного явища в аналізованому тексті;
- добирання прикладів, що ілюструють лексичне явище;
- групування лексичних явищ за певними ознаками;
- конструювання мовних одиниць з певним лексичним явищем, введення лексичної одиниці в контекст;
- робота із словником [5].

Для учнів характерним є прагнення виховувати у собі здатність бути уважним. У них зростають елементи самоконтролю і саморегуляції, увага стає більш контрольованою. Підліток може регулювати і зовнішній вираз уваги, вдавати з себе уважного, зосередженого на роботі, в той час як думки його зайняті якимось іншим уявним об'єктом. Зростаюча довільність уваги підлітка є проявом його вольової активності.

С. Л. Рубінштейн підкреслював, що увага є значною мірою функцією інтересу, оскільки вона пов'язана з потребами особистості, з її прагненнями та бажаннями, із загальною її спрямованістю, а також з цілями, які вона собі ставить [4].

Сприймання більше набуває активного характеру, воно стає спостереженням з усіма його характерними особливостями. Сприймання все більше пронизується розумовими операціями зіставлення, порівняння, узагальнення, класифікації.

Прогресивних змін зазнають усі процеси пам'яті: запам'ятовування, заучування, відтворення, пригадування, впізнавання. Розвиток пам'яті відбувається у тісному взаємозв'язку з розвитком мовлення та мислення. Провідною в перебігу процесів запам'ятовування і відтворення стає розумова діяльність, здійснювана мовними засобами. Її роль виявляється у розвитку свідомого запам'ятовування, у зростанні його продуктивності щодо абстрактних суджень і понять, виражених у словесній формі. Досліди Фарапонова доводять, що підлітки краще засвоюють словесний матеріал, ніж наочний. Учні успішно вдаються до комбінованих прийомів запам'ятовування, свідомо чергуючи розуміння і запам'ятовування. Вони також використовують такий прийом запам'ятовування і відтворення, як

складання плану, користування яким є показником вищого рівня функціонування пам'яті. Помітно зростає роль змістовних зв'язків під час заучування матеріалу. Зазнають змін і способи пригадування, зокрема за допомогою письмового плану, який допомагає обдумати, аналізувати, оживляти потрібні асоціації. Ріст довільності запам'ятовування, керованого метою запам'ятати, зберегти, щоб потім пригадати, відтворити, є характерним для розвитку пам'яті підлітка. Особливо зростає значення словесно-логічної пам'яті.

Мислення в підлітковому віці пронизує процеси уваги, сприймання, пам'яті, підвищується його роль у мовних актах, уяві, емоційному житті учнів. Однією з рис підлітків є критицизм, тобто несприйняття на віру пояснень вчителя, батьків. Вони намагаються знайти докази, які заперечують те, що їм говорять. Це свідчить про посилення мислительної активності.

Розвиваються міркування та умовисновки. У підлітковому віці поступово формуються такі якості мислення: точність, гнучкість, послідовність, самостійність, критичність.

Удосконалюється вміння користуватися мовленням як засобом спілкування. Посилюється інтерес до оволодіння засобами виразної мови, до крилатих слів, метафор. Підлітки розуміють гумор, мовні засоби його вираження. Вони стають чутливими до краси художнього словесного опису. Виникає потяг до писання віршів. Підлітки оволодівають читанням "про себе", що підвищує продуктивність розуміння, сприяє розвитку внутрішнього мовлення. С. Рубінштейн вказував, що мовлення є контекстним, усе менше пов'язаним із конкретною ситуацією [2].

Питання активізації пізнавальної діяльності розглядали у своїх працях психологи (Н. Менчинська, Д. Богоявленський, Г.Костюк, Г. Щукіна, І. Синиця та ін.), дидакти (М. Данилов, І. Лернер, М. Скаткін, М. Галенін та ін.). Доведено, що пізнавальна діяльність потребує створення умов, за яких реалізується пізнавальна самостійність та активність учнів. Інтелектуальна, вольова й емоційна сторони пізнавального інтересу становлять одне ціле. Активна вольова діяльність можлива тоді, коли процес навчання викликає в учня позитивне емоційне ставлення до засвоюваного матеріалу, спонукає його до різноманітної пізнавальної діяльності, вольового напруження. У такому разі засвоєння навчального матеріалу буде ефективним. З огляду на це вчитель має застосовувати ті форми й види діяльності, які підвищують продуктивність праці, а отже, й ефективність навчання.

Які ж умови створення досвіду пізнавальної самостійності? Адже відомо, що не все, зроблене учнем самостійно, формує його пізнавальну самостійність, її розвиток є складним, довготривалим процесом і

залежить від багатьох умов, серед яких найважливіша – застосування розвиваючих методів навчання. «Помилково вважати, що для розвитку пізнавальної самостійності школярів достатньо лише збільшити обсяг їхньої самостійної роботи на уроках і під час виконання домашніх завдань. Вирішальне значення тут має характер навчальної діяльності: успіх прийде тоді, коли учень, спираючись на здобуті знання, самостійно виконує навчальні і трудові завдання, які постають перед ним у найрізноманітніших ситуаціях, коли нагромаджені знання стають ніби зростаючою вартістю, інструментом нового пізнання» [6].

Як виявилось в процесі узагальнення передового педагогічного досвіду та проведених досліджень, для успішного формування всіх компонентів готовності учнів підліткового віку до пошукової діяльності в організації навчально-виховного процесу потрібно:

- формувати в учнів пізнавальні потреби, сприяти розвитку наполегливості у виконанні самостійних завдань;

- добиватися раціонального поєднання репродуктивної і продуктивної діяльності учнів, доцільно збільшуючи питому вагу частково-пошукових методів, які сприяють активному, творчому характеру засвоєння знань і способів переробки;

- запровадити у зміст початкового навчання спеціальну систему пізнавальних завдань (з гуманітарних наук), яка оптимально забезпечує пізнавальну, розвивальну й виховну функції навчання;

- використовувати ефективні засоби керування пошуковою діяльністю підлітків через поступове ускладнення і варіювання змісту пізнавальних завдань, а також в результаті операційного формування наукових умінь;

- озброювати учнів системою інтелектуальних умінь, загальних та спеціальних прийомів навчальної роботи [3].

Пізнавальна самостійність учня формується не внаслідок дії якогось одного ефективного засобу, а є закономірним результатом досконалої системи навчання і виховання учнів на уроці, спрямованої на всебічний розвиток самостійності думки і самостійності як риси характеру дитини.

Навчально-виховна активність учня – це складне психолого-педагогічне утворення. Особливий зв'язок спостерігаємо між навчально-виховною активністю і пізнавальним інтересом учнів, мотивацією учіння, інакше кажучи, якщо урок не є цікавим, прийоми та методи викладання не приваблюють, не стимулюють до пошуку нової інформації, то високої пізнавальної активності вихованців не можна досягти. Тому дієвим чинником подолання окресленої проблеми слугують інноваційні засоби й методи викладання, формування та розвитку особистісних якостей учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Н. Українська мова: Підручник для 6 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Н. Бондаренко. – К.: Освіта, 2006. – 240 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2004. – 154 с.
3. Методика навчання української мови в ДВНЗ та середніх освітніх закладах. Кредитно-модульний курс. / За редакцією О. І. Потапенко. – К.: Міленіум, 2006. – С. 191-206.
4. Новосолова В. (2014). Особливості уроків вивчення лексики у 5 класі на компетентнісній основі. *Українська мова і література в школі*, (8), 31 - 36.
5. Новосолова В. (2001). Нові підходи до вивчення слова і його лексичного значення у школі. *УМЛШ*, (6), 8-10.
6. Пентилюк М. Рідна мова: Підручник для 6 класів загальноосвітніх навчальних закладів / М. Пентилюк, І. Гайдаєнко, А. Ляшкевич, С. Омельчук. – К.: Освіта, 2006. – 272 с.
7. Програма «Освіта». – К.: Райдуга, 1994. – 23 с.

Веремієнко Ольга,

магістрант

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Науковий керівник: канд. пед. наук, професор

О.С. Березюк

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОДИДАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ НА ЗАСАДАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ

Україна в XXI столітті – країна, в якій проживає декілька тисяч представників різних національностей. На жаль, в останні роки збільшилася кількість конфліктів, пов'язаних саме з міжнаціональними відносинами. Тому проблема формування етнопедагогічної компетентності в дітей і молоді на засадах полікультурності є досить актуальною.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, демократичні перетворення, економічні та наукові реформи, зміни в гуманітарних напрямках зумовлюють необхідність посилення ролі освіти як динамічної системи, яка здійснює безпосередній вплив на розвиток високоосвіченої, творчої, національно свідомої особистості. Одним із пріоритетних напрямків сучасної етнопедагогіки є вивчення національно-культурних та державотворчих традицій рідного народу. Особливий інтерес в проблемі формування полікультурності особистості викликає етнопедагогіка як важливий компонент національної системи освіти та народна педагогіка, яка лежить в основі національного виховання й виступає одним із дієвих

етноформуючих та етнозберігаючих чинників освітнього полікультурного середовища.

Сучасний етап розвитку нашого суспільства гостро ставить проблему педагогіки громадянського миру та національної злагоди. Це пояснюється, зокрема, недостатньою сформованістю національної свідомості громадян, неякісною підготовленістю їх у національно-культурних питаннях, незадовільними знаннями правдивої історії своєї землі, що створює сприятливий ґрунт для певних непорозумінь в міжнаціональних відносинах, виявів національного егоїзму тощо [3]. Тому сьогодні вкрай важливо будувати процес виховання учнів на підвалинах відродження національної свідомості, поважанні традицій народу, рідної мови. І починати це потрібно з початкової школи.

Проблемою культури відповідності, полікультурності цікавилися науковці ще в стародавні часи, зокрема філософи – Сократ, Платон. Пізніше ідеї полікультурного виховання відображені в працях Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, П. Каптерева, С. Русової та багатьох інших педагогів [5].

Справедливо зазначити, що основоположником теорії полікультурної освіти був чеський філософ-педагог Я.-А. Коменський. Саме він є автором програми універсального виховання, фундаментальним положенням якої став процес формування вмінь у людини з дитинства жити в злагоді з іншими, виконувати взаємні обов'язки, поважати та любити людей [1].

Не менш відомим класиком педагогічної науки був наш вітчизняний педагог В. Сухомлинський. Він обґрунтував принцип народності в українській педагогіці, згідно якому освіта повинна будуватись на основі етнографії, історії рідного краю, народознавства, народної дидактики, надаючи при цьому рідній мові центральне місце в освітньому процесі [3]. Автор був впевнений, що саме так формується духовне багатство особистості, а це є і духовне багатство народу. При цьому В. Сухомлинський наголошував також на важливості використання народних традицій в освітній практиці. Саме з цього починає формуватися етнодидактична компетентність особистості.

На сьогоднішній день науковці не дійшли згоди, де і ким саме вперше започаткований та опублікований термін «полікультурна освіта».

Наприклад, Є. Кузьміч зазначив, що термін з'явився у Канаді, а його засновником є канадський прем'єр-міністр П. Трудо. Саме цей політичний діяч у 1971 році проголосив політику полікультурності та двомовності.

Німецький дослідник Г. Ауернхаймер має таку ж думку, він стверджує, що термін «мультикультурна освіта» зародився в канадській урядовій програмі.

Варто зазначити, що саме США є країною з найбагатшим досвідом щодо полікультурної освіти. Її розвиток почався завдяки прагненню різних соціальних груп до рівноправності, боротьбою проти расизму та дискримінації, рухом фемінізму, боротьбою за права сексуальних меншин, а також активною міграцією із азіатських, африканських та південноамериканських регіонів [2].

Полікультурна освіта в Україні не так стрімко розвивалася, в порівнянні із провідними зарубіжними країнами, наприклад, як США, Канада та Велика Британія. Великого значення полікультурна освіта набула лише в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. «Сприяла» цьому радянська ідеологія «рівності народів» та «національної культури», яка заважала мислити ширше. Етнічні меншини не мали змоги розвиватися з точки зору їх історичних та культурних відмінностей.

Тому полікультурна педагогіка – це перспективний напрям вітчизняної науки в умовах багатонаціональної української держави. Вона має включати в себе виховання поваги до інших культур: толерантність щодо інших культур та суспільну взаємодію.

На даному етапі розвитку українського суспільства відбувається орієнтація на інтеграцію в європейське та світове товариство. Це зумовило врахування сучасних міжнародних тенденцій, в тому числі в сфері освіти.

Основним завданнями перед сучасною освітою є підготовка молоді до життя в інноваційному суспільстві. Однак, для втілення його в життя необхідно переорієнтувати систему освіти на формування у молодій людини «інноваційного типу культури, інноваційного типу мислення і готовності до інноваційного типу дій». [4]

Динамічний розвиток сучасної системи освіти в Україні має забезпечити формування творчої та прогресивної людини, яка буде здатна органічно сприймати зміни в суспільстві. Саме на цьому буде ґрунтуватися етнодидактична компетентність особистості.

Навчання рідною мовою, вивчення культурно-історичного розвитку свого народу, його педагогічних ідей, народної мудрості, традицій, звичаїв, фольклору, мистецтва, морально-естетичних цінностей – важлива умова реалізації формування етнодидактичної компетентності молоді.

Під час викладання дисциплін гуманітарного циклу одним з найефективніших засобів формування етнодидактичної компетентності особистості є народознавство, що впливає на формування естетичних почуттів, цінностей, світогляду, поведінки, естетичних смаків і культури.

Народна культура та мистецтво має унікальні можливості вливу на людину. Учені підкреслюють важливість і необхідність оволодіння духовними багатствами народних традицій, мистецтвом свого народу,

світової культури, що сприяє розумному ставленню до природи, людей, розумінню народних творів мистецтва. [2]

Дидактичними основами формування етнодидактичної компетентності особисті є певні підходи та принципи, зокрема народності, природо відповідності, етнічної соціалізації особистості. Полікультурність фокусується на таких основах:

- виховання людської гідності та високих моральних якостей;
- виховання для співіснування в соціальних групах різних рас, релігій, етносів;
- виховання толерантності, готовності до взаємної співпраці тощо.

Основною функцією_ полікультурності є, насамперед, усунення суперечності між системами і нормами виховання та навчання домінуючих націй, з одного боку, та етнічних меншин – з іншого. Передбачається взаємна адаптація етнічних груп, відмова етнічної більшості від культурного диктату, створення умов для міжкультурного діалогу.

Тому до дидактичних основ полікультурного навчання та виховання можна віднести:

- формування уявлень про різноманіття культур та їх взаємозв'язки;
- усвідомлення важливості культурного різноманіття для самореалізації особистості;
- виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей різних націй та народів;
- розвиток умінь і навичок взаємодії носіїв різних культур на основі толерантності та взаєморозуміння. [1]

Засади полікультурності особистості переслідують три групи цілей, які можна позначити поняттями «плюралізм», «рівність» і «об'єднання»: 1) про повагу і збереження культурного різноманіття, 2) про підтримку рівних прав на освіту і виховання; 3) про формування в душі загальнонаціональних політичних, економічних, духовних цінностей.

Дидактичні основи формування полікультурності особистості багатоступеневі. Вони охоплюють і знання основ наук, і фольклор, і знання родинно-побутової культури, і національну психологію, і народну філософію, і методи, засоби, форми навчання в народній дидактиці та інше.

Отже, етнокультурна підготовка є, передусім, результативно-діяльнісною характеристикою полікультурної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахов І. Полікультурний освітній простір як суб'єкт інтеграційних і дисінтеграційних процесів у сучасному світі. Вища освіта України. / Теорет. та наук-метод. часопис. – Темат. випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». Додаток 3 до №1, Т. II, – 2012 р. – 26-30 с.

2. Бех І. Виховання особистості: навч.-метод. Посібник: у 2 кн. / [уклад. І. Бех]. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 2: Особистійно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – 344 с.
3. Ковальчук О. Полікультурний підхід у сучасній шкільній освіті Росії: Дис. ... канд. пед наук. – К., 2004. – 189 с.
4. Менская Т. Поликультурное образование: Программы и методы. Общество и образование в современном мире: сборник материалов из зарубежного опыта. – М., 1993. – Вып. 2.
5. Мілютіна О. Полікультурна освіта молоді в Україні: державна політика і педагогічна стратегія / О. Мілютіна // Рідна школа. – 2007. – № 7– 8. – 8-12 с.

Березюк Юлія,
кандидат педагогічних наук, викладач;
Чемоданова Вікторія,
магістрант;
Луцик Володимир,
магістрант
(Житомирський медичний інститут)

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Забезпечення здорового способу життя молодого покоління є настільки ж важливим, як і питання професійної підготовки. Майбутні фахівці повинні мати високий рівень професійної кваліфікації та бути фізично, морально, соціально, духовно здоровими, сильним та психологічно стабільним людьми. Зміни в соціально-економічній системі України, реформи охорони здоров'я, зниження рівня здоров'я молодого покоління вимагає від державних органів влади та адміністрації закладів вищої освіти запроваджувати заходи щодо збереження та зміцнення здоров'я молоді. Адже, здоровий спосіб життя студентів повинен формуватися протягом всього періоду навчання.

Проблема здорового способу життя та його якості висвітлена в національних програм, спрямованих на всебічний розвиток людини, становлення її духовного та фізичного здоров'я: «Освіта (Україна XXI століття)», «Діти України», Національна доктрина розвитку освіти та програми «Здоров'я нації». Пріоритетність формування відповідального ставлення до здоров'я як найвищої індивідуальної та суспільної цінності відображено в Конституції України (стаття 3), законах України «Про освіту», Концепції національної безпеки України [4].

Наукові праці наголошують, що необхідно володіти основними положення фізіології, психології людини, соціології та інших суміжних дисциплін, які в сукупності дозволять реалізувати необхідні здоров'я-зберігаючі, здоров'я-зміцнюючі, здоров'я-формуючі технології щодо свідомого ставлення до власного здоров'я.

Проблемою визначення сутності здоров'я та класифікації чинників впливу на його формування приділяли увагу у своїх працях багато вчених. Зокрема, досліджено підходи до визначення феномену здоров'я [1; 4], умови формування здорового способу життя [1; 2]. Однак систематизація чинників формування здорово-збережельної компетентності майбутніх медичних працівників залишається мало дослідженою.

За холістичного підходу здоров'я розглядається не лише як відсутність хронічних хвороб, а набагато ширше, як стан загального добробуту, благополуччя. Здоров'я — це життєва енергія, натхнення і задоволення від насиченого подіями життя. Це здатність ставити цілі й досягати їх, максимально реалізовувати свій потенціал. [7]. У сучасній науці здоров'я розглядають як найвищу цінність, що виступає одночасно передумовою та показником розвитку суспільства, прогресу соціальної системи в цілому й особистості зокрема [5].

Як зазначають дослідники Т.В.Воронцова, В.С.Пономаренко, в основі здорового способу життя лежать такі принципи:

- 1) раціональне харчування;
- 2) рухова активність;
- 3) загартування організму;
- 4) особиста гігієна;
- 5) відсутність шкідливих звичок;
- 6) позитивні емоції;
- 7) інтелектуальний розвиток;
- 8) моральний та духовний розвиток;
- 9) формування розвиток вольових якостей [6].

В свою чергу науковці І. В. Іванова, С. В. Кириленко, Л. А. Лепіхової, виділяють інші принципи формування здорового способу життя серед молоді:

- 1) принцип емансипації (самовизначення у питаннях здоров'я і орієнтований на позитивний результат);
- 2) принцип надання можливостей (можливості для навчання і розвитку),
- 3) принцип мережевої взаємодії (соціальна підтримка) та принцип партнерства (об'єднання зусиль різних партнерів) [2; 3].

У формуванні здорово-збережельної компетенції кожної людини необхідно враховувати як її типологічні особливості (тип вищої нервової діяльності, переважаючий механізм вегетативної нервової регуляції і т. д.), так і віково-статеву приналежність і соціальний прошарок, в якому вона мешкає (сімейний стан, професію, традиції, умови праці, матеріального забезпечення, побуту, тощо). Стверджується, що соціальна

та психологічна гармонія індивіда, доброзичливі стосунки з іншими людьми, із природою й самим собою – це основа формування здоров'я.

Найважливіше значення в забезпеченні здорового способу життя набуває особистісний компонент, який передбачає встановлення способу життя в залежності від спадкових типологічних особливостей людини, спадково обумовлених або набутих захворювань або порушень стану його регуляторно-адаптивних систем або імунітету, рівня валеологічного виховання, життєвих цільових установок, наявних доступних соціально-економічних умов. Е. Булич, І. Муравов наголошують на поєднанні фізичного й психоемоційного благополуччя людини.

Ми виділяємо суттєвим принципом здорового способу життя - виховання - як вихідну ланку процесу формування здоров'я, що впливає на поведінку людини та її спосіб життя, визначає рівень потенційного здоров'я людини. Орієнтація студентської молоді на формування культури здоров'я, що здійснюється в процесі навчально-виховного процесу та на позааудиторних заняттях, володіє у своєму розпорядженні можливостями усувати негативні тенденції в духовній позиції людини, суспільства.

Формування здорового способу життя, на думку деяких авторів, здійснюється на трьох рівнях: соціальному: пропаганда через ЗМІ, інформаційно-просвітницька робота; інфраструктурному: конкретні умови в основних сферах життєдіяльності (наявність вільного часу, матеріальних засобів), профілактичні установи, екологічний контроль; особистісному: система ціннісних орієнтацій людини, стандартизація побутового укладу.

Потрібно зазначити, що на розвиток здорового способу життя впливають, в свою чергу, національні та родинно-сімейні традиції; соціальні реклами різних аспектів здорового способу життя в усіх засобах масової інформації та заборони усіх прямих та прихованих видів реклами алкоголю, тютюну, насильства. Значну роль у формуванні здорово-збережувальної компетенції серед молоді відіграють громадські організації у сфері збереження здоров'я нації та встановлення матеріальних та моральних видів заохочення для осіб, які притримуються здорового способу життя.

Формування здорового способу життя у молоді являє собою виключно тривалий процес, який може тривати все життя. Підсумовуючи переваги переходу до здорового способу життя, можна вважати, що:

- 1) життя людини стає більш здоровим і довговічним;
- 2) значно знижується вплив факторів ризику захворюваності;
- 3) забезпечується гарні взаємини в сім'ї, здоров'я і щастя дітей;
- 4) реалізовується потреби людини в самореалізації,

- 5) забезпечується соціальний успіх;
- 6) обумовлюється висока працездатність організму;
- 7) відмова від шкідливих звичок;
- 8) організація часу з обов'язковим використанням засобів і методів активного відпочинку;
- 9) забезпечується життєрадісність, гарний настрій і оптимізм [4; 5; 6].

Таким чином, при розгляді терміну здоров'я виявлена сукупність його чотирьох компонентів: духовне, психологічне, соціальне й фізичне здоров'я. Здоров'я і благополуччя кожного індивіда залежать передусім від нас самих. Кожному під силу правильно харчуватися, покращувати фізичну форму, керувати стресами, не курити, не вживати алкоголь чи інші психоактивні речовини. Кожен здатен подбати про своє довкілля, гармонійні стосунки з оточенням, особистісний розвиток.

Ефективність формування здорового способу життя в особистості залежить від координації зусиль щодо пропаганди здорового способу життя, орієнтації на здобутки духовної спадщини та популяризацію загальнолюдських цінностей, тренінгів, освітніх програм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Ю. Науковий аналіз категорії «здоров'я» та «здоровий спосіб життя» з позиції педагогічної аксіології / Ю. Бойко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – Вип. 50. – 2014. – С. 63–71.
2. Иванова Н. К. Организационно-педагогические условия формирования здорового образа жизни школьников : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. К. Иванова. – Самара, 2000. – 276 с.
3. Кириленко С. В. Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / С. В. Кириленко. – К, 2004. – С. 4.
4. Колесніченко М. Сутність здоров'я та його роль у становленні особистості дитини дошкільного віку / М. Колесніченко // Вісник інституту розвитку дитини. – Серія : Філософія. Педагогіка. Психологія : зб. наук. праць / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – Вип. 22. – С. 89–92
5. Мухамед'яров Н. Н. Формування здорового способу життя: теоретичний аспект / Н. Н. Мухамед'яров // Вісник Харківської державної академії культури. – 2013. – Вип. 39. – С. 249–256.
6. [\[Електронний ресурс\]. Режим доступу: http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/19/114](http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/19/114)

Ковбасюк Вікторія,
магістрант

(Житомирський державний педагогічний університет)

Науковий керівник: канд. пед. наук, професор,

Березюк О. С.

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ВМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У цій статті ми розкриємо особливості формування інтелектуальних вмінь в контексті вивчення гуманітарних наук. Гуманітарними науками вважають навчальні дисципліни, які вивчають аспекти людського суспільства та культури. Система інтелектуального розвитку включає матеріали з усіх шкільних предметів та дозволяє пройти всі стадії розвитку.

Становлення інтелекту людини на сучасному етапі розвитку суспільства пов'язано з динамічними перетвореннями і змінами на початку нової інформаційно-технічної ери, необхідністю встигати за цими перетвореннями та адекватно реагувати на них, зберігаючи і накопичуючи інтелектуально-творчий потенціал. Питання інтелектуального розвитку молоді, накопичення сукупного інтелекту сьогодні є проблемою зберігання еліти нації, суспільства, а головне – проблемою виживання людства. Зазначимо, що ця проблема – нагальна для нашої країни, де актуальною постає необхідність перетворення застарілих, ригідних, ментальних моделей світу.

Актуальність досліджень проблем інтелектуального розвитку, навчальної мотивації, обдарованості та механізмів її розвитку на різних вікових етапах зумовлена невизначеністю загальних істотних ознак обдарованості дитини у психологічному та соціальному аспектах. Стимулювання внутрішньої активності особистості забезпечує повне та всебічне розкриття її потенційних можливостей у будь-якому віці. Однак не можливо забувати, що ранній прояв здібностей більш ефективно забезпечує їхній подальший розвиток.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної психологічної літератури підтверджує, що вивченню наукової проблеми психолого-педагогічного забезпечення розвитку інтелекту у молодшому шкільному віці приділено багато уваги. Процеси становлення мислення у молодшому шкільному віці досліджували Л. Венгер, В. Давидов, О. Дусавицький, Д. Ельконін, О. Запорожець, С. Максименко, Л. Обухова, М. Поддяков, В. Репкін, В. Рубцов, О. Скрипченко, Л. Фомічова та інші фахівці. У цих працях досліджено можливості ампліфікації та прискорення інтелектуального

розвитку, зокрема, становлення теоретичного мислення у молодшому шкільному віці.

З проблемою інтелектуального розвитку в молодшому шкільному віці пов'язано дослідження загальних питань психічного розвитку та його періодизації (Б. Ананьєв, Д. Ельконін, Е. Еріксон, Г. Костюк, О. Леонт'єв, Б. Ломов, С. Максименко, В. Роменець), а також вивчення вікових особливостей учнів початкових класів (Л. Анциферова, М. Боришевський, Е. Еріксон, І. Кон). Мислення, мова і мовлення, уява досліджувались, як провідні когнітивні складники інтелекту.

У нашому світі, що орієнтується на технології, гуманітарні науки потрібні зараз як ніколи, щоб забезпечити рівновагу та перспективу. Гуманітарні науки зміцнюють наш глобальний погляд, розширюють наш інтелектуальний фундамент, вчать нас чітко спілкуватися, допомагають нам розвивати навички творчого та критичного мислення, навчають нас бути вирішувачем проблем, створюють, зміцнюють культурні та етичні обов'язки та цінності допомагають нам зрозуміти, який вплив має наука, технології та медицина на суспільство. Настав час нашої нації зрозуміти, що гуманітарні науки є невід'ємною частиною всебічної освіти, яка повинна починатися в початковій школі і продовжуватись протягом усього життя людини.

Вивчення поведінки людини може допомогти відповісти на деякі найскладніші питання в питаннях науки і техніки. Гуманітарні науки розвивають у школярів навички аналітичного мислення, які є ключовими при зборі інформації та вирішенні складних проблем.

Інтелектуальний розвиток традиційно розглядався разом з розумовим. Прикладом можуть бути факти з народної педагогіки. У педагогічному доробку класичної вітчизняної педагогіки та подальшої доби розвитку педагогіки маємо численні напрацювання стосовно визначеної проблеми (К. Ушинський, О. Духнович, А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський). Від характеру інтелектуальної діяльності у процесі навчання залежить активність інтелекту, а тому і активність духовного життя учнів в цілому. Значущим недоліком у навчанні є одностороння спрямованість інтелектуальної діяльності – нагромадження знань без використання їх на практиці, охоплюючи інтелектуальну діяльність, необхідну для подальшого духовного розвитку особистості. [4, 22]

На практиці навчально-виховної діяльності потрібно дотримуватися такого правила: знання, здобуті учнем у процесі навчання, не повинні лишатися непотрібним вантажем, зберігатися в пам'яті «про запас», для певної майбутньої діяльності. Знання мають постійно розвиватися у процесі їх практичного застосування і розвивати мислення учня.

Завдання вчителя полягає в тому, щоб спонукати учня до такої навчальної діяльності, в основі якої міститься творчий задум. Поєднання інтелектуальних та фізичних зусиль є умовою духовного загартування молодого покоління, а також формування в учня готовності до продуктивної діяльності. Уміння враховувати те, що окремі компоненти психіки й духовного світу людини в одні періоди розвитку проявляються більше ніж в інші, є важливим фактом у виховній діяльності. Від того, наскільки вчитель вміє враховувати важливість почуттів радості та горя у житті учня, задоволення/незадоволення, певності/непевності, залежить успіх виховної діяльності.

Процесу формування інтелектуальних умінь у молодих учнів сприяє виконання різних типів завдань: дослідницькі (спостереження, дослідництво, підготовка експерименту, пошуки відповіді у науковій літературі тощо), порівняльні (від простіших до порівнянь, що виявляють подібність або відмінність понять, до складних явищ); упорядкування мисленнєвих дій, використання алгоритмів або самостійне їх складання; здійснення аналізу та узагальнення ознак для виокремлення явища в новий клас чи вид.

Успіх навчальної діяльності учнів, їхній інтелектуальний розвиток залежить від рівня сформованості певних навчальних умінь.

- Уміння читати. Характеризується виразністю, інтонацією, темпом, врахуванням жанру тексту і залежить від уміння учня охопити зором текст, який він читає. Необхідно прагнути до того, щоб учні усвідомлювали прочитаний текст.

- Уміння слухати. Передбачає вміння зосередитися на змісті розповіді, пояснення чи питань учителя, відповідей на питання учнів. Слухання має супроводжуватись аналізом, умінням прорецензувати та оцінювати прослухане повідомлення.

- Уміння усно формулювати і викладати власні думки. Йдеться про відповіді на питання, переказування змісту прочитаного чи почутого. Словесний опис картини, приладу, спостережуваного об'єкта. Вміння поставити питання до розповіді вчителя, прочитаного тексту тощо.

- Уміння писати. Передбачає оволодіння технікою письма та писемною мовою. Вміння правильно списувати з дошки, книжки, описувати побачене, писати під диктовку, написати твір чи реферат на задану або вільну тему, законспектувати прочитане тощо.

- Уміння працювати з книжкою. Це вміння підібрати необхідну літературу, визначити її загальний зміст, використовувати різні форми запису прочитаного, вміння користуватися довідниковою літературою, словниками, періодикою.

- Спеціальні вміння. Вміння читати ноти, технічні креслення, карти. Обчислювальні вміння з математики, вміння слухати музику, записувати числа, формули, нотні знаки, користуватися словником під час вивчення іноземних мов тощо.

- Уміння культури розумової діяльності. Вміння дотримуватися раціонального режиму розумової діяльності, виконувати навчальні завдання акуратно, слідкувати за порядком на робочому місці. Учень повинен уміти чергувати розумову діяльність з відпочинком або з іншим видом діяльності. Культура розумової діяльності передбачає знання учнем загальних правил розумової діяльності та вміння дотримуватись їх, а також розуміння важливості поступового входження в діяльність, її ритмічність [3, 57].

Фундаментальність початкової освіти – це не тільки міцно засвоєні учнями вміння, навички, а й ключові компетентності, що мають стати важливим надбанням розвивальної середньої освіти. Серед них можна назвати: вміння вчитись, здоров'язбережувальну, загальнокультурну, громадянську, підприємницьку, соціальну, інформаційно-комунікативну компетентності. Формування кожної з них вимагає систематичного впливу.

Важливим ключем до формування інтелектуальних навичок є відбір матеріалів. Ви повинні бути добре проінформовані про всю сферу знань, яку бажаєте навчати, ви повинні структурувати матеріал, набути всебічного розуміння цього, аналізувати все ретельно, критично оцінити. Основні принципи підбору матеріалів для формування інтелектуальних вмінь є:

- 1) взаємозв'язок і взаємозалежність завдань;
- 2) поступове ускладнення завдань;
- 3) збільшення обсягу матеріалу;
- 4) збільшення швидкості виконання завдання;
- 5) чергування різних видів діяльності.

Якщо ми порушимо ці принципи, ми можемо не отримати потрібного нам результату. Легші завдання передують складним завданням для кращого розуміння та сприйняття дітей. Завдання складаються відповідно до певних етапів розвитку інтелекту.[5, 34]

Особливістю системи вправ є те, що вона створює умови для поетапного виконання розумових дій. У процесі створення системи інтелектуального розвитку, ретельна увага приділяється забезпеченню таких умов, які забезпечують постійну увагу дітей: характеристики матеріалу, ступінь складності матеріалу, доступність, ставлення суб'єкта до нього та індивідуальні особливості людини.

Два види діяльності є запорукою повноцінного розвитку дитини в початковій школі. Перший вид діяльності - це засвоєння накопиченого досвіду людства та вступ до сучасної культури. Навчальна діяльність заснована саме на цей процес. Для початкової школи це може бути: робота в групах над текстом, картиною, над автентичними матеріалами, переглядом відео чи мультфільму, демонстрація.

Другий тип - це творча діяльність, яка передбачає індивідуальну самореалізацію. На відміну від навчальної діяльності, цей вид діяльності не спрямований на придбання відомої раніше інформації, але орієнтована на реалізацію власних ідей учня, пов'язані зі створенням чогось раніше невідомого ним. В початковій школі другий тип може включати такі вправи як рольова гра за сюжетом, розповіддю, малюнком, написання вірша чи казки, створення виробів ручної роботи.

Учні вирішують різні проблеми, використовуючи раніше згадані вправи. Проблеми пошуку інформації, спрямовані на розвиток здібностей дитини, полягають у тому, щоб вирішуватися під час творчої діяльності.

Оволодівши методом розв'язання задач, учень починає його використовувати, а не шукаючи його знову і знову. Учні звикають оцінювати власні здібності лише на основі успішного чи невдалого вирішення рутинної проблеми. І то висока самооцінка дитини пов'язана не з проявом його власного інтелекту, але з належною ретельністю у вивченні правил та засвоєнні знань.

Таким чином, у молодших учнів, якщо їх не навчають розуміти й усвідомлювати матеріал, переважає дослівне запам'ятовування та відтворення. Дитина, побоюючись, що може сказати щось неправильно чи неточно, прагне дослівно відтворити текст. Тому нерідко завдання вчителя «прочитати і переказати» діти сприймають, як «вивчити», що вимагає багаторазового, одноманітного повторення, з метою закріплення у пам'яті. Що робити у таких випадках? Необхідно заохочувати дітей використовувати смислову пам'ять. Смилова пам'ять – це здатність до запам'ятовування та відтворення смислу, сутності матеріалу. Чим більше засвоює дитина різні знання, уміння та навички, тим важливішу роль відіграє смислова пам'ять. Отже, першою умовою успішного запам'ятовування є розуміння того, що потрібно запам'ятати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агапова І. Подолання неуспішності [Текст] / І. Агапова // Завуч. – 2003. – № 7. – С. 4–5.
2. Богданович М. В. Методика розв'язування задач у початковій школі. – К.: Вища школа, 1990. – 183 с
3. Давидов В. В. Психологічний розвиток молодших школярів [Текст] / В. В. Давидов. – М.: Педагогіка, 2000. – 306 с.
4. Єфремова Н. В. Діагностика и корекція мотивації навчання у дошкільників та молодших школярів [Текст] / Н. В. Єфремова. – М.: Педагогіка, 2001. – 118 с

5. Піаже Ж. Вибрані психологічні праці: Психологія інтелекту. [Текст] / Ж. Піаже. – М.: Міжнародна академія, 1998. – 680 с.

6. Холодна М. А. Когнітивні стилі як прояв своєрідності індивідуального інтелекту [Текст] / М. А. Холодна. – Київ : КГУ, 1999. – 73 с.

Остаповець Мирослава,

студентка

(Житомирський державний університет ім.Івана Франка)

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент

Шевцова Л. С.

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Сучасне життя ставить надзвичайно високі вимоги до якості навчання. Одна з них - розвиток освітніх процесів за рахунок інноваційної діяльності педагогічних колективів та окремих педагогів. Навчальною потребою сучасної системи освіти є впровадження нових форм та методів навчання й виховання, що забезпечують розвиток особистості кожного учня.

Однією із таких форм є інтерактивне навчання - це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету - створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Актуальність інтерактивного навчання пов'язана з тим, що:

- шляхом упровадження інтерактивних методик активізується діяльність учнів;

- вчитель не домінує над учнем, а допомагає йому в процесі здобуття нових знань через розвиток власної активності, спрямовує і регулює спільну діяльність;

- забезпечується адекватний зворотний зв'язок між учителем та учнем.

Таким чином, класична дидактика з її закономірностями, принципами, формами та методами навчання не завжди відповідає вимогам часу, її використання не завжди дає змогу досягнути поставлених цілей та результатів у навчальному процесі. Оновлення освіти у новому тисячолітті вимагає розробки нових підходів до реалізації навчально-виховних завдань, що сприяють розвитку творчого та інтелектуального потенціалу особистості.

Метою статті є узагальнити матеріал з різних джерел та розглянути можливі шляхи застосування інтерактивних технологій на уроках зарубіжної літератури.

Інтерактивність – здатність взаємодіяти або знаходитися в режимі діалогу з кимось (людиною) або з чимось (наприклад, комп'ютером).

Як свідчать наукові дослідження, інтерактивними прийнято називати засоби, що забезпечують безперервну діалогову взаємодію суб'єктів освітнього процесу. Інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія учасників навчального процесу [2].

Інтерактивне навчання, за визначенням Л.Пироженко та О.Пометун, - це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність [8, с.34].

Сутність інтерактивного навчання, як стверджують Н.Побірченко та Г.Коберник, полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів; учитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання [7, с.8].

Інтерактивне навчання є певним різновидом активного навчання. Як відомо, процес навчання в активній формі сприяє напруженій розумовій роботі суб'єкта навчання, стимулює самостійність, активність, розвиває творче мислення.

Якщо звернутися до історії виникнення інтерактивного навчання, то його зародження бачимо ще за стародавніх часів. Так, Сократ примушував своїх слухачів шляхом запитань і відповідей знаходити “істину”. Платон пропонував давати освіту дітям з 6-річного віку та розвивати їх за допомогою ігор, бесід, казок, пісень тощо. Конфуцій у заснованій ним школі не дотримувався регламентованих за часом і змістом навчальних занять. Навчання й виховання відбувалось у процесі довільних бесід, які часто мали евристичний характер. В основу групової роботи також покладено ідеї Ж.-Ж.Руссо, Й.Песталоцці, Дж.Дьюї про вільний розвиток особистості, систему групового навчання А.Белла та Дж.Ланкастера, Дальтон-план Е.Паркхерст, систему Йена-план П.Петерсона.

Проблема інтерактивного навчання й зараз активно розробляється в теоретичному та методологічному аспектах під час вивчення зарубіжної літератури. Слово “інтерактив” походить від англійського слова “interact”, де “inter” – взаємний, “act”- діяти. За визначенням педагогічного енциклопедичного словника Б.М.Бім-Бада, інтерактивне навчання – це навчання, яке побудоване на взаємодії того, хто навчається, з навчальним середовищем, яке є сферою досвіду, що засвоюється. Українські методисти й дидакти О.І.Пометун та Л.В.Пироженко зазначають, що “суть

інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де і учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання" [8, с.42]. М.В.Кларін визначає інтерактивне навчання як переклад англomовного терміну "interactive learning", який означає навчання (стихійне або спеціально організоване), засноване на взаємодії, та навчання, побудоване на взаємодії [4, с.85]. К.О.Баханов визначає його як навчання, спрямоване на активізацію пізнавальної діяльності учнів за допомогою організації спілкування між собою, учнів з учителем, між групами, що спрямоване на розв'язання спільної навчальної проблеми [1]. Ми розуміємо інтерактивне навчання як навчання у взаємодії, спрямоване на активізацію пізнавальної діяльності учнів, що відбувається у формі діалогу (полілогу) між учнями, учнями та вчителем, учнівськими міні-групами на засадах співробітництва та співтворчості.

У трактуванні поняття "інтерактивні технології" різними авторами можна помітити певні розбіжності. Наприклад, О.І.Пометун та Л.В.Пироженко розглядають інтерактивні технології як окрему групу технологій та протиставляють їх активним технологіям завдяки принципу багатосторонньої комунікації [8, с.56]. Білоруські науковці В.Д.Симоненко та Н.В.Фомін включають інтерактивні технології до складу активних технологій навчання, разом з технологіями проблемного навчання, технологіями навчального співробітництва, ігровими та комп'ютерними технологіями [5].

Російський дидакт В.В.Гузєєв бере за основу класифікації характер інформаційної взаємодії та визначає три навчальних режими: інтраактивний – коли інформаційні потоки проходять всередині самого учня (самостійна робота), екстраактивний – коли інформаційні потоки циркулюють поза об'єктом навчання або спрямовані на нього (лекція) та інтерактивний – коли інформаційні потоки є двосторонніми (діалог) [2, с.84].

Звідси, враховуючи визначення поняття "інтерактивні технології" О.Пометун та Л.Пироженко, ми розкриваємо сутність інтерактивних технологій навчання на уроках зарубіжної літератури так: інтерактивні технології навчання – це технології, що охоплюють чітко спланований результат навчання, використання окремих інтерактивних методів та прийомів, що забезпечують активний характер взаємодії учасників навчального процесу на засадах співпраці та співтворчості [8, с.38].

Аналіз психолого-дидактичної і методичної літератури показує, що до основних ознак інтерактивного навчання можна віднести діалогічність,

активну рівноправну взаємодію всіх учнів і вчителя, атмосферу успішності, переживання учасниками конкретного досвіду, рефлексію, свідоме регулювання та активізацію своєї поведінки.

У праці С.Кашлева названо, поряд з діалогічністю, ознакою інтерактивного навчання полілог - багатоголосся, в якому можна почути голос кожного учасника педагогічної взаємодії, можливість кожного учасника мати свою точку зору з усіх проблем; готовність і можливість для учасників висловити погляди [3, с.34].

На нашу думку, до ознак інтерактивного навчання можна віднести спільну мету діяльності на уроках зарубіжної літератури.

Відмінною рисою інтерактивного навчання на уроках зарубіжної літератури є принципово нова роль вчителя, яка змінюється від транслятора знань до консультанта, співучасника процесу. Завданням учителя в застосуванні інтерактивних технологій на уроках зарубіжної літератури є фасилітація спрямовування і допомога у процесі обміну інформацією: виявлення різних точок зору; звернення до особистого досвіду учасників; підтримка активності учасників; поєднання теорії і практики; взаємозбагачення досвіду учасників; заохочення творчості учасників [3, с.85].

Інтерактивне навчання на уроках зарубіжної літератури має свої закономірності та алгоритм реалізації. Розглянемо основні етапи інтерактивних технологій.

Першим етапом організації інтерактивного навчання на уроках зарубіжної літератури є мотивація навчальної діяльності. Мета цього етапу - сфокусувати увагу учнів на проблемі та викликати інтерес до обговорюваної теми, забезпечити розуміння учнями змісту їхньої діяльності, тобто того, чого вони повинні досягти в процесі спільної діяльності, чого від них чекає вчитель.

Наступним етапом є інструктування вчителем учнів щодо правил проведення інтерактивної вправи, завдань, які необхідно вирішити тощо. Бажано домовитись про правила поведінки.

Інтерактивні технології на уроках зарубіжної літератури передбачають об'єднання учнів у групи. Деякі науковці пропонують здійснювати об'єднання учнів, опираючись на принцип добровільності, але недоліком такого підходу є формування груп різного рівня підготовки, затрата часу на «з'ясування стосунків». Таким чином, варто спробувати об'єднання за бажанням учнів, випадковий вибір, розподіл учнів учителем. Після інструктування і визначення «ролей» здійснюється безпосередньо взаємодія учасників навчального процесу.

Завершальним етапом є рефлексія. О.Пометун у своїх дослідженнях наголошує, що результатів інтерактивного навчання можна досягти лише

за умови проведення рефлексії як завершення певної інтерактивної технології. Рефлексія як найважливіший принциповий момент інтерактивного навчання передбачає, що активні дії учнів уже завершені, а учень розмірковує про спосіб виконання, результати діяльності, можливість подальшого застосування набутих знань і навичок [9, с.38].

Рефлексія змісту навчального матеріалу на уроках зарубіжної літератури використовується для виявлення рівня усвідомлення змісту пройденого. Ефективними будуть прийом незакінченого речення, тези, підбору афоризму, рефлексія досягнення мети з використанням «дерева цілей», оцінки «прирощення» знань та досягнення цілей (висловлювання «Я не знав ... - Тепер я знаю ...»); прийом аналізу суб'єктивного досвіду і досить відомий прийом сінквейна, який допомагає з'ясувати ставлення до досліджуваної проблеми, з'єднати старе знання і осмислити нове.

На сьогодні методистами та науковцями розроблено та запропоновано велику кількість інтерактивних вправ та методів. Т.Кравченко та О.Коберник пропонують розпочинати роботу з учнями 5-9 класів з найпростіших форм («велике коло», «акваріум», «займи позицію») [6, с.16].

Однією з ознак інтерактивного навчання під час вивчення зарубіжної літератури є ситуація успіху. Ефективність інтерактивного навчання залежить від готовності учнів включитись у процес комунікації, прагнення досягти успіху, відчутти свою інтелектуальну спроможність. Тому особливо важливим є створення сприятливої психологічної атмосфери на уроках зарубіжної літератури.

Таким чином, при інтерактивному навчанні на уроках зарубіжної літератури учні взаємодіють з фізичним, з соціальним оточенням, з матеріалом, що вивчається. Всі ці види активності взаємопов'язані і є необхідними умовами інтерактивного навчання.

У процесі обговорення учні міняються місцями, переміщуються по аудиторії, що робить атмосферу менш формальною, замкнутою. Важливо організувати простір для інтерактивної діяльності учнів.

Необхідно шукати оптимальні варіанти розміщення навчальних місць залежно від кількості груп та числа учнів у кожній групі.

Залежно від діяльності учнів столи можна розмістити у вигляді букви «П», «Прямокутника», «Кола», «Дискусійного клубу».

Інтерактивні технології здатні вирішити багато завдань, які стоять перед учителем зарубіжної літератури, але це не означає, що вони повністю повинні витіснити інші форми й методи навчання. Вчитель повинен чітко визначити доцільність використання того чи того методу, враховуючи їх різноплановість і можливості. Організація інтерактивного

навчання на уроках зарубіжної літератури вимагає відповідної підготовки вчителя, його особистого досвіду, інтерактивної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баханов К.О. Модель навчання у грі / К.О.Баханов // Рідна школа. – 2015. – №10. – С.12-17.
2. Гузеев В.В. Познавательная самостоятельность учащихся и развитие образовательной технологии / В.В.Гузеев. - М.: Народное образование, 2004. - 128 с.
3. Кашлев С.С. Интерактивные методы обучения / С.С.Кашлев. - М.: ТетраСистемс, 2013. - 224 с.
4. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта) / М.В.Кларин. – Рига :НПЦ «Эксперимент», 1995 – 176 с.
5. Копельчук Я.В. Використання ілюстрацій у сучасному викладанні епічних творів у старших класах // Вісник Запорізького державного університету. Філологічні науки. - Запоріжжя, 2011. - № 1. - С.13-15.
6. Кравченко Т. Сім'я та особливості її функціонування в умовах розбудови громадянського суспільства / Т.Кравченко // Збірник. – К.: ІПіЕНД, 2012. – 466 с.
7. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій // Рідна школа. – 2014. – №10. – С.8-10.
8. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. - К.: А.С.К., 2004.
9. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: Метод. посібн. – К.: АПН, 2007. – 136 с.

Осипенко Тетяна,
магістрант
(Житомирський державний педагогічний університет)
Науковий керівник: канд. пед. наук, професор,
Березюк О. С.

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Основною функцією освіти в усі часи розвитку людства була і є передача підростаючому поколінню культурно-історичного надбання, а також формування творчої особистості, яка була б здатна протягом всього життя не тільки адаптуватися до швидких змін у професійній сфері, але й сприяти певним досягненням культури. Актуальність проблеми формування її складової частини – інформаційної культури людини – обумовлена тим, що вміння засвоювати інформацію та орієнтуватися в її великому об'ємі стає невід'ємною рисою фахівця у будь-якій сфері.

В умовах стрімкого зростання обсягу інформації у світі йде переоцінка цінностей в освіті. Навички лічби, читання та письма, що становлять основу початкової освіти протягом багатьох століть, сьогодні все менше визнаються єдино важливими і достатніми для школи

теперішнього і майбутнього. Певною мірою зростає потреба у формуванні навичок роботи з інформацією.

На сьогоднішній день досить високі вимоги до особистості громадянина. Одним з основних компонентів загальної культури людини є її інформаційна компетентність. Тому важливо розпочинати формувати інформаційну компетентність з молодшого шкільного віку, а можливо й ще раніше, адже активне формування знань, умінь і навичок починається приблизно у чотирьохрічному віці.

Інформаційна компетентність може розглядатися як складова частина загальної культури, орієнтована на інформаційне забезпечення людської діяльності. Вона відображає рівні організації інформаційних процесів та ефективність створення, збирання, зберігання, опрацювання, подання і використання інформації, що забезпечують цілісне бачення світу.

Тепер, коли інформаційні технології проникають в усі сфери людського життя, без комп'ютерної техніки важко уявити сучасну освіту. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) розвиваються й успішно використовуються для навчання всіх навчальних предметів, це стало звичним явищем сьогоднішнього життя школи, особливо в період дистанційного навчання. У зв'язку з цим, виникає питання розвитку інформаційної компетентності учнів і вчителів, що є необхідною умовою успішного навчання в сьогоднішніх умовах. Запровадження інформаційних технологій стає нагальною потребою в усіх ланках освіти, зокрема і в початковій. Нажаль, цілісної програми формування основних навчальних навичок роботи з інформацією немає. Отже, це визначає актуальність дослідження теми даного дослідження.

Теоретико-методологічні аспекти формування інформаційної компетентності особистості розглядалися у роботах Г.К. Воробйової, Н.І. Гендіної, Н.Г. Джинчарадзе, М.В. Козир, дослідженнях А.О. Манако, Н.І. Петлюшенко, та ін.. Важливі педагогічні аспекти формування інформаційної культури висвітлені певною мірою, але на сьогоднішній день недостатньо висвітлена проблема та методика формування інформаційної культури учнів початковій школі.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування ефективних методів формування інформаційної компетентності учнів 1-4 класів. Проаналізуємо основні базові поняття нашого дослідження. Як зазначає, Захарчук В. «Інформація – це відомості, що надають виховний вплив на суб'єктів на основі актуалізації особистісних, групових чи організаційних смислів їх освітньої діяльності».

В українському педагогічному словнику, інформація – сукупність знань про фактичні дані та залежності між ними. Є одним з ресурсів, що

використовуються людиною в трудовій діяльності та в побуті. Інформація як продукт виробництва має наступні особливості: не зменшується при споживанні, легко і швидко транспортується на значні відстані, одночасно її можуть використовувати багато споживачів, може проводитися в необмежених масштабах .

У «Новому тлумачному словнику української мови» поняття «інформація» трактується як «відомості про якісь події, чиясь діяльність; повідомлення про щось» . Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій пояснює поняття інформація, як продукт праці вчителя та учня під час навчально-виховного процесу; у загальному вигляді – продукт інтелектуальної діяльності людини, спілкування людини з природою і суспільством .Наступне поняття, яке ми розкриваємо це інформаційні вміння.

Поняття інформаційні вміння Л. С. Виготський, як вміння і навички роботи з друкованими джерелами і бібліографування, уміння здобувати інформацію з інших джерел і дидактично її перетворювати, тобто вміння інтерпретувати й адаптувати інформацію до поставлених завдань навчання Нам імпонує думка С. Сисоевої, він розглядає поняття інформаційні вміння, як вміння пов'язані з безпосереднім викладом навчальної інформації, з методами її отримання та обробки; доступно викладати навчальний матеріал, з урахуванням специфіки навчального предмета, рівня підготовленості учнів, їх життєвого досвіду і віку; логічно правильно будувати процес передачі навчальної інформації, використовуючи різні методи і їх поєднання: розповідь, пояснення, бесіду, проблемний, індуктивний, дедуктивний виклад матеріалу та інші; доступно, лаконічно і виразно формулювати питання; ефективно використовувати ТЗН (технічні засоби навчання), засоби наочності (графіки, діаграми, схеми тощо); оперативно змінювати (у випадку необхідності) логіку і спосіб викладу матеріалу .

Наступне поняття, яке ми розкриваємо це інформаційна компетентність. Під інформаційною компетентністю О. Савченка розуміє певну характеристику особистості, що проявляється в її готовності до реалізації власного потенціалу, готовності розвиватися самостійно, використання інформаційних технологій для успішної реалізації інформації у навчанні[105].

А. Хуторський та С. Трішина розуміють інформаційну компетентність, як одну з ключових компетентностей, яка має об'єктивну та суб'єктивну сторону. Об'єктивну сторону пояснюють, як вимоги, які висуває суспільство особистості учня. Суб'єктивна сторона є відображення об'єктивної сторони, яка є показником індивідуальності дитини, його навчальної діяльності, в удосконаленні інформаційної компетентності .

Інформаційну компетентність також досліджує Н. Баловсяк, як інтегровану освіту особистості, яка відображає її здатність до визначення інформаційної потреби, пошуку, опрацювання, зберігання та передавання даних всіма можливими формами; уміння працювати з комп'ютерною технікою та інформаційно-комунікативними технологіями, їх застосування в навчальній діяльності. Вона також розглядає компетентність, як сукупність певних складових: інформаційної (можливість ефективно працювати з теоретичним матеріалом), комп'ютерно-технологічна (уміння працювати з сучасними комп'ютерними технологіями), процесуально-діяльнісна (здатність використання інформаційно-комунікативних технологій на практиці) [1]. На думку А. Зав'ялова, інформаційна компетентність – знання, уміння, навички і здатність їх застосовувати при розв'язуванні задач з використанням засобів нових інформаційних технологій [3]. В. Заєць визначає інформаційну компетентність як здатність знаходити, оцінювати, використовувати і повідомляти відомості у всіх їх видах і представленнях [3].

Детальне пояснення досліджуваного нами поняття, ми знаходимо у Н Лобач, він розглядає поняття інформаційна компетентність, як володіння інформаційними технологіями, уміння опрацювати різні види інформації . О. Пометун передає зміст поняття інформаційна компетентність так: учитель виступає головним джерелом наукової, світоглядної і морально-естетичної інформації. Для нього важливою є широта кругозору, ерудиція, глибоке знання предмету викладання, володіння практичним аспектом знань, що позитивно позначається на формуванні у школярів умінь і навичок [4].

Нами була проаналізована велика кількість визначень інформаційної компетентності майбутніх фахівців у науково-психологічній літературі і ми дійшли висновку, що на сьогоднішній день в сучасні науці не дійшли до єдиного розуміння цього поняття. Під інформаційною компетентністю майбутніх фахівців ми розуміємо не просто сукупність знань, умінь і навичок, які були набуті в процесі навчання, але і можливість учнів початкової школи орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галаган І. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у початкових класах / І. Галаган // Початкова школа. – 2013. – № 2. – С. 33 – 34.
2. Головань М. Інформатична компетентність: сутність, структура та становлення / М. Головань // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2007. – № 4. – С. 62 – 69
3. Коряковцева Н. А. Информационная культура – культура нового типа / Н. А. Коряковцева // Мир библиографии. – 2009. – № 1. – С. 58 – 67.

4. Лихогляд Л. О. Інформаційні технології в школі та сім'ї / Л. О. Лихогляд // Інформатика в школі. – 2012. – № 9. – С. 2 – 4.
5. Миколайчук Л. Комп'ютерні технології у початковій школі / Л. Миколайчук // Завуч. Сер. Шкільний світ. – 2010. – № 9(берез.). – С. 6 – 11.

Гончаренко Марія,
магістрант
(Житомирський державний університет ім.Івана Франка)
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент
Шевцова Л. С.

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мовленнєва діяльність виявляється з появою перших слів у лексиконі дитини. Процес становлення мовленнєвої діяльності триває практично постійно. Як відмічають науковці, саме у ході мовленнєвої діяльності та мовленнєвої поведінки формується мовленнєво активна особистість. Особистість, наділена навичками мовленнєвої діяльності, як переконливо заявляє О. Кучерук, буде спроможна успішно діяти в суспільстві [2, с. 18-24]. А дослідниця Я. Тарабанова вказує на залежність комунікативних успіхів особистості від мовленнєвої активності людини [7, с.155,156].

Питаннями розвитку мовленнєвої діяльності учнів займалися З. Бакум, А. Богуш, С. Караман, О. Кучерук, С. Мамчур, М. Пентилюк, Я. Тарабанова та інші вчені.

У цій статті ми намагаємося дослідити й проаналізувати розвиток мовленнєвої діяльності учнів у процесі навчання.

Метою статті є дослідження засоби формування мовленнєвої компетентності на уроках української мови.

У ході мовленнєвої діяльності людина набуває мовної і мовленнєвої компетентностей. Без цих двох складових уявити мовленнєву діяльність неможливо. З'ясуємо особливості кожної зі складових. А. Богуш та Т. Люріна визначають мовну компетентність як засвоєння і усвідомлення людиною мовних норм з усіх мовознавчих розділів та адекватне використання цих норм у будь-якій діяльності. Мовленнєву ж компетентність згадані науковці трактують як уміння суб'єкта мовленнєвої діяльності виправдано послуговуватися мовними,

позамовними та інтонаційними засобами у конкретних мовленнєвих ситуаціях [2, с.102].

Дослідник С. Караман виділяє чотири типи компетентностей: мовну (оволодіння мовними нормами), мовленнєву (оволодіння видами мовленнєвої діяльності - аудіюванням, говорінням, читанням, письмом), соціокультурну (досягнення рівня знань національної культури) й функціонально-комунікативну (уміння адекватно послуговуватися мовними засобами у різних стилях, жанрах і типах мовлення) [3, с. 45].

Інші вчені виокремлюють власне мовні компетентності (знання базових мовознавчих понять, основних відомостей із різних розділів мовознавства), мовленнєві компетентності (знання базових мовленнєвих понять; здатність адекватно сприймати, розуміти, оцінювати й відтворювати почуте чи прочитане; здатність до мовленнєвої творчості; здатність планувати, готувати майбутнє висловлювання в різних жанрах за інтерактивними схемами, виступати з повідомленням; здатність реалізовувати задум у процесі мовленнєвої діяльності; здатність до асоціативної мовленнєво-розумової діяльності; уміння аудіювання, читання, говоріння, письма; навички красномовства; уміння редагувати власне та чуже мовлення; здатність до контролю, самоконтролю результатів мовленнєвої діяльності) і комунікативні компетентності (уміння доцільно використовувати засоби мови в практиці живого спілкування; уміння наводити переконливі аргументи в процесі розмови; здатність орієнтуватися в ситуації спілкування, комунікативно виправдано добирати вербальні й невербальні засоби й способи для оформлення думок, почуттів у різних сферах спілкування; уміння встановлювати й підтримувати контакт зі співрозмовником, змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації; досвід особистої відповідальності за власну комунікативну поведінку, вимогливість до свого мовлення).

З. Бакум виокремлює мовну, мовленнєву та комунікативну компетентності [1, с. 193] і трактує комунікативну компетентність учнів як уміння спілкуватися для обміну інформацією, яка впливає на їхній духовний розвиток [1, с. 197]. Дослідниця Л. Мамчур визначає мовленнєву компетентність як вміння оперувати одиницями мови, добирати їх відповідно до комунікативної ситуації, дотримуватися норм розмовно-літературного чи писемно-літературного мовлення; навичок і вмінь швидкого, автоматичного, доречного вживання мовних засобів; здатність розуміти й висловлювати зміст (значення), породжувати нові мовні форми, уміння стилістично правильно користуватися всіма мовними ресурсами [5, с.43]. До вказаних компетентностей дослідниця М. Пентилюк додає ще літературознавчу компетентність мовної особистості

— набуту в процесі навчання і виховання здатність учня сприймати, аналізувати художні твори, черпати з них той життєвий досвід, переконання, які ляжуть в основу їхнього світогляду, життєвого кредо [6, с.13-19].

У ході аналізу теоретичних засад мовленнєвої діяльності було встановлено, що мовленнєва діяльність реалізується у таких видах, як: говоріння, читання, письмо, аудіювання, які впливають на розвиток мовленнєвих умінь і навичок особистості. Мовленнєва діяльність сприяє розвитку умінь комунікативно виправдано послуговуватися словом у різних стилях, жанрах і мовленнєвих ситуаціях, продукувати власні висловлювання, аналізувати почуте і прочитане. Саме завдяки мовленнєвій діяльності формується змістовність, виразність, мовну довершеність, комунікативну доцільність, суспільне значення і цінність мовлення людини, здійснюється формування мовної, мовленнєвої, соціокультурної, функціонально-комунікативної, літературознавчої компетентностей мовної особистості.

Мовленнєва діяльність, як відомо, реалізується у чотирьох видах: говоріння, читання, письмо, аудіювання. Кожен із цих видів є важливим. І в ході реалізації мовної освіти кожному із видів цієї діяльності слід приділити особливу увагу.

При формуванні досконалих навичок із виду мовленнєвої діяльності говоріння доречно врахувати зауваги О. Кучерук, що вказує на такий компонент сформованості навичок учня в означеному напрямі, як комунікативна грамотність - сукупність комунікативних знань, навичок, умінь – знань норм і традицій спілкування та застосування цих знань на практиці, умінь слухати співрозмовника, обмінюватися репліками в різних мовленнєвих жанрах [4]. Про сформованість такого виду мовленнєвої діяльності, як говоріння свідчать риторичні вміння, які впливають на формування особистості, активне визначення своєї позиції щодо суспільно виробленої системи цінностей, визначення на цій основі сенсу свого існування.

Якщо брати до уваги такий вид мовленнєвої діяльності, як читання, то варто відмітити важливість формування і збереження навичок учнів працювати із класичною книжкою. Адже слід особливого значення надати формуванню умінь аналізувати, робити помітки, коментувати, що у підсумку дасть можливість досягнути продуктивності читання і зробить максимально позитивний вплив на мовленнєву діяльність здобувача освіти.

При формуванні навичок мовленнєвої діяльності у такому її виді як письмо важливу роль відіграє засвоєння суб'єктом мовлення мовних норм

і правил, а також лексичне багатство мовця, що допомагає учням точніше передавати свої думки, сприяє їхньому загальному розвитку.

На основі аналізу основних напрямів формування мовленнєвих умінь та навичок можна встановити, що їх розвиток буде здійснюватися за умови раціонального поєднання особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, текстоцентричного, жанрового, ігрового, функційно-стилістичного, соціокультурного, когнітивно-комунікативного, українознавчого, етнопедагогічного підходів, використання рецептивного, репродуктивного і продуктивного видів навчальної діяльності у межах опанування мови, застосування креативних, когнітивних, комунікативно-ситуативних, ілюстративних, текстових, комунікативних, аудіювальних мовленнєвих, комплексних, дослідних вправ, вербальних ситуацій.

Саме реалізація вище описаних підходів і методичного інструментарію позитивно позначиться на розвитку мовленнєвих умінь і навичок здобувачів загальної середньої освіти, на формуванні грамотної, мовно багатішої особистості у шкільній системі освіти, сприятиме набуттю умінь і навичок ефективної та успішної комунікації у сучасному мінливому полікультурному просторі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бакум З. Навчання української мови в старшій школі: реалії та перспективи // Рідна школа. 2010. № 7-8. - С. 197.
2. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник. - К.: Вища шк., 2007. - 542 с.
3. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. - К.: Ленвіт, 2000. - 114с.
4. Кучерук О. А. Методи формування комунікативної компетентності в процесі дидактичного дискурсу // Вісник Житомирського державного університету, 2010. Випуск 53. Педагогічні науки. С. 77-81.
5. Мамчур Л. І. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи: монографія. - Умань, Видавець "Сочінський", 2012. - 449с.
6. Пентилюк М., Гайдаєнко І. Виховання мовної особистості учнів основної школи засобами української мови і літератури // Українська мова і література в школі, 2017.- №3(132). - С.13-19.
7. Тарабанова Я. Мовленнєва соціалізація учнів на уроках української мови // Таврійський вісник освіти, 2016. - № 2 (54). - С. 153-160.

Гайченко Альона,
магістрант
(Житомирський державний університет ім. Івана Франка)
Науковий керівник: канд. пед. наук, професор,
Березюк О. С.

ДИДАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР

Головною цінністю суспільства є життя та здоров'я людини. В той же час, у свідомості значної частини населення слабо сформовані такі цінності життя як пріоритет здоров'я та мотивація на здоровий спосіб життя, що призводить до народження ослаблених дітей, зростання захворюваності дітей дошкільного та шкільного віку, розвитку епідемій, поширення наркотичної та алкогольної залежності серед населення.

Зазначене вимагає формування здоров'я збережувальної компетентності як якості особливості ще в молодшому старшому віці, що охоплює знання про будову і функції організму людини, норми і правила гігієни, ціннісні орієнтації на здоровий спосіб життя, досвід здоров'я збережувальної діяльності. Відтак, усвідомлення соціальної значущості здоров'я майбутніх медичних сестер актуалізує питання формування здоров'я збережувальної компетентності, шляхом організації відповідного середовища та застосування інноваційних технологій.

Місце та роль вищої освіти у створенні умов для формування здорового способу життя досліджували відомі педагоги та психологи минулого (П. Блонський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін). Питання здоров'я збережувальної компетентності студентів представлені в працях вітчизняних науковців (В.Загвязинський, П. Підкасистий та ін). Проблема формування культури здоров'я особистості в сучасних умовах розглядалася у дисертаційних дослідженнях Т. Бойченко, В.Горащук, С.Кириленко та ін.

Отже, зростаючи потреби суспільства та сім'ї у вирішенні проблеми збереження здоров'я студентів і недостатня орієнтація вищої освіти на реалізацію здоров'я збережувальної діяльності; можливості педагогічного процесу у вирішенні питань здоров'я збереження в освітніх установах і недостатня увага й недостатня готовність частини вчителів до здійснення системної, систематичної навчально-виховної роботи, спрямованої на пропаганду здорового способу життя; недостатня ефективність навчально-виховної роботи в галузі зміцнення здоров'я студентів та наявність інноваційних технологій, активних форм роботи зі здоров'я збережувальної діяльності, актуалізують проблему формування здоров'я збережувальної компетентності майбутніх медичних сестер.

Метою є теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність програми формування здоров'я збережувальної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін «Ми–за здоровий спосіб життя».

Одним з провідних принципів модернізації системи освіти України є компетентніший підхід, під яким розуміють спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток основних базових і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу повинно бути формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості [23, с.18].

Проведений нами аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що поняття «компетентність» і «компетенція» використовуються у педагогічній науці досить широко, вживаються в різних контекстах і трактуються не однаково. Деякі автори розглядають поняття «компетентність» і «компетенція» як синоніми. Однак у визначенні цих понять існують суттєві відмінності [33].

Отже, поняття «компетенція» будемо розуміти як загальну здатність людини до здійснення практичної діяльності, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, набутих в результаті освіти.

У нашому дослідженні будемо дотримуватися поданого у Державному стандарті початкової загальної освіти визначення поняття *компетентність*, під яким розуміють набуту у процесі навчання інтегровану здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці [17].

Компетентність є багатофакторною якістю особистості, яка припускає не тільки наявність певного обсягу знань, умінь, навичок, досвіду та особистих якостей, які є дуже важливими чинниками для досягнення високих результатів у професійній діяльності, а й ціннісних орієнтацій фахівця, усвідомлення ним свого місця в суспільстві і розуміння світу навколо нього, відповідного стилю взаємодії з іншими людьми, загальної культури особистості, а також здібностей та можливостей до постійного вдосконалення власного творчого потенціалу.

А.Хуторской виділяє *основні функції* компетентностей та компетенцій по відношенню до особистості (функціональна грамотність людини, особистісні якості та якість професійної підготовки людини, успішне вирішення різних проблем в житті, характеристика здатностей та практичної підготовки особистості) [44].

Таким чином, кожна компетентність побудована на співвідношенні взаємовідносини пізнавальних ставлень та практичних навичок,

цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і умінь, що необхідні для активної дії.

Таким чином, до *базових компетентностей* слід віднести комплекс універсальних знань, що відрізняються широким рівнем узагальнення: загальнонаукові – поняття, основні закони природи, суспільства і діяльності людини; соціально-економічні основи економіки і організаційної поведінки; цивільно-правові; інформаційно-комунікаційні; політехнічні природничо-наукові основи техніки і технологій.

За результатами діяльності робочої групи з питань запровадження компетентнішого підходу, створеної у межах проекту ПРООН Освітня політика та освіта «рівний - рівному», запропоновано такий *перелік ключових компетентностей*: навчальна (уміння вчитися); громадянська; загальнокультурна; компетентність з інформаційних та комунікаційних технологій; соціальна; підприємницька; здоров'я збережувальна [23, с.67-68].

Отже, *здоров'я збережувальна компетентність* визначається однією із ключових компетентностей людини, які мають бути обов'язково сформовані у кожної особистості для її повноцінної життєдіяльності й життєтворчості. Вона розглядається як основа буття людини, де основним є усвідомлення важливості здоров'я, здорового способу життя для всієї життєдіяльності особистості.

Загальноприйнятим є визначення, викладена в преамбулі Статуту ВООЗ (1948): «Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного й соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб або фізичних вад» [15, с.8].

Академік М.Амосов порівнює здоров'я зі щастям, оскільки воно згадується як щастя тільки тоді, коли його вже немає. Цінність в тому, що воно забезпечує необхідні умови для ефективної діяльності, завдяки якій досягається щастя [1, с.26-55].

Виходячи із зазначеного, більшість дослідників (Г.Апанасенко, Т.Є.Бойченко, Д.Д.Венедиктов, С.Кириленко, Л.Сущенко та ін.) наголошують на цілісному погляді на здоров'я, виділяючи його складові: фізичну, психічну, духовну, соціальну.

У реальному житті всі чотири складових - фізична, психічна, духовна й соціальна – діють одночасно, їхній інтегрований вплив визначає стан здоров'я людини як цілісного, складного феномена [45, с.227].

Питання *збереження здоров'я людини* розглядається медичною галуззю. В педагогіці проблема здоров'я збереження людини вважається пріоритетним педагогічним завданням та безпосереднім результатом освітньої діяльності, під яким розуміють вирішення освітніх завдань із

урахуванням стану їх здоров'я з метою його збереження і, по можливості, зміцнення [46].

Отже, в педагогічному аспекті здоров'я збереження розуміють як процес навчання й виховання, що не наносить прямої або опосередкованої шкоди здоров'ю учнів, створює безпечні й комфортні умови перебування дітей у школі, забезпечує індивідуальну освітню траєкторію дитини, запобігання стресів, перевантаження, втоми і тим самим сприяє збереженню й зміцненню здоров'я школярів.

Досліджуючи проблему здоров'я збереження студентів, науковці дійшли висновку, що існує певний взаємозв'язок між здоров'ям учнів і навчальним процесом, при цьому навчання може сприяти як збереженню здоров'я так і виникненню різноманітних відхилень у ньому. Здоров'я збереження, на їх переконання, з одного боку, є частиною освітнього процесу, а з іншого—умовою, що забезпечує реалізацію освітніх програм на основі збереження здоров'я учасників освітнього процесу та саморегуляції учнів.

Таким чином, постає необхідність пошуку компромісу між обов'язковістю вирішення освітніх завдань, пов'язаних, перш за все, з досягненням необхідного рівня освіченості і необхідністю збереження при цьому здоров'я учасників навчально-виховного процесу, що можливо за рахунок формування «здоров'я збережувальної компетентності» учнів.

У Державному стандарті початкової освіти здоров'я збережувальна компетентність визначається як здатність учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'я збережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей [17].

Відтак, *здоров'я збережувальну компетентність майбутніх медичних сестер* будемо розуміти інтегральну, динамічну рису особистості, що характеризується усвідомленням пріоритету здоров'я, турботою про нього як необхідний чинник людського життя, озброєнням навичками збереження, зміцнення, використання здоров'я та дбайливого ставлення до нього, розвиток особистої фізичної культури.

Таким чином, проведений нами аналіз базових понять дослідження та визначення структури здоров'я збережувальної компетентності учнів дозволяє характеризувати її як ієрархію цінностей особистості, що передбачає наявність системи знань і уявлень про здоров'я, необхідних умінь і навичок ведення здорового способу життя.

Виходячи із зазначеного, формування здоров'я збережувальної компетентності будемо розглядати як цілеспрямований процес включення в цілісну систему здоров'я збереження, пробудження інтересу, вольових зусиль та внутрішнього спонукання до активної діяльності, а також розвитку морально-вольових якостей особистості

(цілеспрямованість, наполегливість, сила волі) та готовності до пропаганди здорового способу життя серед близьких та товаришів.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства проблема формування культури здоров'я громадян є однією з провідних у системі сучасної освіти, що актуалізує необхідність формування здоров'я збережувальної компетентності учнів та організації здоров'я збережувального середовища у навчальному закладі.

Історико-педагогічний аналіз проблеми здоров'я збереження надає можливість констатувати, що питанню здоров'я та способів його збереження приділялася значна увага на всіх етапах розвитку людства. Також можна зазначити, що погляди на проблеми здоров'я та способи його збереження змінювалися: від окремих порад щодо гігієни особистого життя до цілісних систем здоров'я збереження.

Аналіз базових понять з проблем здоров'я збереження дозволив їх уточнити та сформулювати поняття «здоров'я збережувальна компетентність» учнів, яку будемо розуміти як інтегральну, динамічну рису особистості, що характеризується усвідомленням пріоритету здоров'я, турботою про нього як необхідний чинник людського життя, озброєння навичками збереження, зміцнення, використання здоров'я та дбайливого ставлення до нього, розвиток особистої фізичної культури. Вона розглядається як основа буття людини, усвідомлення важливості здоров'я, здорового способу життя для всієї життєдіяльності, визнається однією із ключових компетентностей, які мають бути сформовані у кожній особистості для повноцінної життєдіяльності й життєтворчості.

ЛІТЕРАТУРА:

- Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : [посібник] / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
1. Бандурка О. М. Основи педагогічної техніки : [навчальний посібник] / О. М. Бандурка. – Харків : Титул, 2006. – 176 с.
 2. Бабанский Ю.К. Избранные педагогические труды / Юрий Константинович Бабанский ; АПН СССР. - Москва: Педагогика, 1989. – 560 с.
 3. Бакшаева Н.А. Психология мотивации студентов: учеб. пособие для студентов вузов : Допущено Советом по психологии УМО по классич. университет. Образованию / Н.А. Бакшаева, А.А. Вербицкий. - Москва : Логос, 2006. – 184 с.
 4. Олексюк О.С. Активізація пізнавальної діяльності студентів у процесі загальнопедагогічної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Олексюк Оксана Євгенівна ; Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. – К., 2005.– 22 с.
 5. Паламарчук В.Ф. Першооснови педагогічної інноватики / Валентина Федорівна Паламарчук. – К. : Знання України, 2005. – 420с.
 6. Педагогіка вищої школи: Навч. посібник /За ред. З.Н.Курлянд. – К.: Знання, 2005. – 399 с.
 7. Пидкасистый П.И. Организация учебно-познавательной деятельности студентов / П.И. Пидкасистый. – М. : Педагогическое общество России, 2005. – 144 с.

Нагрибельна Марина.
магістрант,
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
Науковий керівник: канд. пед. наук, професор
О.С. Березюк

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ РОДИННОЇ ПЕДАГОГІКИ

Система освіти в Україні на сьогоднішній день приділяє багато уваги народним методам виховання. Паралельно з цим виникає потреба у відродженні родинних традицій. Саме вони є фундаментом для розвитку духовно багаті людської особистості, національної свідомості, розумної та здорової нації. У педагогічній науці все ж мало розробленими залишаються теоретичні та прикладні аспекти проблеми формування педагогічної культури батьків засобами української педагогіки. З практики видно, що досить мало уваги приділяється використанню народних ігор, дитячому фольклору, народним пісням та і народним іграшкам загалом.

Саме актуальність та недостатня теоретична та методична розробленість даної проблеми зумовили вибір теми дослідження: « Роль української педагогіки у формуванні педагогічної культури батьків учнів початкових класів».

Метою статті є теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка методики формування педагогічної культури батьків учнів початкових класів засобами української педагогіки.

Відповідно до об'єкту, предмету, мети дослідження визначені наступні завдання:

- 1) проаналізувати стан досліджуваної проблеми в сучасній практиці роботи сім'ї та школи;
- 2) експериментально перевірити педагогічну ефективність української педагогіки як засобу формування педагогічної культури батьків учнів початкових класів.

Практичне значення дослідження: Розроблено методичні рекомендації щодо формування педагогічної культури батьків учнів початкових класів на основі застосування педагогічних умов.

У час науково-технічного прогресу, де дітям новітні гаджети замінили батьків, друзів, живе спілкування, все ж постає питання вивчення родинної педагогіки, її провідне місце у вихованні молодого

покоління, оскільки саме у час такого прогресу діти практично живуть у віртуальному світі. У цих дітей змінюється бачення світу, знецінюється моральність та роль родини загалом. Дана тема є досить актуальною, тому над неї працювали і працюють відомі педагоги всіх часів і усього світу.

У зв'язку з тим, що все навкруги змінюється та вдосконалюється значення соціально-педагогічного фактору теж потребує вдосконалення та зростання. Можна зробити висновок, що також зростає і актуальність дослідження родинної педагогіки.

Розвиток суспільства неможливий без сім'ї та родинного виховання. У сім'ї формуються моральні, етичні та трудові правила поведінки дитини. Як писав Антуан де Сент-Екзюпері: – «Діти – це квіти життя, які народжуються голівками вниз», тому щоб підняти їх і дати можливість їм розквітнути, ми маємо зробити усе можливе і навіть більше. Зважаючи на це родина має стати тим ґрунтом, який дасть можливість рости і розвиватися. Ще з давніх-давен батьки мали великий вплив на своїх дітей, про що свідчать українські народні прислів'я та приказки: «Який куц, така й хворостина, який батько, така й дитина», «Хороші діти - то честь батька й матері» [34, с.190].

Для того, щоб виховати гідне продовження свого роду насамперед слід просто любити своє чадо, але не переступати межу цієї любові.

Сім'я для дитини є не лише місцем, де вона проживає, а й середовищем, у якому її виховують. Саме у сім'ї формуються ті якості, які ніде більше не зможуть сформуватися. Вважається, що дитина і сім'я – дзеркальне відображення одне одного. Вплив сім'ї на дитину є досить великим у початковий період життя дитини, тоді батьки є авторитетом для власного чада. У цей час діти найбільше слухають своїх батьків, беруть з них приклад та переймають їхній тип поведінки. Чим більший виховний вплив на дитину, тим кращі результати у всіх сферах життєдіяльності дитини.

Важливу роль у сімейному вихованні займає мати. Саме мама має найбільший вплив на дітей, особливо це стосується морально-духовної сфери. Досить вагомим є і місце батька у сім'ї, особливо це помітно, коли у родині зростає син. Батько користується у нього авторитетом і є прикладом для наслідування. Досить важливо щоб приклад був позитивним.

Дошкільний вік і молодший шкільний вік є найбільш сприятливим для естетичного виховання. У цьому віці у дітей формується ставлення до світу. Під час естетичного виховання формується естетична свідомість, а на основі неї – естетичне сприйняття.

Сім'я – сприятливе середовище для морального розвитку дитини, під час якого дитина бачить, що люди здатні бути добрими, щирими,

бажати один одному щастя, благополуччя та багато іншого. Для того, щоб виховати у дітей повагу до інших людей варто самостійно подавати такий приклад, адже діти – пряме віддзеркалення своїх батьків.

Батьки мають постійно проявляти свою любов до дітей, але вона має бути безкорисливою, в свою чергу це дасть можливість розвивати у дітей самосвідомість.

Важливим напрямком роботи з батьками є їх педагогічне навчання. Є такі форми і методи роботи вчителя, класного керівника з батьками:

- 1) індивідуальні;
- 2) групові;
- 3) колективні.

Форми батьківських зборів в школі можуть бути самими різноманітними - це і диспути, і усні журнали, і круглі столи, і конференції.

Педагогічній освіті батьків сприяють і сучасні педагогічні журнали для батьків з проблем родинного виховання.

Отже, родинна педагогіка має велике значення в організації життя дитини, в привитті їй певних цінностей. Саме родинні стосунки, ставлення батьків до дітей – надзвичайно важливі чинники, що впливають на формування особистості людини і великою мірою визначають особливості її життя.

Результати констатувального експерименту свідчать про те, що і в експериментальній, і в контрольній групах показники сформованості педагогічної культури батьків не дуже високі й потребують систематичної, цілеспрямованої роботи.

Експериментальна робота з формування педагогічної культури батьків учнів молодших школярів засвідчила динаміку позитивних змін усіх компонентів: зріс рівень розуміння етнопедагогічних знань та прояв засобів народного мистецтва, підвищився рівень педагогічної культури батьків. Це означає, що проведена нами робота виявила високу ефективність.

Родина є джерелом людського життя, витокom найгуманніших людських стосунків, найважливішим осередком народу, нації. Проаналізовано стан досліджуваної проблеми в сучасній практиці роботи сім'ї і школи. Основну роботу з батьками школа проводить через різні форми: індивідуальні (відвідування сім'ї школяра, запрошення батьків до школи, листування з батьками школяра); групові (консультації, лекції, вечори запитань і відповідей, конференції); колективні (батьківські збори, сімейні свята, бесіди, лекції, конференції та ін.)

Отримані результати констатувального етапу експерименту показали, що показники сформованості педагогічної культури батьків молодших школярів не дуже високі й потребують систематичної роботи.

Результати підсумкового етапу експерименту показали процентне збільшення у високому й достатньому рівнях педагогічної культури батьків.

Формування педагогічної культури батьків учнів початкової школи засобами народного мистецтва буде здійснюється ефективно тільки в тому випадку, якщо з батьками і класним керівником (школою) буде здійснюватися спільний зв'язок (проводитимуться бесіди і лекції; батьківські збори на актуальні теми; надаватиметься література, яку батьки можуть читати і вибирати щось цінне для себе в сімейному вихованні).

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.П., Бех І.Д., Волощук І.С., Глузман О.В., Гузій Н.В., Дем'яненко Н.М. Педагогіка вищої школи: підручник / АПН України; Інститут вищої освіти / В.Г. Кремень (ред.). – К.: Педагогічна думка, 2009. – 256с.
2. Бережний С., Бережна Г. Засобами народної педагогіки // Рідна школа, - 1999.-№1
3. Березюк О.С. Етнопедагогіка: навчально-методичний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 172с.
4. Бех І.Д. Виховання особистості: підруч. для студ. вищ. навч. закл.. – К.: Либідь, 2008. – 846с.
5. Блауберг І.В., Юдін Е.Г. Становлення і сутність системного підходу. -М., 1973

Ваховська Юлія,

студентка

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент

Шевцова Л. С.

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ

Г. К. АНДЕРСЕНА

Сучасна шкільна програма із зарубіжної літератури передбачає вивчення творчості відомих письменників-класиків, яким по праву

вважається данський казкар Ганс Крістіан Андерсен. Учні мають можливість ознайомитися з багатьма його відомими творами, а завдання вчителя-словесника полягає у показі їх яскравих особливостей, що складають неповторне враження від прочитаного. Зокрема, вивчення творчості письменника будується на яскравості отриманих читачем переживань, на яких слід зосередити увагу учнів.

Питаннями вивчення творчості Г.Х. Андерсена у школі займалися Н. Бачуріна, І. Бельська, Н. Бескровна, Н. Братко, С. Снісар та інші вчені.

У цій статті ми намагаємося дослідити й проаналізувати вивчення творчості Ганса Крістіана Андерсена, данського письменника та відомого казкаря, а також показати те, що його твори залишаються популярними, адже в роботах Андерсена є щось таке, що складно описати словами. Автор звертається до найкращих почуттів читача, і під час прочитання творів кожен дорослий згадує своє дитинство. Твори надзвичайно добрі, цікаві, повчальні.

Метаю статті є висвітлення вивчення творчості Ганса Крістіана Андерсена, дослідити її та знайти в ній певні закономірності.

У процесі викладання зарубіжної літератури слід звернути увагу учнів, що твори Андерсена наповнені яскравими описами природи («Жито жовтіло, овес зеленів, сіно склало в копиці, і на зеленому лузі ходив чорногуз на своїх довгих червоних ногах та белькотав по-єгипетськи»...«За полями та луками йшли великі ліси, а в гущавині лісів були глибокі озера» [1]. Також у творах наявне різноманіття образів; герої, природа та цілий світ ніби оживають, настільки вдало автор писав свої роботи.

Окремі уроки зарубіжної літератури присвячені вивченню поезії данського письменника. Поезія у Андерсена насичена епітетами, символами та іншими художніми засобами. Римування також гарно продумане, ритм не збивається. Багато різних мотивів: від мотиву смерті до мотиву любові. Наприклад, «Вмираюче дитя» (1825 р.), в якому описані останні моменти життя дитини, і говориться про те, що вона покидає цей світ зі спокоєм та світлом, адже за нею прийшли справжні ангели; «В хвилину смерті» (1829 р.), в якому ліричний герой пізнає всі істини світу перед самою смертю і навіть відчуває радість від того, що настає його загибель; «Біля кладовища» (головний герой, знаходячись на кладовищі, думає про своїх рідних, які його покинули і про те, що він сам колись опиниться в могилі). У поезії є й зображення живого світу, пастораль, наприклад, «Вечір» (1830 р.). Разом з тим показано мотив цілого світу, створеного з чистого кохання, як у вірші «Кохання» (1830 р.); «Троянди і зірки» (1828 р.), де ліричний герой звертається до своєї коханої людини. У поезії «Син пустелі» (1830 р.) показано нерозділене кохання, бажання

втікти від усіх і всього, щоб забути про свої горісні переживання, вірш «Поет і амур» - цей же мотив нещасливого кохання, але звертається ліричний герой-поет вже до Купідона, тобто це звертання до римської міфології. Ідеєю цього вірша є те, що письменники мають красиву душу і бачать світ по-іншому.

В цілому, аналізуючи на уроках поезію Андерсена, слід сказати, що вона яскрава, різноманітна та не тільки живописна, але й філософська, мудра.

Вивчаємо з учнями й невеликі за обсягом прозові твори. Короткі історії Андерсена («Картинки-невидимки») – це невеликі, але яскраві замальовки, які він помістив в одну збірку. Їх можна назвати новелами, бо кінець у них завжди неочікуваний. Наприклад, в історії про дівчинку, яка злякала курку, в «Вечорі II», йдеться про те, що іншого разу вона хотіла б просто попросити у пташки пробачення. Це – непередбачуване завершення історії, а ця замальовка є новелою, як і інші.

Оповіді всі історії ніби сам Місяць письменнику, а письменник - лише слухає, щоб потім записати.

Автор вміло використовує навіть порівняння, які властиві літературі екзотичних країн: «Минулої ночі, - кажу словами самого місяця, - я ковзав по ясному небу Індії, дивлячись у води Гангу. Промені мої марно силкувалися проникнути крізь хащі старих платанів; густолисті гілки їх переплелися і утворили стіну, непроникну, як броня черепахи» [2]. В реальному житті автор багато подорожував, а тому, завдяки своїм подорожам, він знає культуру різних країн світу і використовує це у своїй творчості.

Мотив життя і смерті є в багатьох творах. Зокрема, у «Картинках-невидимках» автор звертається до мотиву смерті. Наприклад, у історії «Вечір III» жінка знаходить свій спочинок, ніким насправді не кохана. Ця історія викликає меланхолійний настрій. Також цей мотив наявний і у «Вечорі V».

Звертаємо увагу учнів на те, що в Андерсена є не тільки історії, де сюжет рухається завдяки самим персонажам, але й такі, де просто зображуються певні «картинки»: «Вчора ввечері я побував в німецькому театрі, в одному провінційному містечку! - почав місяць. - Театром служила стайня: стійла були перероблені в ложі, дерев'яні перегородки оббиті різнокольоровим папером...» [2] – і так далі йде опис місця, людей, що стоять і сидять.

Крім того, у творах наявні історичні вкраплення, а не лише елементи екзотичної культури: «Все відбувалося під час Липневої революції, під вечір, в день блискучої перемоги, коли кожен будинок служив фортецею, кожне вікно бійницею» [2].

Декілька важливих зауваг щодо казок письменника, які й принесли йому славу: ні для кого не секрет, що свій твір «Гидке каченя» Ганс Крістіан Андерсен написав під впливом почуттів, які були викликані знущаннями над ним його товаришами по навчанню і критикою вчителів, викладачів. Але, як і в казці, Каченя зрозуміло, ким воно є насправді, а сам Андерсен знайшов своє місце у світі, навіть став відомим, незважаючи на обставини.

В його казках наявні всі типи образів: слухові (крякання качок, звуки інших птахів, тварин), зорові (наприклад, різні пейзажі, або видиво саду троянд і т. д.), дотикові (колюча шипшина), смакові («Роздивившись анемони, він визнав їх гіркуватими» [3]), запахові (запашне листя), навіть відчуття холоду. Їх може бути декілька навіть у одному реченні: «Яка чарівна багатоманітність запахів, форм і барв була в саду королеви!» [3]. Що вже говорити про відтінки емоцій та почуттів, які викликають казки Андерсена. Вони написані справді майстерно. Також у читача виникає багато різних образів істот та речей.

Казки Андерсена також є повчальними: кожна з них чомусь учить, несе у собі якусь ідею. Зокрема, «Соловей» має у собі глибоку думку про призначення митця та в цілому мистецтва у цьому світі.

Також казки письменника є добрими, через що його твори так люблять. Для прикладу, у «Гидкому Каченяті», «Найпрекраснішій троянді світу» все закінчилося добре. Але у «Стійкому олов'яному солдатику» головний герой хоч і загинув, якщо можна так сказати, але разом зі своєю коханою. В порівнянні з, приміром, казками братів Грімм, у казках Ганса Хрістіана Андерсена немає жорстокості у вигляді насилля.

Мало того, казки Андерсена не схожі на інші подібні твори. Це друга причина їх успіху. Письменник має свій, неповторний стиль: канарки у нього говорять віршами, предмети – оживають, говорять, думають, художня мова також особлива, яскрава. Скажімо, у казці «Летюча скриня» син купця літає не на килимі, не на мітлі, не на якомусь іншому предметі, а у скрині. Важко зустріти подібну оригінальність. Щодо неї: сюжети цікаві та неповторні. Їх хочеться не тільки читати, але й перечитувати, настільки приємними оку читача вони є. Кожен з персонажів має свій характер, і у змалюванні їх автор також майстерний. Наприклад, самовпевнена голка з твору «Циганська голка», сильний характером «Стійкий олов'яний солдатик», винахідливий парубок-головний герой з «Летючої скрині».

Окрім казок, поезії та новел, у письменника є й романи. Але їх досить небагато, бо автор все ж був казкарем. Однак усі вони написані майстерно, й у більшості своїй автобіографічні.

Таким чином, на уроках зарубіжної літератури слід звернути увагу на різносторонність данського письменника. Творчість Ганса Христіана Андерсена представлена найрізноманітнішими творами: від казок, поезії та новел до декількох романів.

Особливо учням подобаються його казки, які популярні й донині. А все тому, що автор писав їх, вкладаючи в них всю свою душу, уяву, почуття. Немає за рівнем майстерності іншого такого письменника на світі, і він залишив у ньому свій слід, назавжди увійшовши в історію всесвітньої літератури як великий письменник.

Вивченню творчості Г.-Х. Андерсена на уроках зарубіжної літератури надається важливого виховного значення. На прикладі творів автора в учнів формується доброта, співчуття, почуття прекрасного. Завдання вчителя - представити учням різні грані творчості письменника, показати роль письменника у світовій літературі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ганс Христіан Андерсен. Гидке каченя – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=256>
2. Ганс Христіан Андерсен. Картинки-невидимки – Режим доступу: <http://www.sky-art.com/andersen/prose/pictures/pictures.htm>
3. Ганс Христіан Андерсен. Найпрекрасніша троянда світу – Режим доступу: <https://derevo-kazok.org/najprekrasnisha-trojanda-svitukazka.html>
4. Бачурина Н. Ганс Христиан Андерсен: квантованный текст и задания в тестовой форме // Педагогические измерения. - 2013. - № 4. - С. 79-87.
5. Бельская И. Григ и Андерсен (методический материал для занятий в учебных заведениях всех типов) // Музыкальное просвещение. - 2010. - № 4. - С. 29-39.
6. Бескровна Н. М. Перемога теплих людських стосунків над багатствами Снігової королеви (за однойменною казкою Г. К. Андерсена) // Зарубіжна література в школі. - 2011. - № 15-16. - С. 25-29.
7. Братко В. О. Культурологічний підхід до вивчення літературної казки (на прикладі казки Г. К. Андерсена "Дикі лебеді") // Зарубіжна література в школах України. - 2013. - № 9. - С. 18-22.
8. Снісар С. Є. Урок-подорож за казкою Г. К. Андерсена "Снігова королева". 5-й клас // Зарубіжна література в школі. - 2013. - № 20. - С. 14-19.

Кравчук Вікторія,

студентка

(Житомирський кооперативний коледж бізнесу і права)

Науковий керівник: викладач вищої категорії,

викладач-методист

Дитинченко І. М.

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ НАУКОВОГО РОЗГЛЯДУ ХІМІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВІСТІ В ВИЩІЙ ШКОЛІ

Хімічна харчова індустрія має величезне значення під час виробництва продуктів харчування, зокрема застосування харчових добавок для підвищення конкурентоспроможності продукції, що додаються в харчові системи з технологічних міркувань на різних етапах виробництва, зберігання, транспортування готових продуктів з метою поліпшення або полегшення виробничого процесу, збільшення стійкості продукту до різних видів псування, збереження структури і зовнішнього вигляду продукту або навмисної зміни органолептичних властивостей. Тому необхідним є вивчення фізіологічного впливу цих речовин на організм людини, їх токсичності, значення для організму людини, максимально допустимих концентрацій домішок, спектру їх використання та перспектив виробництва продуктів харчування.

Харчові добавки заволоділи масовою увагою та зайняли стійке положення у харчовій промисловості, як найважливіші харчові мікроінгредієнти.

Для підтримки нормальної життєдіяльності та обміну речовин кожна людина щодня споживає з їжею білки, жири, вуглеводи, мікроелементи, вітаміни та інші біологічно активні речовини. Однак через технологізації харчової промисловості все більшого поширення набуває використання при виготовленні продуктів харчування технологічних харчових добавок.

В Законі України "Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини" сказано, що харчові добавки - природна чи синтетична речовина, яка спеціально вводиться у харчовий продукт для надання йому бажаних властивостей. Вони навмисно додаються в харчові системи з технологічних міркувань на різних етапах виробництва, зберігання, транспортування готових продуктів з метою поліпшення або полегшення виробничого процесу або окремих його операцій, збільшення стійкості продукту до різних видів псування, збереження структури і зовнішнього вигляду продукту або навмисної зміни органолептичних властивостей.

Актуальність застосування харчових добавок обумовлена необхідністю підвищення конкурентоспроможності продукції. У більшості випадків харчові добавки вносяться для поліпшення споживчих властивостей продуктів харчування.

При використанні харчових добавок повинен дотримуватися принцип: «як би не було економічно вигідно застосування харчової добавки, вона може бути впроваджена в практику тільки за умови повної нешкідливості для здоров'я населення». Під нешкідливістю розуміється відсутність токсичних, канцерогенних, мутагенних, а також тератогенних властивостей. Однак деякі харчові добавки можуть бути дуже небезпечні для здоров'я людини, вони призводять до хімічного забруднення

організму, осідають в нирках, печінці, підшлунковій залозі, накопичуються з роками та провокують появу безлічі захворювань. Окремі харчові добавки мають канцерогенну дію, здатні викликати розлад шлунку і кишечника, впливати на артеріальний тиск, викликати висипання тощо. Це виникає, можливо, тому, що значна кількість цих добавок, особливо синтетичних, це речовини, з якими організм людини не зустрічався в процесі свого еволюційного розвитку, тому він не в змозі їх повноцінно засвоювати та переробляти. Однак хімічна харчова індустрія має величезне значення для виробництва харчової продукції, і далеко не всі харчові добавки є токсичними. Не слід забувати про максимально допустимі концентрації домішок та їх добові норми використання. Тому необхідно наголосити на фізіологічний вплив цих речовин на організм людини, їх токсичність, значення для організму людини, спектрі їх використання та перспективах виробництва продукту харчування.

Історія застосування харчових добавок нараховує декілька тисячоліть (перець, мускатний горіх, гвоздика, мед, кориця, оцтова кислота, поварена сіль, тощо). Проте, тільки у ХХ столітті, зокрема, у другій половині, харчові добавки заволоділи масовою увагою та зайняли стійке положення у харчовій промисловості як найважливіші харчові мікроінгредієнти. Широке поширення харчових добавок почало вимагати введення їх класифікації, гігієнічної регламентації, розробки технології отримання та застосування.

Число харчових добавок, застосовуваних у виробництві харчових продуктів в різних країнах, досягає сьогодні 500 найменувань (не рахуючи комбінованих добавок, індивідуальних запашних речовин, ароматизаторів), в Європейському Співтоваристві класифіковано близько 300. В нашій країні перелік харчових добавок дозволений для використання при виробництві продуктів харчування затверджений 4 січня 1999 року Кабінетом Міністрів України. Оскільки весь час з'являються нові добавки, перелік цей систематично переглядається і поповнюється. Для гармонізації їх використання виробниками різних країн Європейською Радою розроблена раціональна система цифрової кодифікації харчових добавок з літерою «Е».

Отже, дозволені харчові добавки, що мають індекс Е і ідентифікаційний номер, володіють певною якістю. Якість харчових добавок - сукупність характеристик, які обумовлюють технологічні властивості та безпеку харчових добавок.

Згідно запропонованій системі цифрової кодифікації харчових добавок, їх класифікація, відповідно до призначення, виглядає наступним чином (основні групи).

Табл.1. Класифікація харчових добавок

E100 - E182	Барвники. Підсилюють або відновлюють колір продукту, додають в окремі кондитерські вироби, алкогольні та безалкогольні напої. Можуть бути природними (як бета-каротин) та хімічними (як татразин)
E200 - E299	<i>Консерванти.</i> Підвищують термін зберігання продуктів, захищають їх від мікроорганізмів, грибків, бактеріофагів. Додають до консерви, м'ясних та рибних виробів. Хімічні стерилізуючі добавки для зупинки бродіння вин, дезінфектанти.
E300 - E399	<i>Антиоксиданти.</i> Перешкоджають хімічному псуванню продукту. Захищають від окиснення, наприклад, від прогіркнення жирів і зміни кольору. Можуть бути як природними сполуками (аскорбінова кислота , вітамін Е), так і хімічно синтезованими речовинами. Додаються у жирові та масляні емульсії (наприклад, майонез)
E400 - E499	<i>Стабілізатори.</i> Загусники. Зберігають необхідну консистенцію продукту, підвищують в'язкість. Додають до йогуртів, соусів, кремів. Наприклад, пектин E440
E500 - E599	<i>Емульгатори.</i> Забезпечують однорідну суміш продуктів, що не змішуються – наприклад, води і масла
E600 - E699	<i>Підсилювачі смаку та аромату.</i> Можуть приховувати неприємний природний смак продуктів харчування. Входять до складу чіпсів, сухариків, соусів, сухих приправ, бульйонних кубиків, концентрованих каш, супів
E700 - E999	<i>Піногасники.</i> Попереджають або знижують рівень утворення піни.
E1000 – E1100	<i>Глазуруючі агенти, підсолоджувачі, розрихлювачі та інші некласифіковані добавки</i>
E1100 – E1105	<i>Ферменти, біологічні каталізатори</i>
E1400 – E1450	<i>Модифіковані крохмалі.</i> Застосовуються для досягнення певної консистенції продуктів харчування
E1510 – E1520	<i>Розчинники</i>

У ці групи, а також у нову групу - E1000 - входять підсолоджувачі, розпушувачі й інші добавки. Цей вид добавок повністю заборонений в Україні

В Україні існує перелік продуктів, що не підлягають забарвленню, а саме: всі види мінеральної води, борошно, крохмаль, хліб і вироби з хліба,

макаронні вироби, томатна паста, томатний соус, консерви з томатів, риба, молюски, ракоподібні та інші.

Харчові добавки, заборонені в Україні:

- E121 - Барвник червоний цитрусовий 2.
- E123 - Червоний амарант.
- E240 - Консервант-формальдегід.

За походженням харчові добавки розрізняють:

- природні добавки – такі, як цукор, сіль і вітаміни;
- лабораторні аналоги природних речовин – наприклад, ванілін;
- синтетичні – сахарин, аспартам.

Харчові добавки природного походження:

- E101 – рибофлавін. Це не що інше, як вітамін B2.
- E140 – хлорофіл. Нешкідлива речовина, яка надає рослинам зелений колір.
- E152 – вугілля. Усім відома корисна копалина, абсолютно нешкідлива.
- E160a – каротини. Речовини, близькі за властивостями до вітаміну А.
- E161b – лютеїн. Вітаміноподібна речовина, що сприяє поліпшенню зору, використовується в ліках.
- E163 – антоціани. Рослинні пігменти, що надають забарвлення листкам і пелюсткам квітів.
- E181 – таніни. Група речовин, аналогічних компоненту чаю, що додають йому терпкий смак.
- E202 – калію сорбіт. Один з найбільш популярних консервантів, абсолютно нешкідливий.
- E260 – оцтова кислота. Нешкідливий компонент натурального походження.
- E296 – яблучна кислота. "Кислинка" яблучного походження.
- E270 – молочна кислота. Природна речовина, що утворюється при молочнокислому бродінні (скисання молока, квашення капусти та ін.).
- E290 – карбон діоксид. Не що інше, як вуглекислий газ, що перетворює напій у газовану воду.
- E300 – аскорбінова кислота. Всіма улюблений вітамін С, одиниця імунітету.
- E306-E309 – токоферолі. Іншими словами, це вітаміни Е різних форм.

- Е406 – агар-агар. Незважаючи на підозріло часте використання в кондитерській промисловості, натуральний і нешкідливий.
- Е440 – пектини. Вони присутні у всіх наземних рослинах (особливо багато в яблуках). Сприяють очищенню кишечника, виводять шлаки.
- Е500 – натрій гідрогенкарбонат. Не що інше, як харчова сода.
- Е507 – соляна кислота. Аналогічна речовина виробляється у нас в шлунку.
- Е641 – L-лейцин. Одна з корисних амінокислот.

Існує також екологічна класифікація харчових добавок відповідно до буквенних кодів, в якій відображено ступінь навантаження на організм людини.

Табл. 2. Фізіологічний вплив харчових добавок

Підозрілі	Е101, Е104, Е141, Е150, Е171, Е180, Е241, Е477
Небезпечні	Е102, Е110, Е120, Е123, Е124, Е127
Шкідливі для шкіри	Е231, Е232, Е311, Е312, Е320
Викликають зниження імунітету	Е100, Е299
Викликають дисбактеріози	Е100, Е299
Викликають утворення злоякісних пухлин	Е103, Е105, Е121, Е123, Е125, Е126, Е130, Е131, Е142, Е152, Е210, Е211, Е213-217, Е240, Е330, Е447
Викликають захворювання КШТ	Е221-226, Е320-322, Е338-341, Е407, Е450, Е461-466, Е510, Е513, Е527
Алергени	Е230-232, Е239, Е250, Е251, Е311-313, Е320, Е321
Викликають порушення кров'яного тиску	Е250, Е251
Впливають на наявність холестерину в крові	Е320, Е321, Е322
Викликають хвороби нирок та печінки	Е171-173, Е236, Е250, Е251, Е320, Е322, Е510, Е513, Е527
Викликають розлад шлунку	Е221-226, Е222, Е238-241, Е407, Е450, Е461, Е462, Е463, Е465, Е466, Е485, Е486, Е477

Викликають хвороби щитовидної залози	E127
Викликають головний біль та втому	E250, E251, E261
Заборонені	E103, E111, E121, E123, E125, E126, E130, E152, E216, E217, E240, E622
Заборонені (недостатньо досліджені)	E103, E107, E125, E127, E128, E140, E153-155, E160, E166, E173-175, E180, E182, E209, E213-219, E225-228, Ee230-233, E237, E238, Ee241, E263, E264, E282, E283, E302, E303, E305, E308-314, EE317, E318, E323-325, E328, E329, E343-345, E349-352, E355-357, E359, E365-368, E370, E375, E381, E384, E387-390, E399, E430, E408, E409, E418, E419, E429-436, E441-444, E446, E462, E463, E465, E467, E474, E476-480, E482-489, E491-496, E505, E512, E519, E521-523, E535, E537, E538, E541, E542, E550, E554-557, E559, E560, E574, E576, E577, E580, E622-625, E628, E629, E632-635, E640, E641, E906, E908-911, E913, E916-919, E922, E923, E924, E925, E926, E929, E943, E944-946, E957, E959, E1000, E1001, E1105, E1503, E1521

Реакція організму людини на харчові добавки є виключно індивідуальною. Хтось сприймає ту чи іншу харчову добавку абсолютно спокійно, а хтось має на неї алергію і, навіть, знає про негативний вплив на організм, але розібратися у кодах харчових добавок часом зовсім непросто. Є добавки, котрі вважаються безпечними, згідно із розпорядженням вищих інстанцій, проте у деяких людей вони можуть викликати приступи астми або аритмію. Для таких людей важливо знати, що саме приховується за кодом, що дасть можливість передбачити реакцію організму на ту чи іншу харчову добавку. Наприклад, згадаємо про глютамат. У харчовій промисловості ця речовина відома як глютамат натрію, підсилювач смаку E621. Ця харчова добавка створює присмак м'яса. Її додають у локшину та супи швидкого приготування, соуси, консерви, суміші приправ, готові страви, маринади, ковбасні вироби, чіпси. Ця харчова добавка може викликати ряд побічних ефектів. У людей, чутливих до глютамату натрію, можуть виникнути напади бронхіальної астми, кропивниця, головні болі. Наскільки часто

зустрічаються такі проблеми? Згідно із дослідженнями, проведеними на кошти зацікавлених осіб (виробників того самого глютамату) такі випадки зустрічаються у 1,8% людей. Відповідно до незалежних досліджень — у 33%. Значне споживання продуктів із цією харчовою добавкою може викликати, так званий, синдром китайського ресторану: головний біль, прискорене серцебиття, біль у грудях, нудота, сонливість та слабкість. Це лише один приклад, насправді ж небезпек набагато більше.

Проте, є і безпечні, і, навіть, у дечому корисні харчові добавки. Наприклад, E163 — барвник — антоціан із шкірки винограду. E338 — антиоксидант та E450 — стабілізатор — безпечні фосфати, навіть, необхідні для наших кісток. А комбінація із E260, E334, E620, E160a, E375, E163, E330, E363, E920, E300 та E101 міститься у звичайному хрусткому яблуці та є нічим іншим, як поєднанням оцтової, винної та глютамінової кислот, каротину, цистину, вітаміну С та вітаміну В. Поряд з тим, спеціалісти виявили, що не дуже улюблені консерванти здатні чинити пагубний вплив на синегнійну паличку — хвороботворний організм, що є причиною хвороб сечовивідних шляхів, шкіри, очей та м'яких тканин, і вважається одним із найбільш небезпечних та стійких до антибіотиків збудників. Консерванти спричиняють у синегійної палички генетичні зміни і роблять її набагато сприятливішою до ліків.

Вимоги до етикування харчових продуктів

Усі харчові продукти, що знаходяться в реалізації в Україні, етикуються державною мовою України та містять у доступній для сприймання споживачем формі інформацію про:

- 1) назва харчового продукту;
- 2) назву та повну адресу і телефон виробника, адресу потужностей (об'єкта) виробництва;
- 3) кількість нетто харчового продукту у встановлених одиницях виміру (вага, об'єм або поштучно);
- 4) склад харчового продукту у порядку переваги складників, у тому числі харчових добавок та ароматизаторів, що використовувались у його виробництві;
- 5) калорійність та поживну цінність із вказівкою на кількість білка, вуглеводів та жирів у встановлених одиницях виміру на 100 грамів харчового продукту;
- 6) кінцеву дату споживання «Вжити до» або дату виробництва та строк придатності;
- 7) номер партії виробництва;
- 8) умови зберігання та використання, якщо харчовий продукт потребує певних умов зберігання та використання для забезпечення його безпечності та якості;

9) застереження щодо споживання харчового продукту певними категоріями населення (дітьми, вагітними жінками, літніми людьми, спортсменами та алергіками), якщо такий продукт може негативно впливати на їх здоров'я при його споживанні;

10) наявність чи відсутність у харчових продуктах генетично модифікованих організмів (ГМО), що відображаються на етикетці харчового продукту написом «з ГМО» чи «без ГМО» відповідно.

Відповідними державними органами України забезпечується постійний контроль за безпечністю продуктів харчування. Встановлено, що харчові добавки повинні використовуватись при виробництві харчових продуктів в мінімально необхідних для досягнення технологічного ефекту кількостях. При цьому не повинні перевищувати встановлені максимально допустимі рівні. Продукти вітчизняного виробництва перш ніж потрапити на прилавки магазинів, проходять гігієнічну експертизу.

Виготовлення, застосування і реалізація харчових добавок на території України дозволяється тільки на основі позитивного висновку державної санітарно-гігієнічної експертизи. Застосування харчових добавок дозволяється лише в тих випадках, коли вони при довготривалому зберіганні не стають небезпечними для життя і здоров'я людини.

Пам'ятайте - в даний час немає нікого, хто б точно знав, як працює живий організм, і нікого, хто б міг поліпшити його роботу. Будь-яка модернізація, модифікація продуктів, які ми вживаємо в їжу, неминуче погіршує якість цих продуктів для нашого організму, а самі модифікації і поліпшення, ведуть до підриву здоров'я. Намагайтеся вживати натуральні продукти, які не містять синтетичних речовин, уникайте обману власного організму різними підсилювачами смаку, кольору, замінниками цукру.

Хімічна харчова індустрія має величезне значення для виробництва харчової продукції, і далеко не всі харчові добавки є токсичними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пономарьов П. Х., Сирохман І. В. Безпека харчових продуктів та продовольчої сировини.-Київ, Лібра, 2007.-276с.
2. Шкарупа В. Ф. Основи екології та безпеки товарів народного споживання. – К.: КНТЕУ, 2002.- 315 с.
3. Харчові добавки та їх вплив на організм людини [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://harchi.info/articles/harchovi-dobavky-ta-yih-vplyv-na-organizm-lyudyny>.
4. Харчові добавки та їх вплив на здоров'я [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ukrbukva.net/page,3,113395-Pishevye-dobavki-i-ih-vliyanie-na-zdorov-e.html>.
5. Використання харчових добавок: класифікація та небезпечність. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/ecology/21057/>.
6. Харчові добавки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.esc.lviv.ua/xarchovi-e-dobavki/>.

Макушинська Юлія,
студентка,
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
Науковий керівник: канд. пед. наук, професор
О.С. Березюк

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

На сучасному етапі розвитку суспільства важливою складовою освітньо-виховного процесу є вчитель та його особистість. Саме тому виникає потреба у розвитку особистісних якостей педагога, що є невід'ємною частиною педагогічної майстерності вчителя.

Педагогічна майстерність — це вияв високого рівня педагогічної діяльності. Вона ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді та розглядається як вияв власного «Я» в професії. Педагогічна майстерність – це також комплекс властивостей особистості, що забезпечують самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі.

Структуру педагогічної майстерності (за І. Зязюном) складають наступні елементи:

педагогічна спрямованість особистості викладача (ціннісні орієнтації на себе, на засоби педагогічного впливу, на особистість вихованця і навчально–виховний колектив, на цілі педагогічної діяльності);

професійне знання (предмета, методики його викладання, теоретичних основ педагогіки і психології);

здібності до педагогічної діяльності (комунікативні – повага до людей, доброзичливість, товаристськість; перцептивні – професійна передбачуваність, емпатія¹, педагогічна інтуїція; динамічні – здатність до вольового впливу і логічного переконання; емоційно–почуттєві – здатність володіти собою і вибудовувати педагогічну дію на позитивних почуттях; оптимістичне прогнозування тощо);

педагогічна техніка як форма організації поведінки викладача, що ґрунтується на двох групах умінь: умінні володіти собою – поставою, мімікою, жестами, пантомімікою; керувати емоційними станами – знімати зайве психічне напруження, викликати стани творчого

самопочуття; володіти технікою мови – дихання, голосоутворення, дикція, темп мовлення; вміння співпрацювати з кожним учнем і всім класом у процесі вирішення педагогічних завдань – дидактичних, організаторських, контактної взаємодії, стимулювання діяльності вихованців тощо [1].

Усі особистісні якості педагога тісно взаємопов'язані і однаково важливі. Провідна роль належить світогляду і спрямованості особистості, мотивам, що визначають її поведінку і діяльність. Це соціально–моральна, професійно–педагогічна і пізнавальна спрямованість педагога.

Соціально–моральна спрямованість визначена ідейними переконаннями педагога, його соціальними потребами, моральними і ціннісними орієнтаціями, почуттям суспільного обов'язку і громадянської відповідальності.

Професійно–педагогічна спрямованість виявляється як інтерес до професії, педагогічне покликання, педагогічні нахили. Інтерес до професії вчителя відображається у позитивному емоційному ставленні до дітей та їхніх батьків, прагненні оволодіти педагогічними знаннями і вміннями. Підгрунтя педагогічного покликання становить любов до дітей. Педагогічні нахили виявляються як стійкі бажання і прагнення присвятити себе педагогічній діяльності. Якості особистості, що характеризують професійно–педагогічну спрямованість, формують авторитет учителя – визнання учнями його інтелектуальної, моральної сили і переваги[2].

Авторитетний педагог повинен бути ерудованим, справедливим, толерантним, принциповим, людяним, із високим почуттям відповідальності. Не менш істотне значення мають його вміння гідно поводитися, бадьорість і життєрадісність, внутрішня зібраність, стриманість, привітність. Пізнавальна спрямованість передбачає прагнення усвідомлювати перспективи науки, володіти культурою науково–педагогічного мислення[3].

Важливою частиною педагогічної майстерності педагога є його професійні навички та знання які й формують власне професіоналізм.

Професіоналізм – це здатність продуктивно, грамотно розв'язувати соціальні, професійні та особистісні завдання. Педагогічна культура є вищим виявом професіоналізму вчителя і охоплює такі компоненти: наукову ерудицію; загальну культуру; педагогічне мислення; педагогічну етику; культуру мовлення; культуру спілкування; духовне багатство; культуру професійного здоров'я; наукову організацію праці; прагнення до самовдосконалення шляхом самовиховання[4].

Самовиховання – різновид людської діяльності, важка робота над собою, ефективність якої залежить насамперед від цілеспрямованості

людини, наявності у неї стійкої мотивації, позитивних установок, правильного вибору методів самовдосконалення, систематичності зусиль і постійного самоконтролю.

Процес самовиховання передбачає наступну послідовність дій: вибір значущих цілей; постановка завдань самовиховання; планування діяльності і створення програми самовиховання; вибір методів і прийомів самовиховання; зіставлення досягнутих результатів з очікуваними; корекція програми самовиховання з урахуванням результатів самоконтролю і самооцінки.

Цілі самовиховання: досягнення згоди із самим собою, прийняття себе, визнання власних вад; досягнення гармонії з найближчим оточенням шляхом зміни свого ставлення до нього, пошуку в усьому позитивних аспектів, розвитку вміння прощати і не бути рабом речей; усунення поганих звичок, розвиток навички контролювати власні емоції; контроль власних потреб та керування ними, досягнення стану внутрішньої гармонії.

Завдання самовиховання полягає у розвитку спеціальних здібностей, необхідних для успішного оволодіння професією, досягнення високих результатів, а саме вдосконалення професійно значущих якостей особистості: розширення світогляду, збереження і зміцнення професійного здоров'я, підвищення рівня методичної підготовки, формування своєї духовної культури, педагогічного мислення, творчості тощо. Програма професійного самовиховання: обов'язковими пунктами програми самовиховання є самопізнання, самоосвіта, оволодіння культурою навчальної праці, вибір методів і прийомів самовиховання[1].

Для реалізації програми самовиховання використовують такі методи: самоспостереження, самоаналіз, самотестування, порівняння себе з іншими людьми тощо; самостимулювання; самопрограмування; методи і прийоми самовпливу (самонаказ, самоконтроль, самозаохочення, самопокарання, самозаборона, самозауваження, самопереконавання, самопідбадьорення, самонавіювання, аутотренінг, самозвіт, ведення щоденника самовиховання тощо). Особлива роль серед методів самовпливу належить методам управління своїм психічним станом, тобто методам саморегуляції – самонавіюванню, самопідбадьоренню, самопереконаванню, самозмушуванню, самонаказу, самосхваленню, самоконтролю, самозаохоченню, самопокаранню, самокритиці тощо[4].

Відомий український педагог А.С. Макаренко одним із перших звернув увагу на те, що діти потребують складної тактики і техніки, що вчителю слід уміти керувати своїм настроєм, стилем і тоном спілкування, інтонацією, посмішкою, поглядом, мімікою, рухами, ходом... Іноді жест

буває красномовнішим за слова, а міміка в найкоротшу мить доводить те, на що знадобилися б монологи. Отже, хороший учитель – завжди яскрава особистість, бо має власну техніку впливу, взаємодії, спілкування, саморегуляції[5].

Поняття «педагогічна техніка» включає дві групи компонентів: перша група пов'язана з умінням педагога управляти своєю поведінкою; друга група компонентів педагогічної техніки пов'язана з умінням педагога впливати на особистість вихованця і колектив та розкриває процесуальний бік процесу навчання й виховання[5].

До основних компонентів педагогічної техніки належать такі уміння: спілкуватися вербально (культура і техніка мовлення); спілкуватися невербально (міміка, пантоміміка, зовнішній вигляд); керувати своїм психофізичним станом (дихання, напруження м'язів, емоції, увага, уява, спостережливість). Учитель має реалізовувати не тільки педагогічний, а й оздоровлюючий (тобто психотерапевтичний) вплив на інших.

Отже, на сьогодні недостатньо бути викладачем, а потрібно педагогу бути і артистом, і лікарем, і психологом, і тренером, і другом, і наставником. Педагогічна техніка дає можливість використовувати психофізичний апарат учителя для досягнення бажаних освітніх результатів. Важливим напрямком психотехніки педагога є навички саморегуляції педагога, а саме: самонавіювання, самопідбадьорення, самопереконання, самохвалення, самозаохочення, самопокарання, самоконтроль. Все, вищезазначене, в комплексі з особистими якостями вчителя формує педагогічну майстерність, яка й допомагає педагогу навчати, виховувати й розвивати пізнавальні інтереси в молодого покоління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/7530/1/TIPUSS_2013_3_Lavrinenko_Pedagogical.pdf
2. <https://works.doklad.ru/view/Spi9uAwdAtA.html>
3. <http://phys.ipho.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf>
4. <https://www.cuspu.edu.ua/ua/kafedra-praktychnoi-psykholohii/400-naukovi-konferentsii-tdpu/vyvchennia-i-vprovadzhenia-v-navchalno-vykhovnyi-protses-serednoi-ta-vyshchoi-shkoly-pedahohichnykh-idei-vasylia-sukhomlynskoho/sektsiia-7/5238-vasyl-sukhomlynskyi-pro-pedahohichnu-maysternist-vchytelya>
5. <https://studfile.net/preview/5538098/page:3/>
6. http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/30682/

Ярина Анна,
студентка

(Житомирський кооперативний коледж бізнесу і права)

Науковий керівник: викладач вищої категорії,

викладач-методист

Дитинченко І. М.

ХІМІЯ ЯК ОДИНИЦЯ КРИМІНАЛІСТИКИ ДИФЕРЕНЦІЙНОГО СРУКТУРУВАННЯ В ВИЩІЙ ШКОЛІ

Сьогодні майже жодне з розслідувань не обходиться без науково-технічної експертизи, в якій поряд з іншими важливе місце займають хімічні та фізико-хімічні методи. Хімічні методи найчастіше використовують для пошуку та збереження прихованих відбитків пальців; ідентифікації особистості з аналізу складу ДНК; пошуку і визначення складу отруйних речовин, вибухових речовин, наркотиків; отримання зліпків відбитків взуття; аналізу на вміст алкоголю та складу алкогольних напоїв; аналізу складу чорнила, паперу та інших засобів, що використовуються для складання документів; аналізу різноманітних забруднень.

У дослідженнях шкірного рельєфу важливо мати чіткий і повний відбиток. Найбільш розповсюдженим є метод типографської фарби. Для отримання відбитків за допомогою цього методу необхідні такі матеріали: папір; «подушечка» - м'яка основа, що служить підстилкою під час друкування; скло (розміром 15x25 см); скляна паличка; гумовий друкарський ролик або валик, що застосовується у фотографії для нанесення відбитків; друкарська чорна фарба, що рекомендується зберігати в скляній баночці з притертою пробкою; скипидар, спирт, вата, мило і вода.

Щоб отримати відбитки друкарською фарбою, потрібно скляною паличкою нанести типографську фарбу на скло і рівно поділити гумовим валиком (фотографічним катком). Пофарбованим валиком наносять фарбу на старанно вимиті долоні і пальці досліджуваного так, щоб вся поверхня була покрита рівним шаром фарби.

Після цього особа, яка бере відбиток, ставить пофарбовану долоню ульнарним краєм на аркуш паперу, покладений заздалегідь на «подушку» (шар поролону товщиною 1-1,5 мм або кілька шарів фланелі). Долоню обережно опускають на реєстраційну форму, де записують прізвище, ім'я та по батькові або номер досліджуваного, національність, стать, вік, злегка натискають на середину тильної сторони кисті для зіткнення глибоких частин долоні з папером. Фарбу з долонь можна видалити розчинником

(гас, ацетон, уайт-спірит, скипидар) та промивають теплою водою з милом.

Для отримання відбитків долонь і пальців застосовують й інші методи: «фотографічні папери» (Cummins та ін, 1929), фарбування еозином (Schott, 1928), використання пергаментного паперу (Strong, 1929), фарбування нігрозином та солями феруму (Бунак, 1941), фарбування розчином танінової кислоти і т. д. Але слід зазначити, що під час фарбування друкарською фарбою папілярні лінії виходять більш чіткими, а відбитки можуть зберігатися десятки років. Головне, щоб на відбитку були чіткі дельти (трірадіуси), за якими визначається тип пальцевого малюнка.

Малюнок на пальці утворюється ще до народження людини (на третьому-четвертому місяці його внутрішньоутробного розвитку) і супроводжує її, не змінюючись, до самої смерті (у дітей він лише збільшується в розмірах).

У відбитків пальців є безліч характеристик. Але немає людей, у яких відбитки повністю б збігалися. Навіть в однайцевих близнят, що володіють однаковою структурою ДНК, відбитки пальців завжди відрізняються.

Кожен візерунок на пальці індивідуальний, але складений, як було встановлено ще в 1686 році, з поєднання головним чином трьох простих елементів: петель, дуг, завитків. Виділяють і більш дрібні деталі: вилки, гачки, озера, острови, перетини.

В Англії приймають стандарт 17 збігів, згідно з яким два відбитки повинні мати 17 спільних деталей, щоб вважати їх ідентичними.

На сьогодні науково доведено, що і 9 ознак, за відсутності неспівпадінь, достатньо, щоб з упевненістю стверджувати ідентичність двох відбитків. Загальноприйнятий стандарт для більшості країн світу - 12 ознак.

До нас дійшли відбитки пальців доісторичних людей, які малювали руками на стінах печер. Відомо, що ще у Вавилоні приблизно чотири тисячоліття тому відбитки пальців на глиняних дисках використовувалися для скріплення угод. У Книзі Йова згадується визнання відбитків замість підписів. На глиняних печатках і сьогодні можна побачити відбитки великих пальців стародавніх китайців.

У VI-VII століттях у Китаї для підписання документів використовувався відбиток пальця руки. Але ніхто не наводить прикладів, що при цьому був важливим малюнок візерунку на пальці, який використовувався для ідентифікації особи. Важливим був лише «слід дотику». Підстави для таких підписів, за допомогою відбитків пальців, носили не біологічний характер, а містичний. Вважалося, що коли

людина мала справу з документом, то вона повинна була залишити на ньому слід свого тіла.

Важливі грамоти в Персії XIV ст. обов'язково скріплювали відбитками пальців: персіяни вже тоді знали, що людей з однаковими малюнками шкірних візерунків не буває.

Дактилоскопія – розділ криміналістики, який займається дослідженням конфігурації папілярних ліній на пучках пальців рук із метою встановлення ідентичності. Метод ідентифікації людей за відбитками пальців рук, заснований на унікальності малюнків шкіри, широко застосовується в криміналістиці.

Відомий також відбиток долоні пророка Мухаммеда на так званій фірмані Мухаммеда - охоронній грамоті, яку він дав християнському монастирю Святої Катерини у Синаї в 620-і роки н. е., скріпивши його відбитком власної долоні. Фірман гарантує монастирю недоторканність, свободу відправлення в ньому богослужінь, а також надає Синайським монахам податкові пільги. У 1517 році, коли турецький султан Селім I захопив Єгипет, і безпека монастиря була під загрозою, ченці пред'явили завойовникам фірман Мухаммеда. Султан зажадав передати документ до Стамбула, де помістив його в султанській скарбниці, а ченцям направив переклад фірмана турецькою мовою. Копія фірману нині виставлена в монастирській галереї ікон.

21 серпня 1911 року із Лувру була викрадена картина Леонардо да Вінчі «Мона Ліза» (Джоконда). Було встановлено, що злочинець зняв картину зі стіни в салоні Карре, виніс на бічні сходи, вийняв з рами і забрав. Рама залишилася на місці, і на склі виявили відбиток пальця. На жаль, на цьому слідство і зупинилося, і більше двох років про картину нічого не було відомо. 2 грудня 1913 р. Леонард (його справжнє ім'я було Вінченцо Перруджіа) запропонував флорентійському антиквару Альфредо Генрі купити «Джоконду» і сам приїхав з картиною.

Перруджіа заарештували, і він розповів про викрадення картини. Зіставлення відбитків його пальців з відбитком на рамі підтвердило, що картину викрав саме він. І тоді виявилось, що Перруджіа раніше неодноразово затримувала паризька поліція. Як писали в той час газети Парижу, «розшук злочинця зайняв два роки, тоді як його можна було знайти за дві години».

Відбитки поділяють на три види: видимі, вдавнені та приховані.

Чітко видимі відбитки пальців виникають на місці злочину, коли руки злочинця покриті будь-якою пофарбованою речовиною, наприклад кров'ю, чорнилом, фарбою, маслами, брудом.

Вдавнені - коли злочин стосується пластичних матеріалів, типу вологої глини або масляної фарби. Однак і чисті руки на твердій поверхні

неминуче залишають сліди, які неозброєним оком можуть бути непомітні. Це пов'язано з тим, що у шкірі є пори (від 150 до 330 на кожному квадратному сантиметрі тіла), провідні до сальних залоз, які виділяють різні сполуки, що складаються з неорганічних і органічних компонентів. До неорганічних відносяться вода, амоніак, хлориди, сульфати, фосфати, йони металів і, передусім, калію, натрію, заліза. Органічні компоненти представлені амінокислотами, вуглеводами, протеїнами, жирними кислотами, гліцерином, рибофлавіном та іншими продуктами метаболізму (сечовиною, молочною і сечовою кислотами). Вміст вологи в шкірних виділеннях становить близько 98 або 99%. Солі та деякі органічні продукти залишаються на поверхнях досить довго. Вони і створюють безбарвний, прихований відбиток шкірних покривів.

Потожирові сліди (ПЖС) людини - один з найбільш поширених об'єктів криміналістичних досліджень.

Перші способи виявлення прихованих відбитків пальців на місці злочину були пов'язані із нанесенням на поверхню дрібного пофарбованого порошку за допомогою м'якого пензлика або спеціального приладу типу пульверизатора, а потім фотографування. При цьому спочатку використовували сажу, дрібно подрібнений графіт або сполуки свинцю (свинцеві білила, свинцевий сурик і ін.). Частинки порошку прилипали тільки до невидимих найтонших відкладів органічних речовин і роблять їх не просто видимими, але і дуже контрастними.

Зараз в арсеналі фахівців є порошки різних кольорів: чорні, сріблясті, двоколірні, білі. Вибір залежить від кольору досліджуваної поверхні: необхідно, щоб на будь-якій поверхні відбиток виглядав контрастно. Найчастіше використовують чорні порошки. Але більш універсальними є двоколірні, що складаються із суміші двох речовин і виглядають на світлих поверхнях чорними, а на темних – сріблясто-сірими.

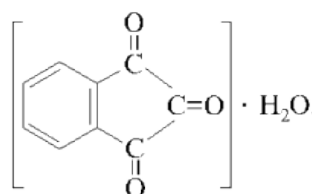
Порошковий метод не можна застосовувати на пухких пористих поверхнях, оскільки порошки забиваються в пори і замість малюнка папілярних ліній проявляють малюнок пористої структури.

Хіміки запропонували метод прояви прихованих відбитків парами йоду. Для цього речовий доказ, наприклад предмет одягу, поміщають до спеціальної камери, куди вносять певну кількість йоду. Реагуючи з масляно-жировими компонентами відбитків, йодні пари утворюють жовто-коричневе забарвлення, але, потрапляючи на повітря, знебарвлюються (йод переганяється). Їз цієї причини камеру накривають прозорою кришкою, щоб швидко провести фотографування.

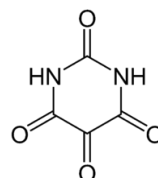
Хімічні методи виявлення невидимих слідів рук пов'язані з обробкою предмету хімічними сполуками і речовинами, що вступають у реакцію з потожировими виділеннями, що дозволяє робити сліди видимими.

Найбільш вдосконалений варіант способу - «фізичний проявник» - стали використовувати в кінці 1980-х рр.. Перерахування реагентів говорить про те, що розробка зажадала чималих хімічних знань: нітрат заліза (III), сульфат заліза (II)-амонію, лимонна кислота, ацетат п-додеціламіна, реактив під назвою сінперонік N, малеїнова кислота, буферний розчин карбонату кальцію і, звичайно, нітрат срібла. При цьому робочий розчин слід готувати лише в той день, коли він використовується.

Найбільш часто для виявлення слідів застосовується водний розчин (2,5 - 10%) азотнокислого срібла (ляпіс) AgNO_3 або нінгідрину (гідрат трикетогідриндену) в ацетоні (0,2 - 0,8%) чи спирті (3%). Замість нінгідрину з успіхом може бути використаний алоксан (1 - 1,5% в ацетоні).

Нінгідрин

Алоксан

Оброблені розчином ділянки (паперу, фанери, картону) за допомогою пульверизатора піддаються нагріванню (променями сонця, під електролампю). Сліди, оброблені азотнокислим сріблом, набувають коричневого або чорного забарвлення, нінгідрином - рожево-фіолетового, алоксаном - оранжевого.

Після прояви слідів нінгідрином або алаксаном їх обов'язково нейтралізують 1,5% розчином нітрату міді в ацетоні, щоб припинити реакцію і запобігти потемнінню фону.

Сам по собі AgNO_3 безбарвний, але в шкірних виділеннях присутній хлорид натрію, який швидко реагує з AgNO_3 , утворюючи нерозчинний і теж майже безбарвний AgCl . Під час опромінення інтенсивним світлом AgCl розкладається з виділенням найдрібніших частинок срібла, і вже вони орнаментують папілярні лінії чорним або темно-коричневим кольором.

Нінгідрин застосовується як реагент для виявлення і фотометричного визначення амінокислот, з продуктами розкладання яких дає насичене синє забарвлення, здатний виявляти приховані сліди крові, але не вважається кращим засобом для цих цілей.

Для прояву відбитків пальців на папері слід лише акуратно прополоскати паперовий лист, наприклад грошову купюру, в розчині і

потім його висушити. Правда, досягнення необхідної контрастності може потребувати декількох днів, тому для прискорення процесу рекомендують потримати над поверхнею аркуша нагріту електричну праску з паровим пристроєм.

Для прояву відбитків на таких матеріалах, як окремі пластики, пакувальні покриття, блискучі обкладинки журналів, стали застосовувати магнітні порошки. Вони мають переваги при виявленні відбитків на текстурованих поверхнях, наприклад вінілових заміників шкіри і приладових панелях автомобілів. Відомо, що притягуватись до магніту можуть не тільки деякі метали, але й пофарбовані оксиди, зокрема той же магнетит Fe_3O_4 . Використання магнітних порошоків почалося ще в 1960-х рр. Нанесення цих порошоків вимагає особливої техніки: їх набирають на кінчик аплікатора - палички, всередині якої знаходиться стержень з магнітного матеріалу, - і обережно проводять поверхнею. Метод зручний тим, що дозволяє наносити рівно стільки порошку, скільки потрібно для отримання найбільш чіткого зображення.

Жоден з порошоків не можна було використовувати на вологих поверхнях, хоча в багатьох випадках це дозволило б виявити відбитки, залишені порівняно давно. Справа в тому, що органічні компоненти шкірних виділень на повітрі рано чи пізно випаровуються або розкладаються, а на занурених у воду поверхнях залишаються незмінними порівняно довго. Вода не тільки не взаємодіє з органічними речовинами, виділених залозами шкіри, але і служить ізолятором, котрий заважає випаровуванню цих речовин.

Слідчі про це могли лише мріяти, а хіміки вирішили завдання. Засіб було знайдено, а його розробка зажадала знань не тільки неорганічної, але й колоїдної хімії. Це засіб – дисульфід молібдену, коричнево-чорний порошок. Використовується не сам порошок, а його стабілізована точно дозованими добавками поверхнево-активних речовин суспензія. Для стійкості цієї суспензії, що містить близько 3% твердої фази, потрібно також суворе регулювання кислотності середовища. Після розпилення на вологу поверхню готової суспензії слід висушити цю поверхню і потім досліджувати відбитки звичайними способами.

Є повідомлення, що застосування MoS_2 дозволяє виявити відбитки пальців на уламках скла навіть після пожежі.

На забарвлених предметах, де порошки чорного або сріблястого кольору не дають контрастної картини, з середини 1970-х рр. стали використовувати флюоресцентні порошки. Під час нанесення невеликої кількості стандартним способом - за допомогою м'якого пензлика - необхідно висвітлювати поверхню спеціальним джерелом світла, наприклад галогеновою лампою. Фотографування виявлених слідів

проводять на кольорову плівку через світлофільтри. Флюоресцентні порошки можуть бути одночасно і магнітними.

Ціанакрилатний метод був розроблений в Японії у 1978 р., але незабаром став використовуватися і в США. Прийнято вважати, що його відкриття відбулося випадково. Як і інші хімічні методи, він заснований на проведенні хімічної реакції «проявника» з тим чи іншим компонентом прихованого відбитку. Суперклеї будь-якого складу містять метилціанакрилат або етилціанакрилат (рідше - бутилціанакрилат), що випаровуються під час невеликого нагрівання і здатні у вологій атмосфері у вигляді пари реагувати з амінокислотами, жирними кислотами і протеїнами шкірних виділень, утворюючи вздовж папілярних ліній липкі білі сліди полімеру. Малюнок можна фотографувати безпосередньо або після попереднього фарбування контрастним порошком.

Приховані відбитки пальців можна виявити за допомогою поширених індикаторів, наприклад кристалічного фіолетового. Хороші результати на липких поверхнях спостерігаються, зокрема під час використання його 0,1%-го розчину, що має злегка лужну реакцію.

За відбитками пальців експерти-криміналісти можуть встановити не лише присутність злочинця на місці злочину, але й приблизний вік людини, яка залишила відбиток, стать, расові особливості та час, коли були залишені сліди.

Визначенням цих деталей займається наука дерматогліфіка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дактилоскопия: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Дактилоскопия>.
2. Дактилоскопия [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://expertise.kiev.ua/uk/daktiloskopiya/>.
3. Дубовий О. П. Криміналістичне дослідження слідів рук: Наук, практ. посіб. / О. П. Дубовий, В. Я. Лукашенко, Я. В. Рибалко та ін. / [За ред. Я. Ю. Кондратьєва]. - К.: Атіка, 2000. - 152 с.
4. Клименко Н.И. Дактилоскопия как галузь криміналістичної техніки та її сучасні проблеми / Н.И. Клименко // Использование дактилоскопической информации в раскрытии и расследовании преступлений: проблемы и пути совершенствования : сб. матер. межд. науч.- практ. конф. — К. : ГНИЭКЦ МВД Украины, 2005. — С. 26—30.
5. Криміналістика: навч. посіб. / Р.І. Благута, Р.І. Сибірна, В.М. Бараняк та ін.; за заг. ред. Є.В. Прхіна. – К.: Атіка, 2012. – 496 с.
6. Криміналістика: підручник / Кол. авт.: В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. / За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2008. – 464 с.
7. Сліди пальців рук: історія виявлення, фіксації, дослідження. // Криміналістичний вісник. – 2015. – №2. – С. 190–201.
8. Цікаві факти про відбитки пальців [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dyhdzvin.org/statti/tsikave/tsikavy-fakty-pro-vidbytky-paltsiv.html>.

Орлик Володимир,
студент

ДИДАКТИКО-ІСТОРИЧНИЙ РОЗГЛЯД НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Кухня Великобританії – це об'єднання традицій та способів приготування їжі, які асоціюються з культурою Об'єднаного Королівства. Вона описується, як «не дуже витончені страви, виготовлені з місцевих продуктів, заправлені соусом аби підкреслити смак, а не замаскувати його». Однак, британська кухня увібрала в себе культурні традиції тих народів, які заселяли Британію. З такого міксу утворилися змішані страви, такі як індійська курка tikkamasaala. Традиційні страви британців: грінки з сиром - на обсмажені в олії скибочки хліба намазується маса, приготована з твердого сиру, збитих жовтків, червоного перцю, гірчиці; суп з бичачих хвостів – готується з ріпою, морквою, цибулею і великою кількістю трав і спецій.

До знаменитих сортів англійського твердого сиру належать «chedder» та «стілтон». Сир «стілтон» часто споживають із селерою, добавляють в овочеві перетерті супи, особливо із броколі та селерою. Використовується в бутербродах із різними крекерами, печивом та вишуканими сортами хліба. Згідно з англійською традицією сир «стілтон» запивають портвейном. «Стілтон» прийнято подавати під час різдвяної вечері. Сир «chedder» названий на честь місця першого виробництва – села Чеддер в графстві Сомерсет в Англії. Тісто цього сиру – пластичне, кольору слонової кістки або жовтувате. Інколи в процесі виробництва його підфарбовують натуральним фарбником анато. Сир «chedder» має горіховий та легкий гострий і кислуватий присмак.

Англіїці вживають мало хліба. З гарячих напоїв п'ють чай за сніданком, обідом і вечерею, додаючи заварку в гаряче молоко. З алкогольних напоїв віддають перевагу джинові, розведеному тоніком, віскі з льодом або содовою водою, бренді, ром, херес, портвейн, пиво, чорний ель і портер.

Кельтська культура та розвинуте скотарство створили велику кількість продуктів харчування для корінного населення – кельтів та британців. Англія створила багато страв з м'яса з додаванням сумішей гострих сухих приправ перш, ніж ця практика розповсюдилась по всій Європі. З нормандським завоюванням у країну в Середньовіччі були

завезені екзотичні спеції. Так Британська Імперія привезла знання про індійську кухню, як «гостру, наповнену спеціями та травами».

Романо-британське сільське господарство, високоякісні ґрунти та тваринництво дали широкий вибір високоякісних продуктів для романо-британського населення. У англо-саксонській період вдосконалювалась техніка приготування м'яса з травами, а разом з Норманським завоюванням у Середньовічну Велику Британію потрапили екзотичні спеції та континентальні віяння приготування страв. Як морська держава, Британія лишалась головним гравцем у трансконтинентальній торгівлі спеціями багато століть тому.

Відомі традиційні британські страви включають в себе повний сніданок, рибу та чіпси, різдвяну вечерю, недільну печеню, стейк і нирковий пиріг, вівчарський пиріг. Люди в Британії, однак, їдять широкий асортимент продуктів на основі кухонь Європи, Індії та інших частин світу. Британську кухню можна поділити в залежності від регіону на шотландську, англійську, уельську кухню та кухню північної Ірландії. Кожна з них має свою місцеву або регіональну традиційну страву, багато з яких містять в своїй назві назву місця свого виникнення. Наприклад, корнуельські приправи, йоркширський пудинг, камберлендські ковбаски та уельський торт. Пастуший пиріг – змішане з жовтками картопляне пюре викладають у форму, зверху – порізану кубиками баранину, попередньо обсмажену з цибулею, часником і селерою, потім знову шар пюре -і через 30 хв. Ви вгамуєте будь-який голод. На гарнір – традиційний йоркширський пудинг. Всі англійці схилиються перед йоркширською кухнею. Вона вважається кращою в країні. Йоркширський пудинг – запечена маса з двох збитих яєць, склянки борошна і 0,2 л молока. Запіканка з телячих нирок – форму змащують жиром, наповнюють на 2 / 3 пісочним тістом, кладуть обсмажену (з кільцями цибулі та кубиками моркви) телятину, потім нирки і накривають все ще одним шаром тесту.

Асортимент овочів у англійській кухні обмежений у порівнянні з іншими країнами. Найпоширенішими є картопля, капуста, ріпа, цибуля, морква, салат зелений, кріп, петрушка, селера. Часто використовують каперси. Їстівні водорості – з них готують соус до баранини або лангустів. Також вони використовуються при приготуванні пирогів з беконом.

Пудинг з родзинками – в цій страві родзинки дійсно присутні. А крім того: яловичий жир нирковий, сухарі, борошно, яблука, цукати, цедра і сік лимона, мускатний горіх, ром, коньяк, пиво портер. Важливо, щоб пудинг готувався на паровій бані протягом 6 годин при однаковій температурі. Ритуал вимагає, щоб на пудинг поклали шматочки просоченого ромом цукру і підпалили його.

Англійська кухня охоплює кулінарні стилі, традиції та рецепти всієї Англії. Вона має власний характер, але також поєднує широку британську кухню, частково через ввезення компонентів та ідей з Північної Америки, Китаю та Індії під час існування Британської імперії та в результаті післявоєнної імміграції. Англійська кухня не може конкурувати з такими вишуканими кухнями, як французька, італійська чи китайська за популярністю. Часто й самі англійці говорять, що не занадто задоволені своєю кухнею. В англійській кухні великий асортимент закусок, з яких важливе місце відведено рибним (окрім китової ікри і заливної риби). Із других страв англійці надають перевагу стравам з вирізки яловичини, риби, панірованої в сухарях, смажених курчат. Всі страви з гарніром з овочів вони вживають з обмеженою кількістю соусів. Англійська кухня не має поняття про соуси.

Кухня Північної Ірландії багато в чому схожа з кухнею решти Ірландії. У цьому регіоні особливо популярний *ulsterfry*.

Специфіка шотландської кухні заснована на кулінарних традиціях та практиках, що асоціюються з Шотландією. Вона має багато спільного з англійською кухнею, але має своєрідні атрибути та рецепти. Шотландія відома високою якістю яловичини, баранини, картоплі, вівса та морепродуктів. Крім продуктів харчування, Шотландія виробляє різноманітні види віскі.

Кухня Уельсу змінювалась та змінюється під впливом британської кухні. Незважаючи на те, що велика рогата худоба широко розповсюджена, особливо в Кармартенширі та Пемброкширі, Уельс відомий вирощуванням овець, і тому баранина – це м'ясо, традиційно пов'язане з уельською кухнею.

Деякі страви англо-індійської кухні походять від традиційної Британської кухні, такі як ростбіф, в який додають індійські приправи – гвоздику та червоний перець чілі. Ростбіф – м'ясо відбивають цілим шматком і на розпеченій сковороді з жиром поміщають на 10 хвилин в розпечену духовку. Потім його солять і досмажують на невеликому вогні, поливаючи стікаючим соком. Готовий ростбіф повинен бути зверху покритий хрусткою скоринкою, а всередині мати соковиту рожеву м'якоть. Риба та м'ясо часто готуються з додаванням карі та овочів. Англо-індійська кухня також включає в себе використання кокосу, йогурту та мигдалю. Печиво, страви з рису мають свій особливий смак.

Значна частина сучасної британської кулінарії також сильно залежить від впливу Середземномор'я, а останнім часом – від Близького Сходу, Південної Азії, Східної Азії та Південно-Східної азіатської кухні. Також значним є традиційний вплив північної та центральної європейської кухні, але він поступово згасає.

Останнім часом сучасна кухня Великої Британії змінюється та популяризується завдяки телешоу, які також пишуть книги; Фанні Крадок, Клімент Фрейд, Роберт Каррієр, Роберт Ірвін, Кейт Флорйд, Гарі Роудс, Делія Сміт, Гордон Рамзі, Ейнслі Харріотт, Нігела Лавсон, Саймон Хопкінсон, Нігел Слейтер та Джеймі Олівер.

Література

1. Волощук Г.А. Особенности кухонь народов мира / Г.А. Волощук, А.В. Нечипоренко. – 2-е изд. доп. – К.: Реклама, 1990. – 128 с.
2. Горячкина Т.В. Страны мира: Современный справочник. – К.: Центр научной литературы, 2005. – 255 с.
3. Европейские обычаи питания: [пер. с англ. А.А. Михедовой] – М.: Финансы и статистика, 2006. – 208 с.
4. Здобнов А.И. Сборник рецептов блюд и кулинарных изделий для предприятий общественного питания/ Здобнов А.И. и др. – К.: Центр научной литературы, 2005. – 656 с.
5. Кузнецова Е.К. Лучшие рецепты мировой кухни. – М.: ОЛМА-ПРЕСС Инвест, 2004. – 191 с.
6. Кулинарные традиции мира. Современная энциклопедия. – М.: Аванта+, 2003. – 432 с.
7. Новоженев Ю.М. Кухня народов мира/ Ю.М. Новоженев, Л.Н. Сопина – 2-е изд. – М.: Высшая школа. – 1993. – 288с.

Колганова Валерія,

студентка

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Науковий керівник: канд. пед. наук, професор

Березюк О.С.

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Професіоналізм людини в будь-якій сфері діяльності багато в чому залежить від рівня сформованості її майстерності. В педагогічній діяльності майстерність вчителя є важливим чинником ефективності освітньої роботи, передумовою "творення людини", як писав В.О. Сухомлинський[1].

Видатний педагог К.Д. Ушинський неодноразово зазначав, що діяльність людини, пов'язана з процесом виховання, є унікальним

дійством, яке ні з чим іншим порівняти не можна. Зокрема, він писав: "Усяка практична діяльність, що прагне задовольнити вищі моральні і взагалі духовні потреби людини, тобто ті потреби, які належать виключно людині і становлять виключні риси її природи, — це вже мистецтво. У цьому розумінні педагогіка буде, звичайно, першим, вищим з мистецтв, бо вона прагне задовольнити найбільшу з потреб людини й людства — їхнє прагнення до вдосконалень у самій людській природі: не до вираження довершеності на полотні або в мармурі, а до вдосконалення самої природи людини — її душі й тіла; а вічно передуючий ідеал цього мистецтва є довершена людина"[2, с.18].

Педагогічна майстерність полягає у тому, щоб відкрити перед кожною дитиною перспективи її розвитку, показати їй ті сфери, де вона може виявити себе, досягти найвагомішого успіху, черпати сили із цього джерела, щоб в цілому гармонія особистості ставала повноцінною, багатою, неповторною. При цьому педагог не забуває про активну позицію самих дітей. Проектуючи процес ліквідації їхніх невдач, він прагне до того, щоб вихованці усвідомлювали свої "мінуси", проникалися переконаністю вчительського добротворення, довірливості, правдивості. Ці умови часто-густо не враховуються, тому прогнозований позитивний успіх є недосяжним.

Педагогічна майстерність як наукова проблема постала у XIX ст. Дослідники педагогіки тлумачать її як комплекс властивостей особистості педагога, що забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності.

Вона ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Розглядається як вияв власного «Я» у професії, як самореалізація особистості вчителя в педагогічній діяльності, тому визначається як вища, творча його активність, що передбачає доцільне використання методів і засобів педагогічного взаємовпливу в кожній ситуації навчання та виховання. Критеріями педагогічної майстерності є гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість (оригінальність).

Педагогічна майстерність вчителя за своєю структурою є багатогранною. Оволодіння майстерністю — складний і динамічний процес формування системи педагогічних компетенцій, зокрема таких, що, розвиваючись, дозволяють встановлювати внутрішні зв'язки й відношення між фактами та поняттями, розмовами і діями, іншими об'єктами дійсності.

До елементів педагогічної майстерності належать:

Гуманістична спрямованість діяльності, що полягає в спрямованості діяльності педагога на особистість іншої людини, утвердження словом і ділом найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків. Передбачає гуманістичний вияв його ціннісного ставлення до педагогічної діяльності. Той, хто не любить і не поважає дітей, учнів, не може досягти успіху в педагогічній праці, бо тільки щира любов і глибока повага педагога до вихованців породжують відповідну любов і повагу до нього, до його ідей, поглядів, переконань, знань, які він вчить здобувати[3].

Професійна компетентність, професіоналізм, які передбачають наявність професійних знань (суспільних, психолого-педагогічних, предметних, прикладних умінь та навичок), їх змістом є знання предмета, методики його викладання, знання педагогіки і психології. Особливостями професійних знань є їх комплексність, натхненність.

Педагогічні здібності, під якими розуміють сукупність психічних особливостей вчителя, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення. Головною здібністю, що об'єднує всі інші, є толерантність, чутливість до людини, до особистості, яка формується. З нею тісно взаємодіють комунікативність (здатність легко налагоджувати контакти); перцептивні здібності (професійна проникливість, пильність, інтуїція, здатність сприймати і розуміти іншу людину); динамізм особистості (здатність активно впливати на іншу особистість); емоційна стабільність (володіння собою); оптимістичне прогнозування (передбачення розвитку особистості); креативність (здатність до творчості); впливовість (здатність вплинути дітей в певному напрямі).

Також важливим фактором для вчителя є його педагогічна техніка (мистецтво, майстерність, уміння). Під нею розуміють сукупність раціональних засобів, умінь та особливостей поведінки вчителя, спрямованих на ефективну реалізацію обраних ним методів і прийомів навчально-виховної роботи з учнем, учнівським колективом відповідно до мети виховання, об'єктивних та суб'єктивних їх передумов. Вона передбачає наявність специфічних засобів, умінь, особливостей поведінки педагога: високу культуру мовлення; здатність володіти мімікою, пантомімікою, жестами; уміння одягатися, стежити за своїм зовнішнім виглядом; уміння керуватися основами психотехніки (розуміння педагогом власного психічного стану, уміння керувати собою); здатність до «бачення» внутрішнього стану вихованців і адекватного впливу на них. Таким чином можна побачити, що у формуванні професійної майстерності необхідний тісний зв'язок теорії, методики і педагогічної техніки.

Педагогічна майстерність є взаємодією вчителя й учнів. Учні стають співавторами соціально-культурної діяльності, яку творчо організує вчитель. Співтворчість надає учасникам педагогічної дії право на свій темп, свій потенціал творчих можливостей і свій шлях його реалізації. Суб'єктна позиція у творчій діяльності сприяє розвитку здатності до самостійної дії і її мотивації, вміння оперувати опанованими способами здійснення дій від найпростішої до складної у змінних умовах, самостійно оцінювати результат творчості, виходити за межі даної ситуації, варіативно і творчо вирішувати нові завдання. Педагогічна майстерність тісно переплітається з поняттям "педагогічне мистецтво". Помилково вважати, що ці терміни перебувають у прямій ієрархічній залежності: педагогічне мистецтво - найвищий етап прояву майстерності. Насправді зв'язок між ними не прямолінійний, а діалектично зумовлений[4].

Майстерність виявляється не в теоретичних знаннях, а в конкретній діяльності. Її не можна пов'язувати з якимось особливим даром, ототожнювати з вродженими якостями. Адже якості не передаються спадково. Людина через генно-хромосомну структуру отримує лише задатки, генотипні утворення, які є передумовою розвитку й формування певних якостей. До того ж педагогічна професія є масовою і тут не можна покладатися на талант окремих індивідуальностей. Тому мав рацію А.С. Макаренко, коли писав: "Майстерність вихователя не є якимось особливим мистецтвом, що вимагає таланту, але це спеціальність, якої треба навчитись, як треба навчати лікаря його майстерності, як треба навчати музиканта". Макаренко, по суті, вперше в педагогіці акцентував увагу на необхідності розробляти теоретичні засади педагогічної майстерності, а в системі підготовки вчителів-вихователів наполегливо працювати над формуванням у них комплексу умінь і навичок вияву педагогічної майстерності. Звернімо увагу на думки А.С. Макаренко говорив, що майстерність — це те, чого можна добитися, і як може бути відомий майстер-токарь, чудовий майстер-лікар, так повинен і може бути чудовим майстром педагог. Він був певен, що всі люди однакові, а наскільки він оволодіває майстерністю, — залежить від індивідуальної наполегливості"[1, с.26].

Такенавчання полягає насамперед в організації характеру педагога, вихованні його поведінки, а потім в організації його спеціальних знань та навичок, без яких жоден вихователь не може бути хорошим вихователем, не може працювати тому, що в нього не поставлений голос, він не вміє розмовляти з дитиною і не знає, в яких випадках як треба говорити. Без подібного вміння не може бути хорошого вихователя. Не може бути хорошим вихователем той, хто не володіє мімікою, не може надати своєму обличчю потрібного виразу або стримати свого настрою.

Вихователь повинен уміти організовувати, ходити, жартувати, бути веселим, сердитим. Також він повинен поводитися так, щоб кожен рух його виховував, і завжди повинен знати, чого хоче в даний момент і чого не хоче.

Як слушно стверджують автори ґрунтовної праці "Педагогічна майстерність", критеріями майстерності педагога є: доцільність (за спрямованістю); продуктивність (за результатами); діалогічність (за характером стосунків з вихованцями); оптимальність у виборі засобів; творчість (за змістом діяльності).

Дослідники І.А. Зязюн, В.В.Каплінський, І.Ф. Кривонос, О.Г. Мирошник, В.А. Семиченко, Н.М. Тарасевич визначають рівні оволодіння педагогічною майстерністю:

- елементарний рівень, при якому у вчителя наявні лише окремі якості професійної діяльності. Найчастіше — це володіння знаннями для виконання педагогічної дії, володіння предметом викладання тощо.
- базовий рівень, де вчитель володіє основами педагогічної майстерності: педагогічні дії гуманістично зорієнтовані, стосунки з учнями й колегами розвиваються на позитивній основі, добре засвоєно предмет викладання, методично впевнено і самостійно організовано навчально-виховний процес на уроці.
- досконалий рівень, який характеризується чіткою спрямованістю дій учителя, їх високою якістю, діалогічною взаємодією у спілкуванні. Педагог самостійно планує й організовує свою діяльність на тривалий проміжок часу, маючи головним завданням розвиток особистості учня.
- творчий рівень, що характеризується ініціативністю і творчим підходом до організації професійної діяльності. Вчитель самостійно конструює оригінальні педагогічно доцільні прийоми взаємодії. Діяльність будує, спираючись на рефлексивний аналіз. Сформовано індивідуальний стиль професійної діяльності [2].

Зрозуміло, що у визначенні рівнів сформованості педагогічної майстерності має місце певна умовність, бо майстерність тісно пов'язана з творчою діяльністю і визначити конкретні рамки, кількісні параметри для оцінки цих якостей досить складно та навряд чи й можливо.

Педагогічна майстерність — досить складне, багаторівневе, системне утворення інтегративного характеру. Для цілісного сприйняття моделі педагогічної майстерності треба виокремити такі модулі: морально-духовні вартості, професійні знання, соціально-педагогічні якості, педагогічні уміння, педагогічна техніка.

Образ вчителя в сучасних умовах зазнає значної трансформації і знаходиться в залежності від соціально-культурних змін, що відбуваються в суспільстві. А. М. Луцюк зазначає, що аналіз власного педагогічного досвіду з питань професійної майстерності вчителя відображений В.Сухомлинським у багатьох працях, насамперед у широковідомих книгах «Павлиська середня школа», «Серце віддаю дітям», «Розмова з молодим директором», «Як виховати справжню людину», «Сто порад учителям» – це скарбниця педагогічної майстерності вчителя. Дуже часто роздуми та судження видатного педагога з цієї проблеми вміщувалися на сторінках періодичних педагогічних видань. Так, у газеті «Кіровоградська правда» цій проблемі він присвятив одні із перших своїх статей: «Краща вчителька» (1948), «Майстерність» (1949), «Майбутні вчителі» (1950), «Моральне обличчя вчителя» (1954) та інші. У своїх працях педагог-гуманіст розкриває суть педагогічної майстерності, показує, в чому ж полягає романтика цієї професії, незважаючи на її труднощі і складності [5].

Важливим моментом у педагогічній майстерності, за Сухомлинським, є саморозвиток, а саме – читання. Так, читати треба багато, завжди і всюди. І не лише фахову літературу. Вчитель повинен бути не вузькою оболонкою амфори, а її внутрішнім наповненням. «Удосконалення педагогічної майстерності кращих учителів, – писав він, – якраз і зумовлене тим, що систематичне читання безперервно наповнює море їхніх знань». Для цього В. О. Сухомлинський рекомендував педагогам створювати власну бібліотеку, щомісяця купувати книжки і поповнювати її такими розділами: 1) з проблем науки, основи якої він викладає; 2) про життя і боротьбу людей, образи яких є світочем, прикладом для молоді; 3) про душу людини – особливо дитини, підлітка, юнака, дівчини (книжки з психології). Отже, вчителю варто працювати над педагогічною лабораторією, збагачуючись знаннями та вдосконалюючи професійні вміння й навички.

Отже, на сьогоднішній день сучасному вчителю необхідний постійний саморозвиток та вдосконалення. Педагогічна майстерність та педагогічна культура проявляється через умінні орієнтуватися у складних питаннях науки і практики, в умінні аналізувати свою роботу, виявляти інтерес до теоретичного осмислення свого досвіду, прагнути пояснити причинно-наслідкові зв'язки між знаннями учнів і своєю педагогічною культурою.

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://kipt.com.ua/wp-content/uploads/2018/12/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA->

- [%D0%9F%D0%95%D0%94%D0%90%D0%93%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%90-](#)
[%D0%9C%D0%90%D0%99%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC.pdf](#)
2. <https://sites.google.com/site/kredovcitela/pedagogicna-majsternist>
 3. <https://www.cuspu.edu.ua/ua/kafedra-praktychnoi-psykholohii/400-naukovi-konferentsii-tdpu/vyvchennia-i-vprovadzhenia-v-navchalno-vykhovnyi-protses-serednoi-ta-vyshchoi-shkoly-pedahohichnykh-idei-vasylia-sukhomlynskoho/seksiia-7/5238-vasyl-sukhomlynskyi-pro-pedahohichnu-maysternist-vchytelya>
 4. <https://studfile.net/preview/5538098/page:3/>
 5. https://pidru4niki.com/15660212/pedagogika/pedagogichna_maysternist_uchitelya-vihovatelya
 6. http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/7530/1/TIPUSS_2013_3_Lavrinenko_Pedagogical.pdf